

ZÁVOGYÁN MAGDOLNA	A II. Beke Pál Konferencia szervezőihez	2
NÉMETH LÁSZLÓ	„A példa azért nagyobb tanítás minden ismertetésnél, mert eszünk helyett életalakító erőinkhez szól...”	3
PONYI LÁSZLÓ	Közösségi művelődés és felsőoktatás <i>A közösségi művelődés tanárszokról röviden</i>	9
KUTATÁS – FEJLESZTÉS		
DITZENDY KÁROLY ARISZTID	Társadalompolitika és közösségi művelődés: új kihívások <i>Vázlatok a közösségi művelődés új útjaihoz 2. rész</i>	11
HÁLÓZAT		
MÁTYUS ALIZ	Értékek szerint, közösségek által <i>Petényi Szilárdné, Hunya polgármesterének évtizedei</i>	14
MÁTYUS ALIZ	Ungvári Mihály, a Kötégyáni Baráti Kör elnöke a művészet gyakorlásának közösségépítő és helyi értékteremtő szerepéről	18
NEMZETKÖZI KITEKINTÉS		
	Határ menti együttműködési csoportosulás <i>Az Ung – Tisza – Túr Korlátolt felelősségű Európai Területi Együttműködési Csoportosulásról (EGTC)</i>	23
HORIZONT		
NÉMETH JÁNOS ISTVÁN	Kaposi József, az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet főigazgatója intézetéről	25
	Folyamatos munka, megújult név és struktúra <i>„Hatékonyság, Innováció, Szakmaiság – mi HISZünk benne!” A NAKVI-ről, a Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézetéről</i>	28
ARCKÉPEK		
LEZSÁK SÁNDOR	Bekepalai	31
BODNÁRNÉ BEKE BORBÁLA	„Bori történetei”	32
MENYHÁRT ILDIKÓ	Furcsa helyzetek	37
PÓSFAY PÉTER	Beke Pál 1943-2009	41
BALÁZSI KÁROLY	Beke Pál. Egy népművelő emlékezete	42
BALÁZSI KÁROLY	Utóirat, advent idején	52
PÓSFAY PÉTER	Látó utak előtt és után – <i>Beke Pálról 2012. november 21-én</i>	53
DITZENDY KÁROLY ARISZTID	Beke Pál öröksége	59
	Emlékezések Beke Pálra – <i>Gergye Rezső, Komjáti Gabriella, Péterfi Ferenc, Polyák Bertalan, Jantyk Zsolt, Szabó István</i>	61
IMRE KÁROLY	„Mi az, ami a közös székérbe befogható?” Beke Pálról – emlékeim szerint	65
SZÍN SZÓKINCSTÁR		
B. GELENCSÉR KATALIN	Bizalom, ösbizalom, önbizalom, megbízhatóság, közbizalom, bizalmatlanság	70
KITEKINTŐ		
HORVÁTH IVÁN	Világostól – Krímig – <i>Egy magyarbarát orosz huszártiszt emlékeiből</i>	71

A II. BEKE PÁL KONFERENCIA SZERVEZŐIHEZ

Amióta az Intézetet vezetem, abban a szellemiségben teszem a dolgom, amit Beke Pál erősített meg bennem. Ezt nem csak az asztalomra kitett könyve jelzi a hozzám belépőknek, sokkal inkább a vele való folyamatos belső párbeszéd, ami jelentősen befolyásolja a munkámat, a döntéseimet. Olyan rövid vallo-másnak szántam magamról ezeket a bevezető gondolatokat, amelyek segítségével mindenki számára egyértelművé tehetem, mennyire sajnálom, hogy nem lehetek ott a II. Beke Pál Konferencián. Bár úgy gondolom, nem annak van elsődleges jelentősége, hogy hol demonstrálom megjelenésemmel az elkötelezettségemet és Pali iránti tiszteletemet, sokkal inkább annak, hogy és mint gondolom az élet fontos dolgait a mindennapokban, képes vagyok arra, hogy viszonyaimat, munkámat, a szakadatlan változásból következő újabb és újabb kihívásokat ennek szellemiségében rendezzem.

A konferencia olyan időpontban kerül megrendezésre, amely időpont a Magyar Művelődési Intézet életében sorsdöntő. A héten fejeződik be az a közel egy éve folyó, és példátlan erőfeszítést, szervezést, együttműködést igénylő program, melynek eredményeként a megyei közművelődési feladatellátást végző szervezeteket az Intézetbe integráljuk. Megteremtve ezzel az Intézet olyan új működési módját, amely-

nek eredményeként képesek leszünk hatékonyan segíteni a közösségi művelődés helyi társadalomfejlesztő tevékenységeit, az ország minden olyan településén, ahol erre megvan az ott élők igénye.

Kedves Pali!

Sose felejtsem el, életteli teli, tiszta pezsgés volt a *kondorosi ház*, amikor egyszer csak valahonnan, leginkább *vágyaink mennyországából* megérkezted. Megszoktuk, hogy soha senki nem figyel ránk a *hivatalosságok* világából. És akkor jön egy ember a messzi Budapestről, és minket keres. Mit akarhat tőlünk, kérdeztük többször is? Kiderült, hogy az országban nagyon sok helyen vannak a miénkhez hasonló, a sorsukat saját akaratauk szerint kormányzó, vagy kormányozni akaró közösségek. Tényleg vannak? Mit csinálnak? Hogy csinálják? Pali segítségével szépen, fokozatosan egymásra találtunk. – Mentem veled, jártuk az országot, megmutattad nekem a *herényi*, *alsómocsoládi*, *túristvándi* példákat, mintákat. Beültünk a kocsiba, három napig mentünk, mentünk és mentünk. Óriási tanulság volt számomra minden szavad; minden, ami történt azokon a helyeken, ahol jártunk. A tiszteletedre és emlékezetedre most megjelenő Szín – Közösségi Művelődés szám a szakma ugyanilyen útjait emlegeti fel, ezeket „látó utaknak” nevezve. Látó úton voltam Veled.

A megújult Szín – Közösségi Művelődés vezércikkének mottójává tettem mondatod: „A közösségi művelődés mindenütt elérhető és működő lehetőségeit tudatos fejlesztéssel, az állam garantált és folyamatos támogatásával, az emberek kulturális öntevékenységének bátorításával, a népművelő szakma mobilizálásával és tapasztalatainak hasznosításával lehet elérni.” Tudom, hogy egy pillanatra sem szabad, egyetlen egységéről sem megfélemlíteni az egészséget.

Gratulálok az új Beke Pál-díjasoknak, szeretettel köszöntöm a családtagokat és az összegyűlt barátokat, kollégákat. Kívánom, és nagyon bízom abban, hogy a III. Beke Pál konferencián a közösségi művelődésben addig történtek Beke Pál még nagyobb meglepésére szolgálnak majd.

E gondolatokkal tisztelgek Beke Pál emléke előtt, lélekben ott vagyok Veletek a konferencián, amelyhez nagyon sok sikert kívánok.

2012. december 11.

Závogyán Magdolna

ZÁVOGYÁN MAGDOLNA a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus Bánffy Miklós-díjas (2012) főigazgatója.

A levél felolvasásra került 2012. december 15-én, a Sajtó művelődési otthonunk... A Méltóságkereső üzenetei: II. Beke Pál Konferencián, a TIT Stúdió Egyesület Székházában (1113 Bp., Zsombolyai u. 6.). A Beke Pál-díjat kapták: Szekér Tamás és Horváth Tibor.

„A PÉLDA AZÉRT NAGYOBB TANÍTÁS MINDEN ISMERTETÉSNÉL, MERT ESZÜNK HELYETT ÉLETALAKÍTÓ ERŐINKHEZ SZÓL...”

A „Sorskérdések”¹ kötetben megjelent jegyzetek alapján: Németh Lászlót 1934 áprilisában Kozma Miklós – a Rádió akkori elnöke – hívta a rádióhoz, tanácsadóként.

A rádió az idei nyáron irodalmi tanácsadónak hívtak meg. A meghívás váratlanul ért, de mert felfogásom szerint a gondolat tette kötelez, s az „eszmét” csak mint születő életet tudom becsülni, elfogadtam. Két hét szemlélődés után írtam meg ezt a javaslatot, amelyet a társaság vezetője minden különösebb módosítás nélkül tett a magáévá. Az élet rövid, s eredményen kívül semmi sem fizetheti meg azt az időt, melyet e javaslat megvalósítására fordítok.

HAGYOMÁNY ÉS ÖNTUDAT

A népek emlékezete a hagyomány. A hagyomány: egy nemzet válasza életkörülményeire, a nemzet igazi személyisége, mellyel az időben önmagához és feladataihoz hű maradhat. ... Történelmünkről a legműveltebb is hallott egyet-mást, a műveltebbel az irodalomtörténetet is

megrágatták, megunták. ... aki múltunkról beszél, abban éljen a múlt, a forma pedig, amelyben beszél, olyan legyen, hogy továbbadhassa ezt az életet.

...

Nagy magyar gondolkozóknak én azokat tartom, akik a körülöttük lévő helyzet természetét felismerték, foglalkozásai ellen értelmükkel küzdtek, s a magyarság elé hivatását megfejtő eszméket tűztek ki. Zrínyi, Vajda és Ady éppúgy „gondolkozók”, mint Széchenyi, Eötvös, Kemény. Ezeknek a magyar gondolkozóknak az „alapproblémáját” úgy mutatni be, hogy tanulmányunkból a szorongó szellem és a szorongató helyzet szikrája csapjon ki: íróhoz méltó feladat. ...

A jelen felé közeledő hagyomány bírójává lesz a jelennek: számon kéri tőle kitűzött célját, elért magasait. Rá kell szoktatnunk a közönséget, hogy amikor a hagyomány bírálni s a bírálaton át serkenteni kezdi a jelent, ő a hagyomány pártján álljon. Szekfű Gyula *Három nemzedék*-ében Széchenyi mint bíró halad át az utána következő három nemzedék művén, s a maga eszméivel figyelmeztet az eszmék silányságára, nagyságával

a kicsiségre. Én nem mondom, hogy jelenünket úgy mérjük Széchenyihez vagy akárki máséhoz, mint merev eszmei méterrúdhhoz, amely minden más eszme mértéke, de igenis mutassuk meg adósságainkat a kitűzött célokkal szemben, leplezzük le a nagy nevekkel űzött visszaélést, vallassuk ki őket mit szólnának mai problémáinkhoz. Nem riadnék vissza még az ilyen játékos címeiktől sem, mint „*Széchenyi útinaplója az 1934-es Magyarországon, A magyar sajtó hetven év előtt és most, Vörösmarty színházi bírálatai a mai színjátszásról, Mit vártak apáink a kapitalizmustól, s mi következett be valójában.*”

...

NEMZETI ÖNISMERET

A rádióknak rendkívül sok alkalma van, hogy a hagyomány által éberren tartott magyar öntudatra mint csontvázra a nemzeti önismeretet rakja fel húsul. A rádióban elhangzó előadások nagy része a magyarság múltjára, földjére, életkörülményeire vonatkozik. A rádiótervnek ezeket az előadásokat úgy kell megvalósítania

1 Sorskérdések, 126-152. old. (Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, 1989)

és csoportosítania, hogy ez az önismeret ne forgácsolódjék szét néhány gazdátlan ismerettörédekben, hanem hajlamokat ébresszen és foglalkoztasson, s önmagunk megismerését szenvedélyé tegye. Különösen fontos ez Magyarországon, ahol a műveltség ott kezdődik, ahol az embereknek már „derogál” magyar múlttal törődni, vagy Magyarországon utazgatni. A tudatlanság és a külföld felé rohanó sznobizmus közt igen vékony rétegben él itt az ország viszonyai iránt komoly érdeklődés; a rádiónak ezt a réteget kell kiszélesítenie.

Történelmi önismereten én nem az iskolában tanított történelem-tudást értem. A nemzeti életnek a geológiáját kell ismernünk, az egymás alá rétegezett magyar világokat, amelyek közül az alsó, betemetett is *tartja* a felső, szemünk előtt levőt. Egy-egy történelmi korról annál többet kell foglalkoznunk, minél hatalmasabban vett részt a mai „földtani helyzet” kialakításában. Népünk őstörténete s az államalakulás kora kétségkívül megérdemli, hogy foglalkozzunk vele, de a magyar életnek mégis az újkori három rétege az, amelyre a rádiónak minduntalan emlékeztetnie kell. Az első ezek közül a régi Magyarország, a XVI-XVII. század, a magyar vitalitás kora, melybe Kemény és Móricz szálltak le, népünk alaptermészetét keresve. Ezt a fekete magyar világot a XVIII. század fordulóján elég éles csik választja el a középső magyar világtól. Ez a középső magyar világ negyvennyolcig tart, ez a mi reformkorunk, az elvázott magyarság hosszú lábadozása, a betegség után a növekedési, virágzási kor. A harmadik kor: a negyvennyolcas nemzedék kihalása után beálló hanyatlás, mely a kapitalizmus káprázatos díszletei alatt nem veszi észre az erkölcsi energiák apadását, s azt a viszonylagos szélcsendet, amelyet az Osztrák-Magyar Monarchia biztosított neki, heverésre, eszem-izomra használta fel...

...

A *tájéskmeret* jó mértéke, hogy egy nép mennyire érdemli meg a földet, amelyen él. A magyarság, úgy látszik, nem nagyon. Éppen csak rajta él, de különösen a művelte nem megedezett össze vele; a föld megcsinálta tájait, a földművelő idomult hozzá, de a táj hazák közepén nem gyúlt ki az a helyi öntudat, amely az osztrák gauból külön kis kulturális sejteket csinál, vagy ha kigyúlt, csak legújabbban. A ma-

gyarság megszállta a Duna-medencét egész a gyepűkig, de ha meg akarja tartani, újra meg kell szállnia, szállásonként, vidékenként: ez a célja a tudományos táj kutatásnak s még inkább a laikus táj ismeretnek. A rádió nem untathatja hallgatóit tudományos tájleírásokkal, de igenis kifejelesztheti a táj kutatás szenvedélyét. Ízelítőül a legszebbnek azt tartanám, ha a vidékről elszakadt magyar írók fedeznék fel nekünk egymás után szülőföldjüket vagy életük egy-egy hosszabb állomását: Móricz Debrecent, Babits Pécsét, Illyés a Mezőföldet, Tamási Udvarszéket, Márai Kassát, hadd találják meg az idáig csak földrajz-könyvben élő tájak életre hívó írókat; földrajzi névből, egy egyéniségen átszűrve váljanak maguk is egyéniséggé, hogy amikor rájuk gondolunk, kép s ne betű jelenjen meg előttünk.

Ezek az előadások esetleg filléres vonatok indulását előzhetnék meg, esetleg ott hangozhatnak el a táj központjában, melynek az elszakadt író maga ajándékozta vissza emlékeit. Arra kell törekednünk, hogy a tájak maguk is gondolkozóba essenek maguk felől, s ha a rádió rájuk irányítja a figyelmet, ez könnyen megtörténhetik. Tapasztalatból tudom, hogy ma a legeldugottabb faluban is él egy-két olvasgató, gondolkozó fiatal ember. Buzdítsuk ezeket, esetleg pályázattal is, környezetük felkutatására. Tegyük divattá megint az útirajzokat: a legfiatalabbak közt a csatangolás, úgy látom, szenvedély, s tapasztalatból tudom, hogy a mai vonaton, autón rohanó tekintet számára mi mindent tárhat fel száz-százhusz kilométeres gyalogút egy félreeső tájon. ... Egy diákpályázat jó alkalom lenne, hogy ezt a nézelődő-vándorló hajlamot már a gyermekkortól serkentessük, s a legjobb dolgozatot a közönség bizonyára szeretettel hallgatná végig a rádióból is.

Itt kell még megemlítenem, hogy én Budapestet is tájnak tekintem, akár a Hanságot vagy az Ormánságot, s néprajzát, nyelvi tüneményeit, szociológiáját sok tekintetben érdekesebbnek, mint azokét. A táj kutatás tehát nem valami város- vagy fővárosellenes törekvés. Sőt bizonyos, hogy aki a fővárossal mint tájjal foglalkozik, kihámozza belőle azt a nyolc-tíz kisvárost, amely belésúlylyedt, felkutatja eltakartabb népelemeit, sokkal több szeretetre valót talál benne, mint amit a körutak és a körúti lapok alapján ítél az egészről.

A *gazdasági* kérdések iránti érdeklődést nem a rádiónak kell felébresztenie, felébresztette azt a gazdasági válság. Amióta a világ háztartása megzavarodott, mindenki törli a fejét, hogy szedné ő rendbe, ha rábíznák. Az alkalmi közgazdászok éppúgy elszaporodtak, mint a háború alatt a kávéházi stratégák. ... Míg a történelmi és földrajzi ismertetéseknek egy kis kép is nagy tájakat tár föl, a közgazdasági értekezéseknek nagy területet átpillantó repülőfelvételeknek kell lenniök, melyek a gazdasági összefüggéseket mutatják be. Közönségünk azt sem tudja, hogy aránylik a mezőgazdaság az iparhoz, a termelő réteg a hivatalnokihoz. Mi terem Magyarországon, mit vesz át tőlünk más ország, mit fogyasztunk el itt benn, miben szorulunk rá a külföldre, s milyen országokból kaptuk azt eddig. Milyen iparágakból toborzódnak az ipari munkanélküliek, milyen arányú a földmunkások munkanélkülisége. Hogy élnek az egyes néposztályok stb.

A rádió játékos címek alatt nyújthatná közönségünknek ezeket a gazdasági repülőfelvételeket. Néhány szám a statisztikai évkönyvből áttekintést adhatna az egész ország háztartásáról. *Hova fut szét egy tisztviselő jövedelme* címen megmutathatná a tömegipar, minőségipar, kereskedelem, állam, kultúrintézmények részesedését az átlagfogyasztó kiadásában. Az *Eke és kapa versenye* című értekezés a kertgazdálkodás előretöréséről számolhatna be. *A munkanélküliek társadalma* a termelésből és hivatalból kivetettek foglalkozás szerinti megoszlását mutatná be. *Egy kisbirtokos kiadás-bevétel könyve* a parasztság mai küzdelmeit. *A Miből épültek a Pest környéki nyaralótelepek* a kispolgári takarékoság munkáját. Százával tódnak az ember elé ezek a címek, s az előre elkészített tervnek kellene gondoskodnia, hogy a gazdasági életéről alkotott látomást az egyes dolgozatok szét ne szaggassák. Reformjavaslatokkal a rádió nem állhat elő; de beszámolhat külföldi kísérletek céljáról, eredményéről; a német Innere Kolonisation ürügyén foglalkozhatna a telepítéssel, Amerika alkalmat ad, hogy Roosevelt bankreformjait ismertessük, Bulgária, hogy a munkahadsereget. A rádió nem ítélhet, de mindent közölhet, amit tudnia kell annak, aki ítélni akar, s így ha reformokra nem is izgat, nevelőmunkájával előkészítheti a reformokat.

Ha megfigyeljük, mit tud a magyar nagyközönség a népről, az tűnik ki, hogy a *népismeretből* egész rossz tanárai voltak. A népeletnek a külsőségein veszítjük rajta a szemünket, a szűrtől nem látjuk az embert. Hibás ebben az irodalom is, mely a parasztban eddig elsősorban a figurát, a parasztéletben az anekdotát kereste, és hibás az a felületes néprajzi népszerűsítés, amelynek a nép varrottast, palotást, legjobb esetben népdalt jelent. Miben különbözik a népelet a miénktől? Abban, hogy a kicsiny állandó közösségekben, melyeket egyéni törtétek és társadalmi mozgolódás nem kavarnak fel, minden élet bele kénytelen ülepedni a dolgok természetéből következő rendbe; a népeletet erős konvenciók kötik, szigorúbb a szokásjoga, a kézfogásnak éppúgy megvan a mozdulata, mint a szégyenkezésnek. A parasztélet alaptüneménye: a szigorú etikett. Ez az etikett érvényesül minden életnyilvánulásában, népdalban, iparművészetben, felköszöntőkben, viseletben. Akármilyen új helyzet elé kerül, ha szerelmes lesz, ha háborúba viszik, nagy, állandó recepteket húz elő a nép, s ezek szerint örül, szenved, lelkesedik. Ha a kultúra egy közösségben kialakult erkölcsi, művészi szokásjog, a népkultúra rendkívül tömör, merev és bonyolult kultúra, mely szerkezetében viszonyaink százados nyomását őrzi. Bizonyos, hogy ez a kultúra ma a legtöbb helyt bomlóban, pusztulóban van, feloldja a falukat körül folyó város. Ezen sokan siránkoznak, sajnálják a népviselet és népdal tűnését, nosztalgikusan néznek a régi, távolodó falu után. Mások a pusztuló falu pártjára állnak, s az ő nevében indítanak hadjáratot a bűnös város ellen. Mind a két állásfoglalás romantikus.

A népkultúrát nem lehet befőttesüvegben szalicil alatt eltenni s még kevésbé a város ellen felvonultatni. De a népkultúra, mint erős szokásjogteremtő erő, igenis megtermékenyítheti a kapitalizmus laza világából kilábaló művelteket; ha nem is vesszük át receptjeit, átvehetjük a nagy receptek tiszteletét; ha nem is vesszük át a szűrt és a varrottast, felismerhetjük ebben a népművészetben a mi sorsunk és a mi fajtánk kölcsönhatását. Furcsa körmozgása ez a kulturális erőnek; amikor a mi városi életünk felbontja a falu közösségét, a művelt nép akkor veszi vissza a maga gazdagodására a népkultúra tűnő kincseit. Az utolsó pillanatban!

A rádióknak nagy feladata, hogy ezt a felületes, a népre sokszor sértő, mondjuk ki, állatvásári érdeklődést, amellyel a sok „parasztszakértő” beszél a parasztságról, ne tűrje meg a rádió műsorában. Néprajzi ismertetései ne a csodabogarakat gyűjtsék, hanem a népelet szellemét kutassák. Mutassuk meg, hogy alakították át a nagy ősi receptek a beléjük sülyedt idegen elemeket, hogy lett népviselet a főúri barokk öltözetből, vagy magyar népdal az arisztokrata költő verséből. Zeneben, költészetben hasonlítsa össze a lánykérés, szerelem, siratás különféle magyar receptjeit s a magyar receptet a környező népekével. Nézzük meg, hogy tudta felhasználni a népi kincseket a műköltészet és a műzene. Népszerűsítsük ezt a művelt népieséget, egyengessük útját a régi szokásaitól kivetkőző nép felé. Egész bizonyos, hogy a népkultúrát, mely úgyis pusztul, nem lehet nyers állapotában az egész országra rákényszeríteni, de az is bizonyos, hogy a műveltség irányítói, költők, muzsikuskok, moralisták hajlandók ma a néptől tanulni, ha mást nem, hát tömörebb, kötöttebb életet, s kár lenne, ha az a közös, új kultúra, mely ma minden néposztály számára készül, nem mentene meg valamit a népkultúra természetéből. A rádióknak, mint a népkultúra egyik nagy elmosójának, itt nemcsak kötelessége van, hanem felelősség is terheli.

TÁJÉKOZÓDÁS

Népünk a népek társaságában él, s ahogy az egyének viselkedése is lehet társaságbeli vagy emberkerülő, a népek is vagy tudják, hogy kell viselkedni, vagy nem. Nagy nemzetek megengedhetik kivételes körülmények közt, hogy különcök legyenek, a kis népek sorsa, mint a kisembereké, társaságbeli szereplésüktől függ. Nem igaz az, hogy van az ország, amelyet kerítés vesz körül, és van a külügyminisztérium, amely a kerítésen túllal érintkezik: az egész néphez kell külügyi érzéket nevelni, a diplomácia csak ott lehet sikeres, ahol az egész nép társas érzéke segíti. A helyes viselkedés feltétele a tájékozottság. Aki a grófokat csak az Arisztid-vicekből, a parasztot Göre Gábor történetéből ismeri, azt a főúri társaságban éppolyan tökfilkónak fogják tartani, mint egy falusi János-estén. Mi, magyarok, azt hiszem, épp azért vagyunk

a népek társaságában meglehetősen esetlenek, mert ilyen Arisztid- és Göre-figurákon át nézünk a világba. A német, a francia, az olasz, a cseh: még a műveltebb magyarban is olyan képzeteket kelt, amely inkább karikatúrája a valóságnak, mint képe. Félre ismerjük a néptársaság erőviszonyait, hengegünk, vagy túlságosan megalázkodunk, s csodákra számítunk, amelyek nem következhetnek be. A rádióknak fontos feladata, hogy állandó, tárgyilagos ismertetésekkel ezeket a gondolkodásunkba megrögzött tévképeket eloszlassa, s a külvilágbeli tájékozódást ennek az útkeresztre került népnek szenvedélyévé tegye.

Magyarországnak nincs Kisebbségi Intézete; míg a németek a Bakony legeldugottabb falujában élő svábság életkörülményeit is számon tartják, a mi látókörünkben lassan a kisebbségi sorsba került magyarok is kicsúsznak. A rádió, ha nem is vállalhatná ennek a Kisebbségi Intézetnek a tudományos munkáját, pótolhatná népszerűsítő tevékenységét. A határokon túli területeken, ahol régi magyar tájak birtoka is vitás, s a magyar vidékek omló partja egyre fogy, a népkutatás még fontosabb, mint itt, s mindenkit számon kell tartani, aki útirajzok, faluképek írására felhasználható. Különösen fontos volna, statisztikák és magánértesülések egybevetésével, fölkeresni azokat a helyeket, ahol a magyarság térvészése a legnagyobb és ahol a legkisebb, s megkeresni a kisebb és nagyobb ellenállás gazdasági, erkölcsi, kulturális okát. Mint ahogy vannak egészségügyi mintajárások, meg kellene jelölni a legnagyobb ellenállás mintajárásait, s az egyéni és társas heroizmus mindennapi példáival serkenteni e mintajárások követésére a többieket. Egy ingerlő, lázító szó nekem sem kell a rádióból elhangzani, de tárgyilagosságunkból is érződjen ki a kapaszkodás és ragaszkodás elszánt indulata.

Kisebbségeink idegen birodalmakba éltek élnek, s rég észrevették már, hogy ha élni akarnak, nekik van a legtöbb okuk rá, hogy államuk kulturális, gazdasági és politikai viszonyai közt tájékozódjanak. Mi, határokon innen élők, beérjük a Trianon óta meghonosodott szövegekkel, várjuk a földengést, amely ezeket az országokat összedönti, s addig is szinte hazafias erénynek tekintjük, hogy semmit se tudjunk róluk, még csak nyelvüket se tanuljuk meg. Olaszországnak megéri, hogy külön keleti intézetet

tartson fenn, s vaskos (igaz, nagyon rossz) köteteket adjon ki a Duna-medence országairól, nálunk ezt az intézetet az újságok hézagos és ferdtű tudósításai helyettesítik. Érthető, hogy így egyrészt lebecsüljük az ellenfél erejét, másrészt nem találunk rá azokra az erőkire, amelyek a magyart elnyomó imperialista politikával ott is szemben állnak. A magyarságnak nincs nagyobb érdeke ma, mint hogy azokat a határokat, amelyek népünk egyharmadát lefűzik rólunk, meglátsza. Hogy ezt elérhesse, gyengítenie kell a környező népek nacionalizmusát. A Duna-vidék népei évszázadokon át egy nagy birodalomban helyezkedtek el. A rádió nem szállhat síkra politikai célokért, de emlékeztethet e közös múltra és közös sorsra azzal, hogy e nagy terület népei közt az ősi kulturális nedvkeringést nyelvészeti, néprajzi, művészeti téren kimutatja.

A Duna-népeken túl foglalkozhat a rádió a nagy európai és tengeren túli államok életével. A földrajzot ma mindenkinek újra kell tanulni; nemcsak azért, mert a harminc év előtti Németország vagy Japán, melyről az iskolában tanultunk, nem a mai többé, hanem azért is, mert a válság óta egész újfajta kíváncsisággal fordulnak a népek egymás felé. Mint megszorult háziasszonyok, a szomszédok háztartása iránt érdeklődünk, azt nézzük, hogy próbálnak odaát a közös bajból kilábalni, hogy alkalmazkodik társadalom és kultúra ott az új feltételekhez. Ez a másik fél hasába és lelkébe néző földrajz, melyet a rádió a leg tárgyilagosabban adhat elő, arra is jó volna, hogy a hazai politikai és gazdasági, morális törekvéseket a külföldi példán keresztül ítélhessük meg.

Az embernek két hazája van: az egyik az ország, amelyben született, a másik a kor, amely a körülötte folyó életet színezi. Egy népnek tájkozódnia kell abban a nagyvilágban, amelyet Vörösmarty a népek hazájának nevezett, s tájkozódnia a másik, időbeli hazában is, amelynek területe egy kor életfelfogása, ege: az értékek időszerű rendje, s határa egy korszak előítélete. Új korok fölemelnek és letörnek népeket, nemzeti erények a kedvező korszakban kivirágznak, a kedvezőtlenben elköválnak. Minden korszak egy nagy kísérlet, óriási méretű vállalkozás, egy csomó nagyszerű szerep, amelybe a népek aszerint ugranak be vagy húzódnak vissza, hogy mennyire ismerik fel a korhelyzetet, s mennyire bíznak ké-

pességeikben. Mi, magyarok, sajnos, ebben az időbeli hazában éppolyan tájékozatlanok vagyunk, mint a földben, egy-két nemzedékkel jártunk Európa nyomában, s amikéért legnagyobb tehetségeink föláldozták maguk, mint Ady írta, másutt többnyire „megunt ócskaság” volt már. Ennek egyik következménye, hogy a magunk ügyéből sosem tudtunk európai ügyet csinálni; a kor bontakozik, fejlődik, elvirágzik anélkül, hogy alakításában részt vehettünk s az alakítóknak kijáró előnyökben részesedhettünk volna; a másik következménye, hogy nem ismervén a kor erőhálóját valódi szövetségében, egy-egy irányt összetévesztünk a korról, s hogy el ne maradjunk tőle, hitleristák, fasiszták, bolsevisták leszünk igazi meggyőződés nélkül, a tájékozatlanok sznobizmusával, kapcsolásból.

A rádióknak sok alkalma van rá, hogy ezt az időbeli hazát megismertesse velünk. Kétségtelen, hogy az utolsó két évtizedben az irodalomtól a politikáig a szellemi és társadalmi élet minden terén merült fel olyan tünet, amely egy új korszak, a XIX. századtól különböző új vállalkozás kezdetére figyelmeztet. Ezeket a jelenségeket, különösen a tudományokat, egy-egy rádió-előadás nem magyarázhatja meg, de éreztetheti történelmi jelentőségüket. Ez az új, háború utáni, XX. századi atmoszféra fiatalabb írók közül sokakat foglalkoztatott, s különösen az irodalom, művészet, történetírás, filozófia és pszichológia területéről egész tekintélyes dandárt lehetne összegyűjteni azokból, akik szakjuk új problémáinak az összefüggését a korszakváltozással kutatták és felismerték. A rádió, mely annyifelé irányította érdeklődését, itt maradt el a legjobban: a katalógusban alig találtam nyomát, hogy például az újabb angol, francia irodalomról vagy a német történetírás megújulásáról beszélt volna valaki. Pedig az alapproblémák aránylag egyszerű hallgatósággal is megértethetők, s a téma nehézségét enyhítheti az előadásforma érdekessége.

...

ÉLETMÓD, ÉLETESZMÉNY

A tájékozódás kevés, az embernek igazodnia kell. Nem elég tudni, milyen a kor, a szívünkkel, a zsigereinkkel kell fölkészülni rája. Az ember tudhat valamit kívülről, úgy, hogy

megfigyeli, számot vet vele, s tudhatja belülről, úgy, hogy érzi, hogy kell fellépnie vele szemben. A példa azért nagyobb tanítás minden ismertetésnél, mert eszünk helyett életalakító erőinkhez szól, s nem véleményeinket változtatja meg, hanem azt, ami véleményeinket is megszabja: reakciós módunkat. Egy kor akkor talál magára, amikor magához méltó példaképet talál. Hogy a mi korunk még nem érte el kulminációs pontját, annak az én szememben legnagyobb bizonyítéka, hogy eddig támadt példaképei nem reprezentálják igazán törekvései és hajlamai gazdagságát. De ha nem is mutathatunk rá egy nagy gyűjtőalakra, alakul már egy ideál, amely egyre kötelezőbb lesz mindenkire, aki e század hullámán akar felemelkedni. Egyik tanulmányomban megkíséreltem összeállítani a „három főerényt” – amelyek nem is annyira önmagukban, hanem szövődésükkel jellemzők századunkra. A csoportosítás kissé szokatlan: szigorúság belül, a változatok szeretete a világgal szemben, vállalkozó kedv az eszmék gyakorlati érvényesítésében. Más valószínűleg más erényeket válogatna össze, de hogy van egy új XX. századi életideál, a színek iránt fogékony aszkézis, melynek az eszme a cselekvésre és a hatalomviselésre való kötelezettséget jelent, azt többé-kevésbé mindnyájan érezzük, akik e században élünk és elégedetlenkedünk.

Hogy segítheti a rádió ennek az életideálnak a kibontakozását? Ez az ideál ott lappang a kor életérzésében, s szórakozásunk, életmódunk, érdeklődésünk ezer eltolódása, még ha önmagában torz tünetekben nyilvánul is meg, e felé a lappangó ideál felé mutat; a túlzott testkultusz például ha egyoldalú, visszataszító, de hogy az öröm, amely tévelyeg benne, hozzátartozik a XX. századi emberideál öröméhez: kétségtelen. A rádió feladata az lehet, hogy figyelmét az élet fő jelenségein: ruházkodáson, étkezésen, lakásberendezésen stb. végigsétáltatva, a tömegben szétzilált, sokszor értelmetlen ösztönöket csomóra kösse, s egy olyan eszmény alá rendelje őket, melyben az elfajulásra kész hajlamok legszebb értelmüket találják meg. Ha valaki, hát a rádió tudatosíthatná az életnek azt az új dolce stil nuovóját... Néhány példát mondok. Az utolsó évtizedekben az emberiség étvágya megváltozott. Sokkal több gyümölcsöt, főzeléket, baromfit fogyaszt, és sokkal kevesebb mar-

ha-, sertéshúst és szemes terményt. De az étvágy nem véletlen valami, hanem a világban szétszimatoló ösztönélet legelembibb megnyilvánulása, Mi történik az ösztönéletben ez alatt az étvágycsere alatt? – kérdezheti a rádió. Milyen új életideál bontakozik a karfiolévó emberben, aki a régiek pörköltjét félretolja? Milyen gazdasági erők segítik elő ezt az új étvágyat, és miféle gazdasági erőket segít elő ez az új étvágy? A főváros körül ezrelével épültek meg e nehéz években is a nyaralótelepek. Kicsi házak körül tökéletesen ápolat kertek jelennek meg, a városi ember újfajta gyöngédséggel áll növényei előtt, s alig tévedhetünk, ha azt állítjuk, hogy mint a XVIII. század végén, egy új botanikus kultúra kezdetén vagyunk.

A rádió sokféleképp serkentheti ezt a botanikus kultúrát; nem annyira gazdasági és növényvédelmi előadásokkal, mint inkább étvágy- és hangulatcsináló előadásokkal. A régi debreceni fűvészkönyv köré fűződő hangulat hozzájárult ahhoz, hogy Hódmezővásárhelyen vagy Kiskunhalason kertek nőjenek ki a földből; megmutathatjuk az olvasónak Rousseau-t, amint üldöztetése közben a brienne-i tó szigetén fűvészkedésben feledkezik meg a világról, írók beszélhetnek kertjük költészetéről, a szomszédomban lakó főúr beszélhet fiáról, akinek egy tökéletes konyhakertészetet hagy vagyonul és állásul. Ahogy van képzőművészet és iparművészet, van mezőgazdasági művészet is, s ez, véleményem szerint, a most bontakozó kultúra alapművészete lesz. A rádió szerezzen becsületet ennek a művészetnek ifjúságunk körében, amely azt hiszi, kicsúszott az úriságból, ha kapát vagy kertészollót vesz a kezébe egy olyan földön, melynek boldogulása épp ettől a nagy elkertesítéstől remélhető. Az új életideál: művészi, azt akarja elérni, hogy azon, amit az ember kezébe vesz, s amivel körülveszi magát, rajt legyen lelkének a nyoma; a tömegipar özönvize alól egy új, minden használati cikkre kiterjedő minőségipart szeretne felemelni. A rádió álljon ennek az iparművészetnek a pártjára, a könyvkötéstől az öltözködésig védje meg mindenütt igényeit. Írja le például, mennyibe kerül egy kétszobás lakás, amelyet tömegcikkkel rendez be a fiatal házaspár, s milyen az a lakás, amelyet ugyanennyi pénzen a minőségipar termékeiből rendeznek be. Foglalkozzék olyan korok, elsősorban a XVIII. század em-

lékeivel, melyben a társalgás és viselkedés művészete magas színvonalon állt, hasonlítsa össze a görögök versenyszellemét a miénkkel, vegye pártjába a sportban az összetett, arányos versenyszorjait: a dekatlont például, s a modern pentatlon mintájára rendezzen maga olyan „humanista dekatlont”, melyben a testi ügyesség mellett a szellemi kiválóság (zene, rögtönzött előadás, líra) is érvényesül. Egy ilyen verseny, megfelelő előkészítés után, a közönséget is érdekelné. A XIX. század hatalmas embertömeget eresztett be a jobbagysors zsilipjei mögül a kultúrjavak közé, s miközben kiszélesítette a civilizációt, megsemmisítette a XVIII. század magas műveltségét. De mint ahogy hajdan a Rómára lezúduló barbárok ösztönéből egy új nagy kultúra épült, a keresztény-germán, úgy kell a mi alulról jövő barbáraink sokszor torz szenvedélyeiből az új európai kultúrát kibontanunk. Nincs intézmény, amely ebben annyit tehet, mint a rádió.

DIÁKFÉLÓRA

A diákfélóra ma a rádióműsor mellékes, elhanyagolt zuga; ha a rádió nevelni akar, erre kell a legnagyobb gondot fordítanunk. A napok és évek egyenletesen haladnak, a lelkek nem; a lelkek ugranak. Mint ahogy a szervezeten is át-átsap egy új biológiai hullám, s akkor hetek alatt egy új gyerek áll előttünk, míg máskor hónapokig pang, egy helyben áll; a fejlődő lélek is apró kinyilatkoztatásokban, belső csodákban löki magát egyik korszakából a másikba, Az iskola lassú munkája csak az idő egyenletes folyását követheti, de e mellett az „egyenletes iskola” mellett szükség van egy másikra, amely ezekhez a nagy belső földrengésekhez szól, s az itt felszabadult erőket akarja foglalkoztatni. Erre volna jó a rádió diákfélórája.

Az előbb említett fejlődéslökések közt a leghatalmasabb kétségkívül a pubertás. A pubertás az érdeklődés forradalma. A felnőttek világa felé nyomuló lélek szinte megsokszorozza önmagát, hogy minden kínálkozó lehetőségen végigszaladhasson – ösztön és ismeret sosem jelentenek ennyire egyet, mint ekkor. Az iskola tanmenete nem tud mit kezdeni az érdeklődésnek ezzel a hirtelen kigyöngyöző habjával, a vakmerő kezdeményező kedvnek az iskolán kívül kell medret ásnia. A diákfélóra, ez a

pubertás erői számára készült iskolán kívüli iskola egy ország ifjúságának épp ezt a hasznatlanul elfolyó bőséget foglalkoztathatná.

Tanítani sok tanár tud, ehhez a pubertásszomjhoz szólni, emlékezzünk iskolai éveinkre, csak kevesen. A rádió összetoborozhatna egy ilyen tanári kart, négy-öt ember elég volna hozzá, s a diákfélórán belül, azt hiszem, minden anyagi túlterhelés nélkül megalakulhatna az első pubertásiskola, vagy ha úgy tetszik, a tehetségek iskolája. Ez az iskola alkalmazkodhatna némiképp a tananyaghoz, de úgy, hogy azt az alakuló jellem szempontjából kommentálja. Az iskola megtanítja a fizika szabályait, a diákfélóra mutassa meg az értük vívott küzdelmet, a felfedezések történetét; az iskola tanít, a diákfélóra csillantsa fel a nyelvvel elérhető irodalmi kincseket, avasson be az önálló nyelvtanulás fogásaiba. A szülők zúgolódnak a latin és a görög ellen, a diákfélóra állítson prókátort velük szemben, aki saját gyönyörűségével kívántatja meg a nehézségeken túl a szépséget. A legtöbb középiskolai tantárgy zsákutca; a tanulók elvergődnek rajta egy darabig, s ott, ahol már csak egy falat kellene ledönteni, hogy a munka élvezetté, a fáradság szenvedéllyé váljon, megállanak. A diákfélórának ezeket a falakat kellene döngetni. A serdülőt a nagy összefüggések érdeklik. Milyen a világ, hogy érvényesülhet benn ő maga. Az ifjú kozmogónus és moralista: ami a képzeletét megfogja, vagy a világ rendje, vagy a példa hatalma. A diákfélórának tehát nem természettudományi különösségekkel és nem történelmi epizódokkal kell tartania őt, hanem olyan előadásokkal, amelyek vagy a világot változtatják meg körülötte, vagy saját erkölcsi magatartását teszik tudatosabbá. Egyáltalán nem tartanám helytelennek azt sem, ha a különböző tudományágak, foglalkozások képviselői mint pályájuk nász-nagyai ostrom alá fognák az ifjúságot; egy-egy előadásciklus után, amelynek a során a matematikustól a kertészig és a műbútorkészítőig mindenki elmondta pályája dicséretét, akár meg is szavaztathatnánk őket, hogy ki melyik pályát találta az elmondottak alapján lelegelesítőbbnek.

A múlt század negyvenes éveinek pezsgő eszű ifjúságáról tudjuk, hogy az akkori eleven önképzőkörök neveltje volt. Az önképzőkör szót a millennium dörgedelmes éve azóta lejáratták; itt az ideje, hogy visz-

szadjuk becsületét, Az önképzőkör szinte az egyetlen hely, ahol a fiatal ember a maga érdeklődése után indulva a szellemi vállalkozás örömét megszokhatja, sikeréből, kudarcából erőt meríthet. Az önképzőkörök színvonalát a diákfélóra sokféleképp emelheti; a leghatásosabban úgy, hogy egy-egy gondosan előkészített önképzőkori ülést, havonta vagy kéthavonta, a helyszínéről közvetít. Különösen szépen lehet megrendezni az ülést olyan iskolában, ahol vagy a vezető tanár kiváló ember, vagy az önképzőkör volt tagjai közül került ki egy-egy nagy tudós, nagy író. Az önképzőkörök közt verseny indulna meg a rádióbeli szereplésért, a közvetítéseket más iskolák is végighallhatnák; a sok közül egyik módja lehetne ez annak is, hogy a rádiót az iskolákba bevezessük, s a diákok közt népszerűsítsük.

A diákfélórában kellene beszámolni ifjúság és tanárság minden eredeti kezdeményezéséről. Tegyük fel, hogy épp a rádió buzdítására, valamelyik vidéki iskola megfelelő helyen botanikus kertet létesít, egy másik helyen valamelyik ipar elsajátítására műhelyt rendeznek be, megint másutt az angol vagy görög nyelv gyakorlására angol, illetőleg görög kör alakul, egyik gimnáziumban sikerült diáklapot adtak ki, a másikban a cserkészek sütöttek ki valami szépet: egy-egy diákfélórát megérdemelne a követésre méltó kezdeményezés. Nagyon helyesnek tartom a tanulmányi versenyek divatját. A rádió ezeknek a nyilvánosságát is növelhetné, akár úgy, hogy a tétel-kitűző és bíráló tanárokkal még idejében egy-egy előkészítő órát tartana, mely a munkamétódusra oktatná ki a versenyre készülőket, akár úgy, hogy egy-egy sikerültebb történelmi vagy irodalmi dolgozatot olvastatna föl. A mai ifjúságba beleoltott versenydiák alijában nem hibáztatható. A görögök nagyságának épp az agonális, versenyző szellem volt állandó sarkallója. A mi célunk csak az lehet, hogy ezt a versenyzőkedvet a rádió tekintélyével minél magasabb ugrólécek és minél nehezebb célszalagok felé tereljük.

A RÁDIÓ MINT SZERVEZŐ

Magyarországon még divat társaságosdit játszani; az emberek szeretnek elnököt választani és elnök-

ké választatni, s szeretnek kilépni és kilépőlevelet írni. A társaságokat általában azért alapítják, hogy bizonyos munkát elvégezzenek. Szabály szerint először van a társaság, s aztán következik a munka, amelyre vállalkozott. De a sorrendet meg is lehet fordítani: először van a munka, s akik azokat végzik, anélkül hogy elnököt, titkárt választanának, társaságnak is lehet tekinteni. Az ilyen munka felől keletkezett társaságok igaz, hogy lazábbak, sem létszámuk, sem alapszabályuk, viszont rugalmasabbak és használhatóbbak. Egy folyóirat munkatársi köre összetartóbb társaság, mint egy szép nevű Akadémia, amely évente egy választmányi és másfél felolvasóülést tart. A rádió nagyon alkalmas arra, hogy ilyen alapszabálytalan, munka felől keletkező társaságokkal szórja tele az országot. Hiszen látjuk, hogy pusztán jelenlétével is bizonyos társaságképző erőt fejt ki: hívatlan-kéretlen is rádióbizottságok magzanak fel körülötte, amelyek munkájába igyekeznek avatkozni. Miért ne irányítsa a rádió maga körül ezt a „bizottságképződést” és munkatársi szervezkedést, anélkül hogy belügyminiszteri engedélyre szoruló társaságokat alakítsa. Egyelőre háromféle szervezetre gondolok.

1. Ha az előbb vázolt rádiótervet meg akarjuk valósítani, a rádióknak minden tárgykörből szüksége lesz egy-egy tanácsadóra, aki a sorozatok előkészítésében segít, esetleg az összefoglaló cikkeket is megírja. Ha ennek a testületnek a tagjait a legképzettebb fiatal tudósok közül választjuk ki, akiknek ez a szerep még kiténtetés és érvényesülési alkalom, egy agilis s egyre tekintélyesebb tudományos testületet iktattunk a rádió és a tudósvilág közé.

2. Hasonló testületre van szükség a rádió és a vidék közt. Legyen ott minden városban, minden táj közepén a rádió egy-egy bizalmija, aki a mi szempontunkból figyeli az ottani életet, s a mi szándékainkat népszerűsíti a maga környezetében. Az utóbbi időben egymás után indulnak elég magas színvonalú vidéki folyóiratok, ha ezeknek a munkatársi gárdájából a rádióhoz fűzzük a legmegfelelőbbeket, a decentralizáció veszélyét is csökkentjük, s a rádió befolyását is növeljük.

3. Ugyanilyen idegszalakat kell az önképzőkörök, cserkészcsapatok, bajtársi egyesület stb. vezetőin át az ifjúságba is eresztenünk, hogy a diák-

félóra javaslatai mögött ott álljanak a kipróbálók, indítványozók és szervezők.

UTÓHANG

A magyar rádió feladatait mondtam el ebben a tanulmányban. Tudom, hogy az itt felelőztetett madarak közül a rádió többet célba vett már, sőt néhányat talán le is lőtt, s még többet lelőtt volna, ha elég puskás ember állna a rendelkezésére. Furcsa kimondani, hogy ebben a tehetségeivel kérkedő országban, ahol másról sem hallani, mint éhen haló zsenikről, milyen kevesen vannak, akikre érdemes feladatok megoldásánál számítani lehet. Az ember azt hallja, nem érvényesülhetünk, nincs megfelelő orgánunk, s amikor nagy áldozatok árán összehord nekik egy kényelmes fészket, a fészkekben nincs tojós madár. Ha azt kérdezik tőlem, van-e ma Magyarországon olyan gárda, amellyel ezt a programot le lehet bonyolítani, habozás nélkül mondom, hogy nincs. Ha azt kérdezik, van-e, amellyel meg lehet indítani, azt felelem, van, de kérdés, hogy össze lehet-e azt toborozni. A nagy vállalkozásokhoz hitel kell. A szellemiekhez még inkább, mint az anyagiakhoz. S Magyarországon a pénzhitel viszonyok sem olyan romlottak, mint a szellemi élet hitelviszonyai. Ha Széchenyi újra fellépne, megint csak a *Hitel*-t írhatná könyve homlokára – de most elsősorban a szellem emberének a szellemi vállalkozásba vetett bizalmát kellene alatta értenie. Itt van egy példátlan hatássugarú szerv, a rádió; itt van az a jó szándék, amely épp engem, a reformgondolat egyik legélesebb képviselőjét hívott tanácsadóul; az országban ott lappang egy csomó értékes ember, de kérdés, hogy a munkavállaló tudósok, írók bizalmát meg tudjuk-e szerezni vállalkozásunk számára. Ha nem, minden terv hiába; itt-ott feldozhatjuk a műsort, de érdemest nem csinálhatunk. Ezt a programot épp azért írtam, hogy tervemet azok, akikre számítunk, áttekinthessék, s a helyzet súlya s a feladat nagysága csatlakozásra, komoly részvételre bírja őket. Úgy érzem, hogy ha ezen a helyen csalódnom kell bennük: a családás több lesz, mint egy ember kudarca.

(Részletek a Tanú, 1934 (nov.) 9: 197-222. oldalairól, A magyar rádió feladatai c. írásból.)

KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS ÉS FELSŐOKTATÁS

A KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS TANÁRSZAKRÓL RÖVIDEN

Az elmúlt időszakban olyan eseményeknek lehettünk tanúi, amelyek alapvető gondolkodásbeli változásra utalnak a közművelődés területén. A mindennapokban ezeket a formai és tartalmi változásokat képezi le a közművelődés szavunk helyett a közösségi művelődés kifejezés terjedőben lévő használata, a Magyar Művelődési Intézet átalakítása, a központi szakigazgatásban végbemenő folyamatok, a megyei feladatellátás újragondolása, ezzel együtt a jogszabályok változása. Vélhetően ennek a folyamatnak a kezdeti szakaszában járunk, hiszen további mélyreható, a politikum által is támogatott reformokra lesz szükség a szervezet, a tevékenység és a finanszírozás terén is.

Meghatározó és elodázhatatlan része egy új jövőkép felvázolásának a felsőfokú szakemberképzésünk jelenlegi helyzetének vizsgálata és újrapozicionálása is. A Magyar Közművelődés Szakpolitikai Konceptiója is részletesen foglalkozik a közművelődési szakemberek utánpótlásának kérdéseivel, és a közösségi művelődés felsőoktatásban elfoglalt helyének javításával.

A rendszerváltást követő időszak szomorú valósága, hogy a tradicionális népművelő, művelődésszervező képzés lényegében meg-

szűnt a magyar felsőoktatásban. A Bologna-rendszer számára ez a képzés már nem volt „szalonképes”, nem volt úgymond EU-kompatibilis. Azt, hogy legalább bennmaradt a felsőoktatásban, lényegében a lineáris képzési struktúrában létrejövő andragógia szaknak köszönhető, amelynek egy szakirányaként élt tovább. Itt kell megjegyezni azt is, hogy nagy eredménynek számított a kulturális mediáció MA (mester) szak létrehozása is.

Összességében azonban a közművelődés az andragógia szolgátlánya lett, de finoman fogalmazva is háttérbe szorult az andragógia tanszékek tantárgystruktúrájában. Néhány kivételtől eltekintve, a végzett andragógus hallgatóknak összességében nem sok jutott a közművelődési szakmai ismeretekből. Ez egyébként érthető is, hiszen az elmúlt évek bebizonyították, hogy az andragógia és a közművelődés összeházasítására vonatkozó kísérletek nem hoztak sok sikert. A közösségi művelődés intézményrendszere, tevékenysége, szervezete, finanszírozása és jogi környezete nem rokonítható az andragógiával. Ez még akkor is igaz, ha a felnőttképzési tevékenység – éppen az EU-s forrásoknak köszönhetően – meg-

izmosodott az elmúlt időszakban a kulturális intézményrendszerben is. Mindezek miatt is nagyon fontos az a felismerés, hogy újra elinduljon a felsőoktatásban a közösségi művelődés szakembereinek a képzése.

Ennek az alapvetően pozitív gondolkodásnak az első látványos lépése a 283/2012. (X.4.) Kormányrendelet megjelenése a tanárképzés rendszeréről, a szakosodás rendjéről és a tanárszakok jegyzékéről. A szakma szempontjából a Rendelet legnagyobb eredménye, hogy megjelent a közösségi művelődés tanárszak a tanári mesterszakok jegyzékében. A szakot közismereti tanárszakként,¹ az ember és társadalom műveltségi területen belül jegyzi a Rendelet 1. melléklete. A jogszabályok vonatkozó paragrafusaiából következik, hogy a mesterfokozat és a tanári szakképzés közismereti tanárszakokon alapvetően kétszakos osztatlan képzésben szerezhető meg.² A szakma szempontjából egyáltalán nem mellékes, hogy milyen más szakokkal párosítható a közösségi művelődés tanári szak. A rendelet lehetőséget ad olyan klasszikus tanári szakok választására, mint a magyar, angol, német, matematika, történelem, biológia, fizika. Mindezek mellett lehet választani még az informatikát és a

1 A közismereti tanárszak az iskolai oktatás és nevelés időszakában, a szakrendszerű oktatásban tanári munkakör betöltésére készít fel.

2 283/2012. (X.4.) Korm. rendelet a tanárképzés rendszeréről, a szakosodás rendjéről és a tanárszakok jegyzékéről, valamint a 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról.

testnevelést is. A szakot nem lehet ugyanakkor az olyan, talán rokon területnek is nevezhető szakokkal párosítani, mint a könyvtárostanárral, hon- és népismerettanár, népzene- és népkultúra-tanárral, média-, mozgókép- és kommunikációtanárral. A közösségi művelődés tanári szakképzésnek olyan elemei lesznek, mint a tanárszak szerinti szakterületi tudás; pedagógiai, pszichológiai elméleti és gyakorlati szakmódszertani tudás, készség, képesség; valamint a képzés mellett megszerzett pedagógiai, pszichológiai és tanítási gyakorlat. Mindehhez tartozik a köznevelési, illetve közművelődési intézményben teljesített összefüggő egyéni iskolai gyakorlat. A jogszabályok ugyancsak egyértelműen fogalmazzák abban, hogy az osztatlan kétszakos tanárképzésben a képzési idő legalább 10 félév, az összegyűjtendő kreditek száma legalább 300 kredit kell, hogy legyen. A jogalkotó – szándéka szerint – elsősorban a kistéleplések összevont intézményeit támogatja, ahol adott esetben a közösségi művelődés szakembere

egyben a közoktatási tagintézmény tanáraként is dolgozhat majd.

Hol tartunk most? A közösségi művelődés tanárszak indítására a kérelem akkor nyújtható be, ha az oktatásért felelős miniszter a szak képzési és kimeneti követelményeit rendeletben kihirdeti. A szak KKK-ja (képzési és kimeneti követelmény rendszere) már szerepel az erről szóló EMMI miniszteri rendelettervezet sorai között. A rendelet megjelenése után tárgyalhatják az egyetemek, főiskolák kari tanácsai, majd szenátusai azt, hogy szándékoznak-e indítani a közösségi művelődés tanári szakot. Az elmélet szerint elképzelhető, hogy már a jövő év szeptemberétől megindulhatnak a képzések azokban a felső-

oktatási intézményekben, amelyek rendelkeznek az oktatás és annak megszervezésének személyi és tárgyi feltételeivel.

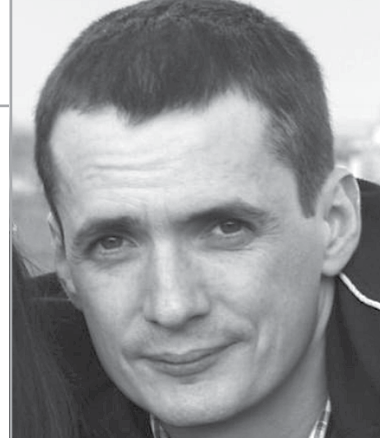
Tekintettel ezekre az eseményekre és folyamatokra a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus létrehozta azt a Felsőoktatási Munkacsoportot, amely segíthet abban, hogy a szak szervesen illeszkedjen a felsőoktatás, illetve a tanárképzés átalakuló rendszerébe. Szakmai véleményével, ajánlásaival megalapozhatja, segítheti azt a folyamatot, amelynek célja a felsőfokú képzés új rendszerének a kitalálása, ezzel együtt a szakmai utánpótlás megnyugtató biztosítása, és lehetőség szerint egy közösségi művelődés alapszak indítása lesz.³

PONYI LÁSZLÓ a Heves Megyei Pedagógiai és Közművelődési Intézet általános igazgatóhelyettese, közművelődési szakértő, főiskolai tanársegéd, az Eszterházy Károly Főiskola Neveléstudományi Doktori Iskolájának egyéni tanrendes doktorandusza, igazgatásszervező, történelem, filozófia szakos tanár. Kutatási területe: kultúra és közigazgatás, a közművelődés változásai a rendszerváltást követően, roma közösségi házak Magyarországon.

3 Ezúton köszönjük Dr. Juhász Erika értékes megjegyzéseit, melyek sokat segítettek a cikk megírásában.

Ditzendy Károly Arisztid, Beke Márton, Beke Pál

TÁRSADALOMPOLITIKA ÉS KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS: ÚJ KIHÍVÁSOK

VÁZLATOK A KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS ÚJ ÚTJAIHOZ 2. RÉSZ

4. A TÁRSAS EGYÜTTMŰKÖDÉS ÁLLOMÁSAI

Minden ember egyedi, megismételhetetlen és felbecsülhetetlen értékű személy. Lényegét azonban egyediségében nem, csak kapcsolatain keresztül tudja megélni. Akár a személy útját nézzük a közösség felé, akár a csoportok érési folyamatát a közösségi szerveződésben, hasonló állomásokhoz érkezünk.

A társadalom, a közösségek hálózatát hiába próbáljuk az elemek felsorolásával meghatározni. A társas együttműködés közege, a legszélesebb értelemben vett kultúra az alkotóelemeit összekötő kapcsolatokkal írható le. „Kulturáltságunk” nem több, és nem is kevesebb, mint képességünk e kapcsolatok megértésére és formálására.

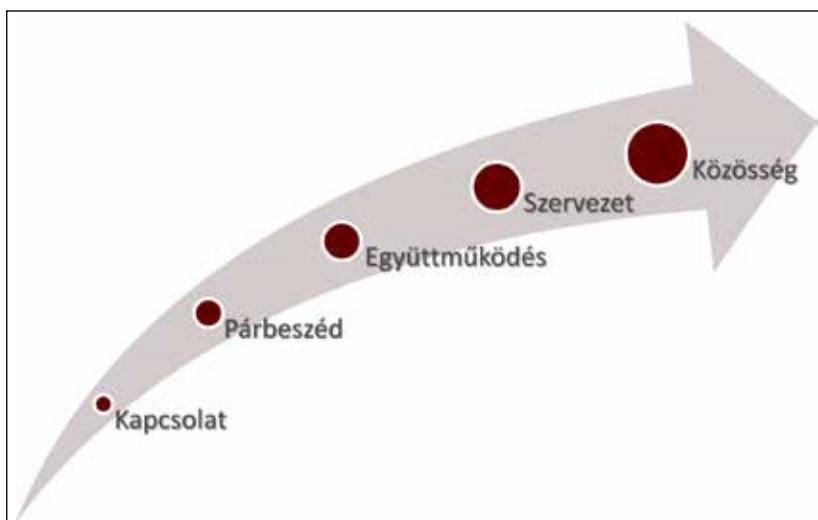
Az elidegenedés csapdája, hogy a társas hálózatokról, együttműködésekről leváló személy elveszíti a valósággal való kapcsolatait is, hiszen a „társas lény” önmagában nem értelmezhető. Hogyan is tudnék megmutatkozni mások számára, mint a kapcsolataim tartalma és minősége által? A szüleim, a családom, a rokonságom, a barátaim, a szomszédságom, a munkahelyem teszik „láthatóvá” az életemet, s megéretetni azon keresztül tudom magam,

hogy elmondom, mit gondolok másokról, mások gondolatairól, hogyan reflektálok az élet kisebb-nagyobb kihívásaira.

A közösségi művelődést, a közösségi munkát mindig úgy tekintettem, mint a kapcsolatok szervezésének művészetét. A közösségek formálásáért felelősök – legyenek akár professzionális társadalomformálók, politikusok, közösségfejlesztők, nevelők, állami, civil, egyházi vagy gazdasági vezetők, akár a családot, kisközösséget építő laikusok – legnagyobb kincse és kihívása a rájuk bízott kapcsolatok, mint a társas együttműködés alapjának megőrzése, erősítése és gyarapítása. A kapcsolatok megléte, a kapcsolati

hálózat mérete, tartalma, minősége és dinamikája határozza meg alapvetően a közösségi munka lehetőségeit.

A kapcsolati hálózatok „vérkeringése” a párbeszéd, az áramlás, ellentétes, összehangoló, vagy közössé váló gondolatok. Ebben az áramlásban születnek, fogalmazódnak meg azok a közös célok, amelyek a résztvevők közötti együttműködések indíthatják el. Az együttműködést formáló tapasztalatok és szükségletek, alapértékek, jövőkép, célok és feladatok alapján indulhatnak el és építhetnek a formalitást akár fel sem ismerő vagy tudatosan mellőző, másrészt a hivatalos kereteket és megerősítést igénylő szerve-

zetet a közreműködők. Közösséggé akkor formálódik az együttműködő szervezet, amikor összetartó motívumai már túlmutatnak a tevékenység praktikus céljain, s a fő összetartó erő a személyes és szervezeti elköteleződés lesz, a hovatartozás és az együttlét öröme.

Egy közösség annál életképebb, minél inkább őrzi és fejleszti aztán kapcsolatteremtő és szervező képességét, nyitottságát és készségét a párbeszédre, képességeit az együttműködésre, szervezeti kultúráját és dinamikáját. A közösségek azonban nem laboratóriumban fejlődnek. Szerveződésüket megpróbálják külső hatások: válságok, történelmi ívű és helyi szintű „rendszerátalakítások”, a politika, az intézményrendszer, a gazdaság, a közvetlen emberi és társadalmi környezet változásai. Nem maradnak el a belső fordulatok sem: költözés, születés, elmúlás, ragaszkodások és megcsalások, sikerek és kudarok, játékok és játszmák teszik próbára a közösségi kohéziót. Gyakran nehéz, s nem is sikerül megtartani a közösségi összetartozást, a szervezeti rendet, az együttműködést szolgáló szándékokat. A fejlesztés iránt elkötelezettek felelőssége, ilyenkor is megőrizni, újraszervezni a kapcsolatokat, elindítani a párbeszéd köreit, segíteni az együttműködések kibontakozását, a szervezeti életet, a közösségi fejlődés útján haladókat.

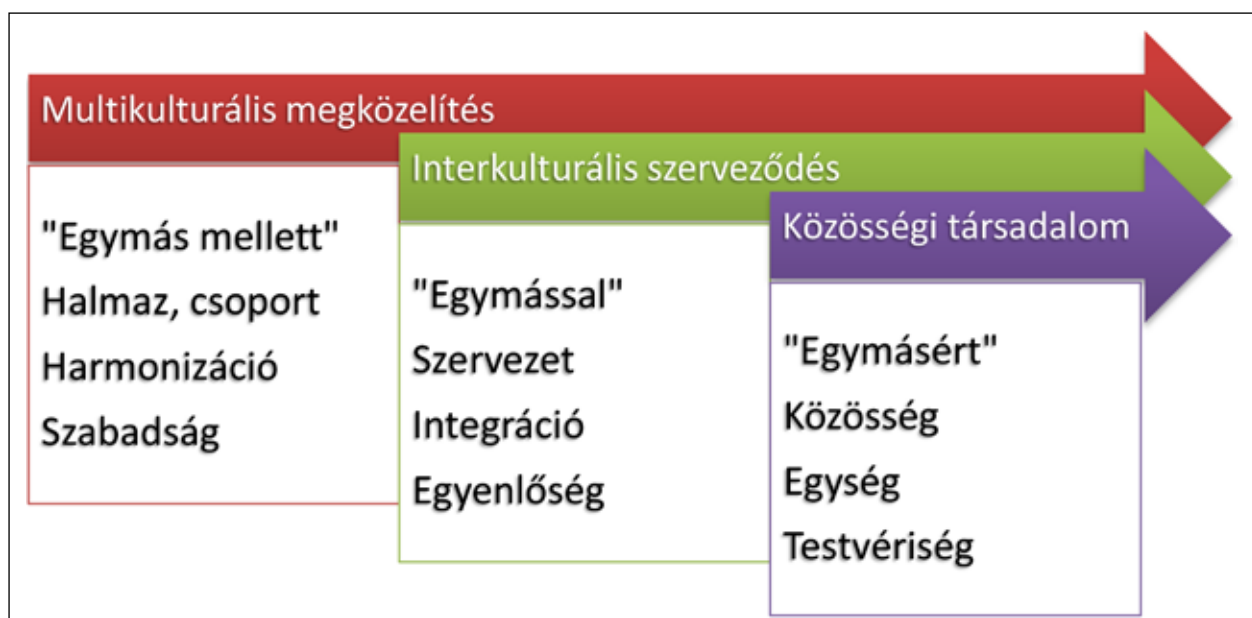
5. A TÁRSAS EGYÜTTMŰKÖDÉS KULTURÁLIS PARADIGMÁI

A társas együttműködés globális paradigmái a médián, a politikán, a gazdasági hálózatokon, egyházakon, s megannyi kulturális csatornán keresztül hatnak a kisközösségi és személyes együttműködésekre is, amelyek visszatükrözik azok alapproblémáit, attitűdjeit, válaszait. A társas kultúra elemi, helyi szintről szerveződve aztán visszahat egyre szélesedő közegeire. A családi és baráti kapcsolatok, a gazdaság, a munkamegosztás szervezése révén épülnek fel azok a helyi valóságok, amelyek az értékteremtés és fogyasztás valós szinterei, s amelyek összerendeződve végül is a globális együttműködés helyi, térségi, nemzeti, regionális szinten szerveződő csomópontjait alkotják.

A békés, társas, társadalmi együttműködés alapja a felismerés, hogy a szabadságom addig tart, amíg másokét nem sérti, s ha elérem ezt a határt, a konfliktus helyett érdemes a megállapodást keresnem. A multikulturális megközelítés a kölcsönös tisztelet és békés egymás mellett élés képességét helyezi a központba, egy sokszínű társadalomban. A nyugati típusú liberális demokrácia, amelyben élünk, az alapértékek közé emelte a társadalmi diverzitást, a másság tiszteletét, a nemze-

ti, nemzetiségi, vallási, kulturális és egyre számosabb sajátosság alapján elkülönülő csoportok harmonizációját. A társadalom e megközelítésben a megannyi társadalmi halmaz, csoport aggregációja. A közösségi fejlesztések fókuszja a harmonizáció. Meg kell találnunk az önonozóságunkat, az önmegvalósítás útját, megtanulni különbözőségeinket megfogalmazni, azokkal együtt élni, azokat békésen összehangolni. A multikulturális világszemlélet korlátja éppen abból a megközelítésből adódik, hogy az emberi, társadalmi jelenségek vizsgálatakor alapértékként magát a különbözőséget helyezi a középpontba. Az individualizmus, a „számítatlan másság” önálló értékalkotó tényezőkké válva aprózzák fel a klasszikus globális és nemzetállami kereteket, közösségi együttműködések, társadalmi-gazdasági-kulturális alapintézményeket, köztük legfőképp a családok hagyományos szerepét. A multikulturalizmus a kulturális pluralizmus elfogadásával, a sokféleség harmonizációjával megteremti a fejlődés és fejlesztés alapvető környezetét, de nem nyújt választ és eszmei eszköztársadalmi-gazdasági-kulturális szövetrendszer integrációját tűzték ki célul, a társas együttműködés különböző szintjein.

Az interkulturális szerveződés közegében keresnek és formálnak egymással együttműködések a tár-

sadalmi-politikai, a gazdasági és a kulturális térben azok a szereplők, akik az eltérésekben nem pusztán a különbséget, hanem az érvényesülést, a fejlődés lehetőségeit keresik és találják meg. A másik hiánya számukra lehetőség, az eltérés kihívás, a különbség erőforrás. Az együttműködve versengés (co-opetition) olyan eszközökkel segíti a fejlesztést, fejlődést, melyek elérése, megteremtése elszigetelődve lehetetlen lenne. A közel azonos, illetve az egymást kiegészítő célú, eltérő kultúrájú szervezetek, közösségek horizontális és vertikális típusú, két- és többszereplős szervezetekben, szervezett együttműködésekben (szociális klaszterekben) fejlesztik képességeiket és eredményeiket. A siker feltétele az integrációra törekvés: fel kell fedeznünk a különbözőségekből adódó közös előnyöket, az azonosságokat, s az értékteremtő együttműködés érdekében kell felhasználnunk azokat.

A felvilágosodás három polgári eszményét segítségül hívva a multikulturalizmus, mint a szabadság és szabadságok sokszínű egymasmellettisége jelenik meg. Az interkulturális szerveződés, az egyenlőség, az egyenlők együttműködéseként jellemezhető. A közösségi gondolkodás gényusa pedig a testvériség lehet. A közösségi paradigma, a közösségi társadalom mibenlétének megértése a saját személyiség, szervezet újfajta megközelítését kívánja. A képességet, hogy a saját, illetve belső szervezeti célokat mások, más csoportok, szélesebb társadalmi hálózatok igényei, szükségletei felől nézzem. A megközelítés egyszerre követeli meg a teljes részvételt és a társakra való ráhagyatkozást, ezért előfeltétele az elköteleződés és a bizalom. Az „egymásért paradigma” hatókörében a társadalmi-közösségi és egyéni cselekvés arra a felismerésre épül, hogy a sajátos célok és eredmények a közös fejlesztésén keresztül érhetőek és

tarthatóak fenn legoptimálisabban. A közösségek: társas szinten a közösségi együttműködés, társadalmi szinten a közjó érdekében szerveződő társadalmi szövetek paradigmája. Az együttműködés, a fejlesztés attitűdje az egység, az azonosulás. A saját azonosságomat, önmeghatározásomat a másik (személy, szervezet) nézőpontjából, szükségleteiből értelmezem. A felismerésből fakad, hogy a másik, a mások (a közjó) szükséglete és szolgálata adja a szerepeim értelmét, a tevékenységem, végül is a létem értelmezési tartományát. Annnyira vagyok értékes, amennyire szükség, szükségged, szükségetek van rám.

A közösségi művelődés, mint professzió, és mint folyamat küldetése, hogy a közösségi társadalom paradigmáját mutassa fel, mint célt, és erősítse a társadalmi szerveződés minden szintjén, az elemi, családi, kisközösségi kezdeményezésektől az egyetemes kulturális törekvésekig.

DITZENDY KÁROLY ARISZTID társadalompolitikus, közösség- és szervezetfejlesztő, pedagógus, tréner. A HROD Közösségi Gazdaság- és Társadalomfejlesztési Központ igazgatója.

A szerző önmagáról, szakmai útjáról: Pályám kezdete óta a közszolgáltatásokkal, közösségi együttműködések fejlesztésével foglalkozom. Megjártam valamennyi gazdasági-társadalmi szektort. Kezdetben helyi, országos és európai civil szervezetek, valamint a kormányzati, önkormányzati munka, illetve intézmények kontextusában dolgoztam. Elsősorban a perszonális, később a szervezeti és szervezatközi kommunikációval, tájékoztató és tanácsadó tevékenységgel foglalkozó szakemberként, folyamatok és programok szereplőjeként, vezetőjeként, vagy szakértőit, tanácsadói szerepben mind a civil szektor meghatározó szereplőivel, mind a helyi, regionális, országos közigazgatás döntés-előkészítő, döntéshozó és végrehajtó szinten tevékenykedő számos szereplőjével, testületével dolgoztam együtt eredményesen.

A közösségi IKT szolgáltatások területén szerzett piaci tapasztalatok birtokában, a központi közigazgatásban töltött vezetői évek után ismét a versenyszférába tértem vissza több barátom-

mal, munkatársammal együttműködve. Munkánk fókuszába a közösségek, szervezetek, települések és térségek sikeres fejlődési pályára állításának segítségét helyeztük. Társadalom- és gazdaságfejlesztési modelleket és gyakorlati megoldásokat keresünk, alkotunk a partnereinkkel, ügyfeleinkkel közösen megfogalmazott célok elérésére. Munkahelyem, a HROD Közösségi Gazdaság- és Társadalomfejlesztési Központ formabontó szervezet. Jogi forma nélküli szabad, nyitott közösségi műhelyként kívánjuk megvalósítani társadalmi küldetésünket. Közösségi és szervezeti stratégiánk megvalósulását a műhely vezetői által működtetett gazdasági társaság teszi lehetővé. Elméleti műhelyekben és a „terepen”, gyakorlati munkám során az elmúlt években elsősorban a közösségi megoldások, hálózatok vizsgálatával, tervezésével, fejlesztésével megvalósításával foglalkoztam. Társadalompolitikusként a multikulturális, majd interkulturális paradigma lehetőségeit, gyakorlati vetületeit vizsgáltam, alkalmaztam. Közösségfejlesztői, képzői, tanácsadói jövőmet a közösségi, illetve egységkultúra (unikulturális paradigma) megértésének, alkalmazási modelljeinek és helyi, illetve társadalmi gyakorlatának építésére szánom.

ÉRTÉKEK SZERINT, KÖZÖSSÉGEK ÁLTAL

PETÉNYI SZILÁRDNÉ, HUNYA POLGÁRMESTERÉNEK ÉVTIZEDEI

*„Feladat annyi van egy településen, amennyit találunk,
én pedig mindig találok magamnak.”*

E Békés megyei kis faluban, mely 32 km-re fekszik a megyeszékhelytől, Békéscsabától, mindössze 682 fő lakik. Mégis van itt óvoda, katolikus templom, művelődési ház, könyvtár, orvosi rendelő, gyógyszerház, vendéglátó egység, internet, sportpálya, játszótér és minden, ami csak elképzelhető a nyugodt, csendes, de mégis haladó, és komfortos vidéki élethez.

Önkormányzatunk törekvése, hogy mind élhetőbb életet, mind szebb településképet alakítsunk ki ezen a helyen, ahol hisszük, élni jó. Büszkék vagyunk településünkre, az itt lakók szorgalmára.

Ahogy megérkezem Budapestről Hunyára, a hivatalba, már indulunk is a polgármester asszonnal a művelődési házba. A falu jegyzője visz minket autón, ott akarjuk érni a klubot, a nyugdíjas asszonyokat. Épp azzal foglalkoznak, hogy újra kiválasszanak egy művet, amit átalakítanak a saját szájuk íze szerint, s megrendezik maguknak, az egész falu örömére. Képesek megnevetetni a közönséget. Legutóbb Hévízre is eljutottak, a nyugdíjas színjátszó találkozóra, nemcsak azért, mert szakmailag jók és kiválasztották őket, hanem azért, mert a polgármester asszony, mint máskor is, megoldotta, hogy utaztatni tudja őket. Képeket a *Hófehérke és a hét törpe* átiratukról látok, jó emberismere- te van a két szociális munkásnak, akik rendezik őket, de az asszonyok maguk is mondják, ki lesz a Tudor, ki a Vidor közülük. Ők azok, a falu asszonyközössége, akik a hagyomá-

nyokat is felelevenítik, bemutatják. Tőlük láthatta a falu a harmincas évek aratáshoz kötődő népszokásait, a lakodalomhoz kötődőket, mely szerint ők is egybe keltek párjukkal. A jelmezeket ők maguk készítették, a kornak megfelelően.

A szavakból, ahogy Petényi Szilárdné üdvözlö az asszonyokat, ahogy bemutat bennünket egymásnak, érezni lehet, hogy emberhez való viszonyában minden alapérték megvan, amivel – még földjével rendelkező, azt művelő – falusi ember becsülte a másikat. Szereti az asszonyokat, akikhez érkezünk. Olyan beszélgetés kezdődik, amit kár is abbahagyni, mindnyájan élvezzük. Talán egyszer folytatni is tudjuk. A polgármester asszony elmondja nekem az asszonyokról, hogy mindent nekik köszönhet, sőt, nekik köszönhetnek a férjével, mindenre ők tanították meg őket. És e zárt közösség, mely idegeneket

Megyejárás

keveset fogadott be, őket befogadta és megszerette. Bár Szarvason építették fel családi házukat, nem vágytak be a városba. Az asszonyok büszkék rá, hogy Petényi Szilárdné ezt mondja, annak is örülnek, hogy újra hallhatják tőle. Fontos nekik, hogy az értékeknek ők a hordozói, s hogy tudott a szerepük a faluban. Milyen jó – ettől a léghórtól – derűs asszonyokat látni.

Megnézzük a művelődési házat, és miért ne lenne büszke rá a falu polgármestere, a falu gazdaszonya, aki felújította a lepusztult épületet, és újra kultúrát vitt a település életébe. A színházteremre, szép nagy színpaddal, a könyvtárra, a számítógépes szobára. Minden helyiséghez hozzáfűzi, kik használják és mikor. Nagyon fontosnak tartja, hogy a közösségi életet formálja, különféle rendezvényekkel, ahol az értékekre helyezi a hangsúlyt. Már indulunk is tovább.

A művelődési ház és a polgármesteri hivatal nincsenek messze egymástól, visszafelé gyalog megyünk, hogy megnézzük a parkot. Micsoda szép nagy park, játszótérrel, fajtékokkal, mögötte futballpálya, a mögött szép magas ház, alul kondíciós terem, fölül ifjúsági klub. Nem csak az öregeknek van meg minden, ahol találkozhatnak, jól érezhetik magukat, megvan a fiataloknak is. Egyformán törődik a gyerekekkel, mert ők a jövő, a fiatalokkal, mert ők a jelen, és az idősekkel, mert ők azok, akik ma is őrzik azokat az értékeket, melyek a falu sajátosságát adják.

A parkon visszafelé arra is van idő, hogy megnézzek egy – a játszótér egységes játékeitől eltérő – színesre festett játékaútót. Egy falubeli öreg készítette, kapott hozzá a polgármester asszonytól egy szép, nagydarab farönköt. A hivatásos játszótérkészítő három éve készítette el a falu játszótérét. Akkor, megérezve a falu közállapotát, elhatározta, ha megteheti, Hunyára jön lakni. Nemrég megérkezett a faluba. Látogatásom másnapjára a polgármester asszony újságírókat hívott, hogy a megyei lap bemutassa a hunyai játékkészítőt. Legyen munkája. Hogyha már Békés megyében van, akkor, akinek szüksége van rá a megyében, hívhassa. Tudjanak róla a Békés megyeiek, van játszótérkészítőjük. De hívhatják a szomszéd megyékből is, meg messzebről. Szép a munkája.

A parkban közmunkások dolgoznak, gereblyézik a lehullott leveleket, köszönnek a polgármester asszonyoknak. Neki mindegyikükhöz van egy-egy mondata, egy-egy jó szava. Ismeri őket. Petényi Szilárdné faluban eltöltött évtizedeiből az első tanítással, a következők iskolaigazgatással, aztán polgármesteri feladatok ellátásával teltek.

– Többen közülük a tanítványaim voltak – mondja a polgármester asszony. Szerettem tanítani, tanítottam alsóban és felsőben, akkor is tanítottam, amikor már iskolaigazgató lettem.

– Így lehet munkát elvárni a közmunkásoktól, ismerjük egymást. Én reggel már fél 8-kor a hivatalban vagyok, előtte végignézem, milyen munkákat a legfontosabb elvégezni aznap. 8-kor kiadom a munkát, tudom, milyen munkát adok, mindenki tudja, hogy aznap az a legfontosabb. Azt is tudják, hogy leellenőrzöm az elvégzett munkát. Nagyon sok mindent készítettünk közösen, amire büszke vagyok.

Eszembe jut falukutató időszakom, amikor pusztafalusi öregasszonyok elmondják nekem, hogy hogyan kezdődött egy nap, amikor a családbeli nőknek ők, a férfiaknak pedig a férjük kiadta a munkát. Rendje volt a munka elvégzésének. A gazda és a gazdaszonya tudták, mikor mit kell elkezdni, mire kell

A művelődési házban

lája a kevés gyereklétszám miatt, de arról is, hogyan őrzik az iskolásikkal a kapcsolatot. A Szent László Karitászi Szervezet minden nyáron tábort szervez a hátrányos helyzetű gyerekeknek. Élményeik emlékeztetések maradnak. Az óvodában épp feküdni készülnek a gyerekek. A polgármester asszony igazítja el rajtuk a takarót. Egyikük plédjét vékonynak találja, de a kislőról kiderül, nem szereti a meleget. Megyünk tovább.

Az utak mellett itt is, ott is, innen is, onnan is, parkokat látunk. Közmunkások keze munkája. Az ülő alkalmatosságok is, a kisebb építmények is, amiket készítettek bele. Ők csinálták az utcanév felírásokat, szép sötét bordó színűre festett fa jelzőtáblák. A polgármester asszony úgy büszke mindenre, ahogy azok is lehetnek, akik elkészítették. Amikor eljön az ideje, nyugdíjba megy és pihenni fog, milyen sokáig viselni fogja majd a falu vezetésének, gondoskodásának nyomait. És mennyi ideig élhet majd, az általa megerősített, az emberek egymásra figyelni tudásán alapuló, közösséggé válásra alkalmas emberi kapcsolatainak tőkéjéből.

– Itt nem éheznek senki – mondja. A közétkeztetést a falu terméséből oldjuk meg, saját terméséből.

befejezni. Ők voltak a felelősök érte. Szavuk nyomán kezdődött el a nap, sokszor a napfelkelte is csak a szavukat követte.

Hunyán eszembe kell, hogy jusson mindez, mert Petényi Szilárdné gazdája a falujának. Nem véletlenül tettek meg mindent a falubeliek, hogy a második négy évre is vállalja a munkát: 2010-ben, a választásokat megelőzően, egy este, amikor hazaért, amikor már nem gondolta, hogy még egy periódust végig csinálna, annyi volt a cédula a postaládájában, hogy kizuhant, s szólt hozzá egy levél is.

– Ember vagyok én is, jól esett, ahogy akartak. Elvállaltam.

Jó Hunyán a polgármester asszonnal együtt menni az utcán.

Traktor jön, integetnek, köszönnek egymásnak. Petényi Szilárdné azt mondja, az alpolgármesterrel találkoztunk, akire mindig számíthat.

Már én is érzem a viszonyokat, mondom neki, én is csak traktoros helyettest szeretnék magamnak.

A templomhoz érünk, gyönyörű, új templom. A régi templom leégett, a falu pedig egy éven belül újat építettett adományokból. Falán emléktáblák. De már a fővárosból Hunyára kitelepítettekről beszélünk. Ők is kaptak emléktáblát egy szép park közepén. Visszajárnak a faluba az akkor gyerekként idetelepítettek.

Az óvodánál kerül szó arról, hogy 2012-től nincs a falunak isko-

Szent László tábor

inket készítik a konyhán, de azok az öregek is megkapnak minden terményt, akik már nem tudják megtermelni, amire szükségük van. Nem segíyt adunk, terményt adunk. A szociális étkeztetés pedig biztosított a rászorulóknak számára.

Hunyán szokás a kapottért köszönetet mondani és hálásnak lenni, nem csak most, 2012-ben, aminek az őszén Hunyán élvezhettem, hogy a polgármester asszony körbe vezetett a faluján, hanem már a falu névadásakor is az volt. A második világháború után lett önálló település a község, Endrődszentlászló néven. 1947-ben a lakosság kezdeményezésére felvette egykori jótévője, Hunya József után a Hunya nevet. Átkeresztelték a falut Hunyára.

A polgármester asszony a férjével 37 évvel ezelőtt érkezett meg a faluba, olyan helyre, ahol két diplomás kellett. Azóta élnek Hunyán. A férj mezőgazdasági mérnök, a polgármester asszony pedagógus. És Petényi Szilárdné polgármesterként is, ma is felelegeti, hogy a falu öregjeitől tanultak mindent. Neki is fel fogják emlegetni polgármester éveit, ahogy máris emlegetik a tanítványai, ahogy ő tanította őket.

Szobájában az ajándékok, amiket falubeli gyerekektől kapott, egy nagy meséskönyvsorozat, ami első, most két éves unokájára vár. Petényi Szilárdné már most tudja, csak az unokájára kell gondolnia, mire készül, ha nem lesz polgármester tovább.

Megnézzük a tanácskozótermet, a falán a fényképeket, mennyi minden, amire egy falu és a vezetője mind büszkének lehetnek. Nekem a szemem az ötven éves házaspárokra akad meg. A templomban, az oltár előtt állnak. Nekem ez is arról beszél, milyen értékeket őriz Hunya. Minden fotó értékekről tudósít. A fényképek a tanácssterem falán, az idézetek a váróban, felhívják a figyelmet. Ahogy a messziről jöttek meg, amint az utcán egymást köszöntik a szembejövők. A falubeliek értékeket tudva tisztelik meg egymást köszöntésükkel, érdeklődve egymás iránt.

Miért ne lehetne nyugodt öregkora annak, aki Hunyán élte le az életét, akit ismernek, és aki számíthat rá, hogy mindig meglesz mindene, ami egy embernek kell, amire szüksége van. És miért ne lehetne egy faluban jókedvűen élni, ahol ilyenek az adottságok. Ahol értékén becsülik az embert, és ahol tudják, mit jelent egy jó polgármester.

Minden egy jó polgármesteren múlik? – teszem fel a kérdést útban hazafelé magamnak. De azt kell rá válaszolnom, hogy nem. Mert ez nem elég. Akkor tud minden egy jó polgármesteren múlni, ha jó a falu, amiben a jó polgármester teszi a dolgát. Jó falu pedig ott kovácsolódik, ahol mindenki, nem csak magát, a másikat is nézi. A nyugdíjas klub asszonyai ott vannak az Anyák napján, a falu ünnepeire a polgármester asszony olyan műsort szervez, hogy már előre tudják, sajnálhatja, aki valami miatt nem lesz szerencsés elmenni rá. Legutóbb egy gimnazista fúvószenekar örvendeztette meg őket, sokáig beszéltek róla. De a gimnazisták is hálásak voltak, jól érezték magukat Hunyán.

Igen. Az élhető élet a jó falun múlik. Amiben figyelik és segítik egymás gyerekét, mint a sajátjukat, ahol egymást is segítik, amiben kell, ahol számítanak egymásra, mert számíthatnak egymásra, s ebből a hálóból, az embereknek ebből a minőségi viszonyából áll össze a falu, a jó falu.

Ezeket az értékeket erősítette meg a falu az egykor hozzájuk érkező két diplomásban, s most ezeket az értékeket erősítette vissza és tovább a faluban Petényi Szilárdné, a polgármesterük.

MÁTYUS ALIZ falukutató, népművelő, író, szociológus, Erdei Ferenc-díjas (1982). Az MMIKL Szín – Közösségi Művelődés című szakmai folyóiratának alapítója, felelős szerkesztő, Wlassics Gyula-díjas (2002).

UNGVÁRI MIHÁLY A MŰVÉSZET GYAKORLÁSÁNAK KÖZÖSSÉGÉPÍTŐ ÉS HELYI ÉRTÉKTEREMTŐ SZEREPÉRŐL

Ungvári Mihállyal a kötegyáni park kilátójában állunk, alattunk tó, körülöttünk kopjafák, a naplemente felerősíti a színeket, erős hangulatú a táj. A temető ravatalozójától érkeztünk ide, azt is kopjafák veszik körül, bent faragott padok lágyítják a teret. A temető bejáratától jobbra faszobrok. Ungvári Mihályék keze munkája minden.

Ungvári Mihály: Fiatalkoromban számos művésztelepen vettem részt. Gyulán, amit a mai napig megszerveznek, aztán Mártélyban. Próbálkoztam a főiskolai felvétellel, nem vettek fel, hiányzott az a néhány év, amit ott el lehetett volna tölteni, az ismereteket megszerezni. De ettől függetlenül, igyekeztem mindig valami közösségben részt venni. Csináltunk Kötegyánban az ifjúsági klubmozgalom keretében egy Fial Alkotók Ifjúsági Klubját, ami még, 72-ben megalakult, és ment egészen a rendszerváltásig,

hatása kiterjedt a falu lakosságára is. A rendszerváltás után csak képzőművészettel foglalkoztam, akkor elmentünk Ausztriába, ott részt vettünk tájépitő munkában, natúr-park kialakításában, és ez meghatározó volt. Valami elkezdett bizsergni bennem. Mert az jó, hogy én festek, de nem állt tőlem távol, én már abban az időben foglalkoztam faragással. Kedvet kaptam. És amikor voltak a helyhatósági választások, hogy csinálni kellene valamit a településen, eldöntöttük, hogy csinálunk egy szoborparkot. De úgy,

hogy összekötjük ezt a tevékenységet a tájépitéssel. Sikerült az Erdészeti Hivatal elnökével összejönni, épp egy soproni vadászati kiállítás kapcsán, mert hogy 19 éven keresztül Kötegyánból szerveztük az Országos Vadászati, Halászati és Természetvédelmi képzőművészeti kiállítást. Beszélgettünk, tetszett nekik az ötlet, egyszer meglátogattak, az önkormányzatnak is megajánlották, hogy ha már egyszer Kötegyánnál jönnek be a Körösök, jó lenne egy Körösök menti fejfa-gyűjteményt összehozni.

Az első művésztelepen több mint 30 alkotást sikerült létrehozni, meglepődött mindenki, de a meglepődést értettük, mert két kocsi fát ledöntöttek, az óriási mennyiség, mindenki, hogy mi lesz ezzel a sok fával? Azt mi elkészítettük. Azok lettek felállítva a ravatalozó körül. És akkor már beindultak a tájépitő munkák, a mocsaras, lápos terület helyén, ahol mindig rengeteg volt a szúnyog, kialakult egy park, amit be kellett népesíteni faragott elemekkel. A tervezők találkoztak velünk, hogy nekünk milyen elképzeléseink vannak. Elkezdtük, hogy ez az épített környezethez hogyan illik, hogy a települést a munkákba hogy lehet bevonni, a lokálpatriótákat, mert ha művészek jönnek ide dolgozni egy hétre, akkor azért ne lakatos munkákat csináljanak, vagy amivel eltöltik az időt, mert ha a dolgukat teszik, megmarad az érték. Így kezdődött. Sikeres lett. 2000 óta 22 művésztelepet bonyolítottunk le. És a 250 darab faragott munka, amit lehet látni a honlapunkon, Magyarország egyik legnagyobb gyűjteménye. Vé-

gül is, együtt az önkormányzattal, olyan kulturális értékeket sikerült teremteni, hogy nagy hatással volt a lakosságra, a település gazdaságára, turisztikájára. És, hogy a település hírét tovább vigyük, Kötegyán elég sokat belekerült a médiába. Odafigyeltek az emberek, hogy mi történik itt.

Egy-egy ilyen művésztelep a művészeknek kihívás volt, a szokásos művésztelepnél sokkal több. Továbbképzés volt nekünk, mert tanultunk egymástól rengeteget. Maga a tájépítő munka, az egy kőkemény fizikai munka, amit el kell végezni, de ebben a munkában részt vettek a festő, a grafikus, a kőszobrász, a restaurátor, a néprajzos, az agrárszakember, a környezetvédelmi szakember, az erdészmérnök, építészmérnökök, meg a helyi segítők, természetesen. És emiatt ez egy képzőművész telepnél jóval több. Mindenki tanul egymástól, és az értéken, ami teremődik, ez látszik.

Az Öko-park és Öko-tó a lemenő napnak már csak kevés fényét kapja, végigmegyünk Kötegyánon, megnézzük az iskola előtti faszobrokat, derűsek, humorosak, jó lehet itt iskolásnak lenni. A falubeliek örömmel nézik a faluba érkezőket. Azok a turisták, akik eljutnak a faluba, akik azért jönnek, hogy megnézzék e határszéli csodát, majd átmenjenek a szomszédba, Nagyszalontára, Arany János emlékét keresni, biztosan mind olyan emberek, akik jó nyomot hagytak bennük, akiket szívesen visszavárnak. És Ungvári Mihály és csapata, az a 150 ember, aki országunkon kívül még Romániából, Szlovákiából, a Felvidékről csatlakozott, hogy tudását, képességét közzé, kulturálisan és gazdaságilag hasznossá tegye, nem csak kézzel fogható nyomot, kulturálisan értékes tájat hagy maga után, hanem emberi nyomot is. Ezt látom abból is, ahogy munkájuk nyomán érdeklődés támad művészetük iránt.

Ungvári Mihály: Dolgoztunk Kondoroson, ahol park készült, és a kondorosi csárda környékét

alakítottuk ki. Dobozra Árpádházi királyokat faragtunk. Szanazugban is voltunk kint, az is Dobozhoz tartozik, Sümegen a Nyugat-Magyarországi Egyetem képzési központjában voltunk, majd Sopronba mentünk, szintén a Nyugat-Magyarországi Egyetemhez. Aztán a nagyölvediek hívtak minket, a református lelkészük hívta ránk fel a figyelmüket, mert megtetszett a szlovákoknak a parkunkról meg a csapatról forgatott film. Lehet vagy 24 perces. Nagyölveden volt egy gyönyörű, régi park, ahol a fákon kívül semmi. Leültünk a polgármesterrel, a képviselőtestülettel, az építésszel, meg a mi csapatunk, mindenki összedugta a fejét. Eddig a kötegyáni volt a legnagyobb preferenciánk, de két-három éven belül ezt már túlszárnyalja a nagyölvedi, játszótérrel, modern szobrokkal, beillesztett padokkal. És ott, mert a munkánk idején történt egy természeti katasztrófa, végigvonult egy nagy vihar, ami a fáknak több mint a felét összetörte, nálamnál vastagabb fenyőfákat gyökerestől kitépett, szörnyű pusztítást végzett, sorkerítést vitt el a szél, ez a szörnyű tragédia rásegített, és a mun-

kánk félelmetesen jól sikerült. Azt mondják. Akkor merült fel, hogy meg kellene mutatni, hogy mit csinálunk mi a tájépítő munkán kívül. Ugye, amit mi valahol elkészítünk, azt mindenki önkéntes munkában vállalja, azt valamennyi területen mindig ott szoktuk hagyni. Mindenütt, ahol csak megfordulunk. Festőként, szobrászként, grafikusként mutatkoztunk be, csináltunk egy kiállítást. És valami csodás volt, amikor mindenki a saját szakmájából megmutathatta, amit tud. Mindenki abban mutatkozott be, amit csinál, építész, festő, mindenki vitte a saját anyagát. És egy rendkívüli jó kiállítás lett. Először bemutatkoztunk Sopronban a Nyugat-Magyarországi Egyetem erdészeti múzeumának az Eszterházy termében. Református segítségével Léván sikerült találni egy helyet, ahol bemutattuk, de ezt megelőzően, már tavaly Békéscsabán a Jankai Galériában csináltunk egy hasonló nemzetközi kiállítást. Mindkét helyen harmincan körülbelül százharminc alkotást mutattunk be. A Békéscsabain plasztikákat, Szlovákiában a lévai kiállítóteremben nagyméretű anyagokat, ott lehetett, mert

az már eleve arra volt kiképezve. Rendkívül sikeres volt. És már 2013-ra is kaptunk meghívást.

Ungvári Mihály házában folytatjuk a beszélgetést. A ház falán a kis házi áldás, a nappaliban, köcsögygyűjtemény, festmények, képek társaságában a nagy házi áldás. És a konyhaajtó fölött a madonna gyermekével kicsi kép, ami Rómába is eljutott és ott II. János Pál pápa megáldotta. Mindez attól természetes és attól jó érzést adó emberi környezet, mert Ungvári Mihály természetesen viselkedik benne. Ahogy, a vele együtt dolgozó, s mindenben vele egy felesége is. Ungvári Mihály mögött hiába áll nagyon sok olyan munka, amik közül egyre is büszkének lehetne lenni, ő csak előre néz. Most népfőiskolát tervez, házuk már van hozzá, dolgoznak benne az önkéntesek, ez óriási lehetőség lenne neki is, a vele együtt dolgozóknak is, a falunak is, mégis úgy beszél róla, mint az egyik soron következő dologról az életében. Ezzel a személyiséggel, ami az övé, nem véletlenül képes rá, hogy megmozdítsa ezt a mindenféle tekintetben sokféle, nagyon sok embert.

Ungvári Mihály: Nem mondtam még, hogy kapcsolatokat alakítottunk felsőoktatási intézményekkel. Ez nagyon fontos, mert mindenki elmondja a maga területről a hasznos tanácsokat. Ilyenek a besztecerbányai Bél Mátyás Pedagógiai Tanszék, az aradi képzőművészeti egyetem, Magyarországról a szobrászok részéről Lukács István, aki az egyesületünknek is tagja, aztán kapcsolatunk van a Szent István Egyetem Építésztudományi karának a tanszékvezetőjével, a fiam is ott van azon a tanszéken, a mesterképzést csinálja.

Ungvári Mihály és művésztelpei eljutnak mindenhol a Kárpát-medencében, ahova csak hívják őket. Így folytatja a sort, jutva az egyre közelebbi múlthoz, jelenhez, jövőhöz.

Ungvári Mihály: Még ahol megfordultunk, ahova meghívtak bennünket. Komáromban tanösvényekre készítettünk padokat, bemutattuk az ott élő embereket, madarakat, a dunai halállományból halakat. Nagyon tetszik az ott élő embereknek. Interreg pályázatunk is volt, aminek Kötegyánban volt az egyik oldala, a tükörprojektje pedig Mezőpetriben. Dolgoztunk Nagypetriben, az már bent van Szilágy megyében, aztán Belényesben, szintén a református egyháznál. Csináltunk 19-es emlékműhöz anyagokat. Köröstárkányba is, meg egyes darabokat elvittek még Csíkba is. Nagyon nagy volt az érdeklődés. 2013-ra Nagycsalomja jelentkezett, hogy próbáljunk egy kisebb tábort összehozni, nem az a fontos, hogy művésztelep legyen, hanem a tábornak a küldetése, hatása a településre. A nagyölvedi művésztelepre már a szociológus barátainkat is vittük magunkkal, Békéscsabáról a Közösségfejlesztők Egyesülete jött, Pocsajiné Fábrián Magdi vezetésével. Azzal foglalkoztunk velük együtt, hogyan lehet azt a munkát, amit mi végzünk, tovább vinni. Két éve már a népfőiskolai gondolatok jegyében foglalkozunk vele, hogyan tudnánk mindazt hasznossá tenni, amit kialakítottunk. Ha népfőiskolában gondolkodunk, akkor a művészeti képzést. Összeszedtük a szakembereket, hogy tudjuk tanítani, hogy a kistelepülések önfenntartó falvakká válhassanak. Hogy foglalkozzanak a helyi sajátosságaikkal. Elkészítettünk 120 órás programokat, meglegyen, ha a népfőiskola felállna.

Ahol eddig elkezdtünk valamit, ha átvettek tőlünk valamit, ott az működik. Működik több településen Magyarországon, Erdélyben is, Felvidéken, és ez egy jó dolog, mindenhol. Most mondani tudom, mert kigyűjtötték, a rendszerváltás óta, a nagyölvedi volt a 69. nemzetközi művésztelep, amit szerveztem. Utána néztem a következő évünknek, ha összejönne a források, akkor 7 művésztelep lenne, ahol konkrét feladatokat kell végrehajtani. Figyelembe véve a

lektorátus eddigi értékelését, évente a csapat önkéntes munkában 15-16 millió forint értékű munkát hoz létre. A jövő év már lebontva napokra. Ott nincs, ahol még nem tudtunk időpontot egyeztetni. Lesz művésztelep itt helyben, Szlovákiában kettő, akkor Bélmegyeren, lesz Szanazugban vezetőképzés. Igyekszünk a Békés megyei Közösségfejlesztő Egyesülettel együtt dolgozni, úgy jobban osztódnak a költségek és az egész eredményesebb. Jövőre négy alkalommal a kistérség civil szervezeteinek tartunk szakmai napokat. Ezt általában Sarkadon csináljuk meg, a kistérségi irodán. A sarkadi kistérségben 11 kistelepülés van, ha olyan a téma, akkor jönnek a szeghalmi és a gyulai kistérségből. Amikor Leader aktualitások vannak, akkor a körössárréti kistérségi irodáról is meghívjuk az ügyvezetőt, az elnököt, információval látjuk el valamennyit, amit hasznosítani tudnak. Ez így működik. Szó van a pályázati kiírásokról, volt a vendégünk Beke Mihály András, a Visegrádi Alap magyarországi képviselője. Máris tudok olyan egyesületeket, akik az ő információi alapján adtak be pályázatot. Mi is adunk be, csak egy lengyel partnert kell még találnunk. Szlovák van, vele évek óta együtt dolgozunk.

Ungvári Mihály Kötegyánban született, beszélgetés közben, a lakásukból csak elmutatott az udvaruk felé, azzal, hogy: Itt születtem Kötegyánban, az alsó házban, itt a sárga ágyon, itt a sarokban. Annak idején az volt az alsó ház. A felesége is Békés megyei, ő Sarkadról származik. Neki minden olyan dolog, amin más ezerszer fenn akadna, természetesen működik és sikerül. Az észjárása olyan, hogy mellette is lehet állni, s lehet vele együtt menni, tovább és tovább.

Ungvári Mihály: Az ember elképez valamit, azt egy közösségben egyeztetni, egy szakmai csoporttal, engem az érdekel, hogy a feladatot megoldjuk. Kész, működőképpé válik. Amikor csináljuk,

nekem akkor már a következő jár az agyam. Nekem sosincs időm polemizálni. Most például, izgat bennünket, hogy a népfőiskolai gondolatot tovább erősítsük. Sikerrülnie kell, hogy tovább lépjünk. Megkaptuk hozzá az ingatlant. Ajándékba kaptuk. A település legjobb pontján. Azt a területet mindenki meg akarta szerezni, és ez egy civil csapatnak sikerült. Ajándékba kaptuk, hát szeretnénk úgy dolgozni rajta, hogy a következő év júniusáig belül is rendben legyen. Iszonyatosan sok önkéntes munkát végeznek benne a szakemberek. A villanyszerelő, a vízvezeték szerelő, meg a többiek, nem akarom sorolni őket, mert úgymint kihagynék valakit. Az összes villanyvezeték ki kellett cserélni, és mi ehhez vettünk összesen 100 ezer forintért anyagot. Nekünk ennyibe került, de ha ezt meg kellett volna csináltatni, ez 550 ezer forintba került volna. Az anyagot kellett kifizetni, és a többi ment önkéntes munkával. Olyanra csináljuk, hogy ne kelljen minden évben hozzányúlni. Most ez hajt bennünket, mert ha ez megvan, akkor egyrészt egy népfőiskolai mozgalmat el kéne indítani, és

most pillanatnyilag nem rendelkezünk olyan infrastruktúrával, hogy bentlakásos képzések lehessenek. De épp ezért építettük ki, hogy a művésztelepeinkre olyan embereket keresünk, akik magántőkével rendelkeznek. Most volt az első bélmegyéri vadászkastély művésztelep, ahol még két alkalommal tudunk jövőre dolgozni.

Ungvári Mihály a művésztelepeket is úgy szervezi, ahogy az életét. Magától értetődően. Reggel elintézi a telefonjait, elmegy a bankba ügyintéző, Méhkerékre. Azzal a közel 150 emberrel, akivel kapcsolatban van, email-ben, telefonon tartja a kapcsolatot. Ahogy ő mondja: Onnan a sarokból, a nappaliban, ahol a számítógémem van, én mindenkit lerendezek. Munkákra hívásoknál a területi közelséget figyelembe veszem. Kiküldöm decemberben vagy január legelején, hogy milyen művésztelep lesz, milyen munka, tudják, hogy mi lesz meghívásos alapon, mi a fizetős, nem fizetős, ezek a dolgok már május végére a helyükre döccennek. Mindenki mindent tud előre, tud

tervezni, a szabadságát úgy tudja kivenni.

Arra a kérdésemre (amit azért teszek fel, mert látom, érzem, mennyi mindent köszönhet Ungvári Mihálynak a faluja, más falvak, városok, a hozzá kötődő, vele dolgozó emberek), hogy nagyra becsülik-e őt, mondjuk a kötegyániak, azt mondja: Hát ez érdekes. Én azt mondanám, hogy én nagyjából mindenkiel jóban vagyok.

És még ezután sem arra válszol, mint amit kérdezek, csak az ő maga módján: Ha nem működne a rendszer, ha a lokálpatrióták nem vennének részt, meg ez a millió önkéntes, most is, akik a háznál is dolgoznak, akkor nem tudnám a munkám csinálni. És akkor, amit csinálunk, azt akkor valamilyen szinten csak becsülik!

Ezer dolgot tudtam meg még Kötegyánban, ezer dolgot mesélt nekem Ungvári Mihály. Hogy a látogatásom előtti héten, a bélmegyéri Kárász vadászkastélyban, ahol egy próba művésztelep volt és heten voltak, festett ő is. Hogy több mint 20 alkotás született. Hogy látták a Munkácsy mű-

zeumot, az emlékházat, a szlovák házat, az evangélikus templomot, szétnéztek az erdőben, ismerkedtek a tereppel. Hogy együttműködési megállapodásuk van a Búza Barna Művészteleppel, és hogy akkor nem is 7, hanem 8 művésztelep lesz jövőre. Ott egy szobrász barátja van. És hogy rendkívül jó a kapcsolatuk, a romániai Népművészeti Szövetséggel. Hogy minden évben tartanak egy konferenciát Kalotaszegen. Az idén Bánffyhunyadon volt, korábban Zsobokon. Hogy a népfőiskolai mozgalom indulásáig a művészekkel, népművészekkel, művészettörténészekkel, designörökkel végiggondolná, mit lehetne piacra vinni. Mert amikor néhány éve a kalotaszegi konferencián felvetette az ötletét, másnap már megjelent néhány divattervező. Hogy honnan vette az ötletet. Hát, mondta: Olyan gyönyörű rajtatók minden, valamit kéne kezdeni vele, át kellene a mostani modern anyagokra az egészet dolgozni és kigondolni, mit tegyünk vele. Megtudtam, hogy Szatmári Ferenc magánkiadásban megcsinálta a könyvét, amiben több mint 100 alkotót mutat be, elérhetőséggel. Óriási dolog. És, ha a népfőiskola beindulna, műtermekkel, műhelyekkel, az nagy segítség lenne a falunak, mert a kötegyániak a hozadékból részesülhetnének elvégzett munkájuk arányában.

Azt is megtudtam, hogy ha állandó hellyel és munkahellyel fognak rendelkezni, akkor a munkákat tőlük meg is lehet rendelni, úgy hogy helyben készítik el. Egyszerűbb a szállítás, mintha elmegy mindenhova az ember. Megtudtam azt is, hogy Ungvári Mihálynak remek humora van, amit csak a következő kis történettel és zárásképpen egy Beke Páltól idézett, megjegyzett mondattal érzékeltetnék. Emelt annak bizonyítására meséli, mennyi mindennel jár a hátamon a zsákom életmód.

U. M.: Van köztünk olyan alkotó, aki közel két méter, mint egy háromajtós szekrény, ha adnak neki

egy nagyon jó minőségű, normális méretű ágyat, azt mondja két nap múlva, hogy elmegy haza, mert a két lába lent van a földön, nem fér rá. Hogy pihenni tudjon, mert egész nap dolgozik, figyelni kell az ilyenre. Vagy ugyanez az ember, ha beteszik egy 70 centis zuhanyzó kabinba, szörnyű nagy probléma, mert rajta marad a kabin. Beszorul.

Megtudtam tőle, hogy nagyon jó a kapcsolata az erdőcsanádiakkal, akiknek Marosvásárhelyen van a központjuk, s ott részesei lehetnek egy tábornak, ahol a gyerekek népzenei nevelésben részesültek. Tanulták a kottát, megkapták a furulyát, az egyiknek először volt a furulya a kezében életében, de a tábor végén, a hatodik napon, a záróesten a többiekkel együtt pikulált.

U. M.: Nekem az eszem állt meg. Érdemes végiggondolni Kodály országában, hogy akik ilyen táborokat tudnak csinálni, ezeket az embereket összeszedjük. A Maros Táncegyüttesben dolgozott az egyik barátunk, most ment nyugdíjba 28 év után. Mennyi mindent lehet tanulni tőle, ha Európában, Japánban oktatott. Ide meg csak kedvtelésből átszalad majd. Nem azért, mert tudunk annyit fizetni, mint ott, az biztos, de átszalad. Népzene, néptánc, minden együtt lenne. Ahogy egy-egy ember életében is mennyi minden együtt van. Most láttam egy embert, aki hangszerkészítő, hát az odáig rendben van, hogy gyönyörű hangszereket gyárt, citerákat, hegedűt, de akkor már megdöbbenem, amikor játszani kezdett a furulyán, aztán a szaxofonon, aztán a citerán, virtuóz módon, de a zongorán is, a hegedűn is. És akkor kiderült, hogy három zenekarban játszik, de a Maros Táncegyüttes zenészei között is szerepel, játszik lakodalmakban, meg komolyzenei együttesben. Hát így.

Megtudtam, hogy Kötegyán református falu, mindössze negyven katolikus van benne, hogy 1350 lelkes a falu. Hogy a református egyházzal rendkívül jó Ungvári Mihályék kapcsolata, hogy minden

szombaton foglalkoznak gyerekekkel. Hogy felmérték a helyi értéket, a hungarikumokat. Kötegyáni helyi értékek a képzőművészek, a mézeskalács készítők, a kézimunkát készítő emberek, többféle témában, a bőrműves. Hogy csináltak a hungarikumaikból kiállítás, több mint 100 alkotást állítottak ki. 3 nap múlva templomot avattak, Bölcskei püspök úr tartotta az ünnepi megemlékezést. Dugig volt a templom, még álltak is.

Ilyeneket szeretünk csinálni – fűzi hozzá Ungvári Mihály.

Megtudtam, hogy amikor megjöttek Léváról, kapcsolatépítésképp borkóstolást csináltak. És ha olyan állapotba kerül a népfőiskola, olyan programokat készülnek eladni, ami jelentősen fizetős.

„Most élünk, most kell hajtani. Nem probléma van, hanem feladat.”

„Én hozzátartoztam a Beke Pali csapatához, mi alapítottuk meg a Civil Közösségi Házak Egyesületét. Jártuk az országot, aminek Lezsák Sándor elnök úr volt a védnöke. Huszonvalahány települést végigjártunk, voltam Franciaországban is. Beke Palit még a szocializmusból ismertem. Jó régről. Nagyon fiatalok voltunk. Még huszonévesek. Amikor elkezdtük a tájépítést, eljött, szétnézett. Megint eljött, szétnézett. Hümmögött egyet. Tetszik, tetszik. De ez már nem csak művésztelep. Negyedszerre, amikor jött, elhozta a franciákat is. Egyszer azt mondja: te, mondd, van itt a településen olyan karó, amit még nem faragtatok ki? Jókat tudunk röttyögni. Van még karó, amit nem faragtatok ki?”

Kötegyáni történet. Jó történet.

De amit mindennek a legvégén, s más szavakkal is el lehet mondani, hogy elmenjen oda, aki arra jár: Öko-tó és Öko-park van Kötegyánban, egy a Gyepes temetőalji szakaszán végrehajtott természeti rehabilitáció, mely Ungvári Mihály kulturális értékteremtő nemzetközi művésztelepeinek egyik eredménye.

HATÁRMENTI EGYÜTTMŰKÖDÉSI CSOPORTOSULÁS

AZ UNG – TISZA – TÚR KORLÁTOLT FELELŐSSÉGŰ EURÓPAI TERÜLETI EGYÜTTMŰKÖDÉSI CSOPORTOSULÁSRÓL

Hamarosan megkezdheti működését az Ung - Tisza - Túr Európai Területi Együtműködési Csoportosulás (EGTC), amely Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, a Felvidék, Kárpátalja és a Partium gazdasági együttműködését segítheti elő.

A kezdeményezéshez eddig 80, Szlovákia, Magyarország, Ukrajna és Románia határai közelében fekvő település csatlakozott. Később további kétszáz település vehet még részt az együttműködésben, így a társulás a jövőben közel 400 ezer ember képviselőjét láthatja el a régióban.

A csoportosulás első feladata egy olyan népfőiskola létrehozása lesz, amellyel szeretnék alkalmassá tenni a térségben élőket a fejlesztések befogadására, illetve generálására – mondta az MTI-nek Lakatosné Sira Magdolna, Túrútvándi polgármestere, a csoport elnöke.

Az elnök hozzátette: az EGTC céljai között a határokon átnyúló, a transznacionális és a régiók közötti szoros együttműködés mellett egy közös fejlesztési alap létrehozása is szerepel, amelyből az uniós pályázati támogatások önerejét szeretnék biztosítani, később pedig helyi pályázatakat is elindítani.

Tilki Attila, Fehérgyarmat polgármestere a sajtótájékoztatón elmondta: ez az alulról jövő kezdeményezés jól mutatja, hogy a már meglévő oktatási-kulturális kapcsolatok mellett határokon átnyúló fejlesztésekben is gondolkodni kell.

A csoportosulással sok olyan pályázatot fogunk tudni kiterjeszteni, amely remélhetőleg közösségfejlesztést, területfejlesztést és gazdasági fejlesztést is megvalósít a térségben – közölte a város polgármestere.

Csehi Árpád, a romániai Szatmár Megyei Tanács elnöke a társadalmi kapcsolatok fontosságát hangsúlyozva elmondta: a magyar-román-ukrán háromszögben előnyt kell kovácsolni a határ mentiségéből fakadó hátrányokból, ez a folyamat pedig a csoportosulás megvalósításával már el is kezdődött.

A magyarországi, romániai, szlovákiai és ukrán határmenti kistérségek, mikrorégiók, városok, községek, térség-, terület-, vidék- és gazdaságfejlesztési szervezetek és együttműködő partnereik *önkéntesen*, az Ung-Tisza-Túr folyók vonzásterületéről, mely egészséges területet képez, létrehozzák az *Ung-Tisza-Túr Korlátolt felelősségű Európai Területi Együtműködési Csoportosulást*.

A Csoportosulás célja a gazdasági és társadalmi kohézió megerősítése érdekében létrejövő, területi együttműködés. Célját elsődlegesen a Közösség- az Európai Regionális

Fejlesztési Alap, az Európai Szociális Alap, a Kohéziós Alap révén nyújtott társfinanszírozásban, a területi együttműködésben megvalósuló programok, projektek végrehajtásával éri el.

A Csoportosulás Alapszabályára, a csoportosulás működésére Csoportosulás Egyezménye – melyet 2007. január 27-én írtak alá az alapító tagok –, az Európai Parlament és a Tanács 1082/2006/EK az európai területi együttműködési csoportosulásokról szóló rendelete és a 2007. évi XCIX. törvény rendelkezései az irányadók.

A csoportosulás 2007. július 24-i közgyűlésén elfogadott alapszabály II. Általános rendelkezések

1.6 pontja szerint A Csoportosulás

a) A magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségekkel, valamint a határon túli magyarsággal kapcsolatos a Kszt. 26.§. C. pontjának 13. bekezdése alapján továbbá

b) Az euroatlanti integráció elősegítése, a Kszt. 26.§.C. pontjának 19.bekezdése alapján *kiemelkedően*, valamint

c) A nevelés, és oktatás, képességfejlesztés, ismeretterjesztés, a Kszt. 26.§. C. pontjának 4. bekezdése alapján, továbbá a

d) Kulturális tevékenység, a Kszt. 26.§.C. pontjának 5. bekezdése alapján, továbbá

e) A hátrányos helyzetű csoportok társadalmi esélyegyenlőségének elősegítése a Kszt.26.§.C. pontjának 11. bekezdése alapján, továbbá

f) A környezetvédelem a Kszt. 26.§.C pontjának 9. bekezdése alapján *közhasznú tevékenységet folytat*.

2.8A Csoportosulás célkitűzése és feladatai:

2.8.1 A Csoportosulás célja:

a) Elsődlegesen: Területének harmonikus fejlődésének elősegítése a gazdasági és társadalmi kohézió erősítésével, a határokon átnyúló együttműködés révén.

b) Gazdasági és társadalmi kohézió megerősítése céljából lehetővé tenni és előmozdítani a határokon átnyúló, transznacionális és/vagy interregionális sokrétű együttműködést.

c) (A később kidolgozandó) stratégiai programtervben megfogalmazottak szerint a határ menti területi csoportosulás közös, össz-

nanszírozásában, területi együttműködésben megvalósuló programok végrehajtása.

III. 3.1.2 A Csoportosulás alapító tagjainak jegyzéke:

A) Beregvidéki Határmenti Önkormányzati Társulás (Gát, Ukrajna)

B) Eco-Natur Kistérségi Társulás (Túrterebes, Románia)

C) Fehérgyarmat Város Önkormányzata (Fehérgyarmat, Magyarország)

D) Túrístvándi Község Önkormányzata (Túrístvándi, Magyarország)

E) Túrterebes Község Önkormányzata (Túrterebes, Románia)

F) UNG-TISZA-TÚR EUORÉGIÓ (Vaján, Szlovákia)

G) Ungmenti Községek Társulása (Nagykapos, Szlovákia) Abara

szehangolt fejlesztési programjának kidolgozása és megvalósítása.

A határokon átnyúló gazdasági, társadalmi és környezetvédelmi tevékenységek fejlesztése a fenntartható területfejlesztésre irányuló együttes stratégiák révén, és *elsősorban a következők által:*

ca) a vállalkozói szellem ösztönzése, különösen a KKV-k, az idegenforgalom, a kultúra és a határokon átnyúló kereskedelem fejlesztése,

cb) a természeti és kulturális erőforrások közös védelmének és az ezekkel való közös gazdálkodásnak, valamint a természeti és technológiai kockázatok megelőzésének az ösztönzése és javítása,

cc) a városi és vidéki térségek közötti kapcsolatok támogatása,

cd) az elszigeteltség mérséklése a közlekedés, az információ, továbbá a hírközlő hálózatok és szolgáltatások, valamint a határokon átnyúló vízellátási, hulladékgazdálkodási és energiaellátási rendszerek és létesítmények javított elérhetősége révén,

ce) az együttműködés, a kapacitások és az együttes hasznosítás fejlesztése az infrastruktúrák területén, különösen az olyan ágazatokban, mint az egészségügy, a kultúra, az idegenforgalom és az oktatás.

d) A négy ország határmenti térségeinek partnerségi alapon történő átfogó társadalmi felzárkóztatása, a regionális és helyi erőforrások koncentrációjával és az EU-s, a magyarországi, romániai, szlovákiai és ukrajnai állami költségvetési pályázati források hatékony felhasználásával.

e) A Közösség – az Európai Regionális Fejlesztési Alap, az Európai Szociális Alap és/vagy a Kohéziós Alap révén nyújtott – társfi-

3.1.4 Csoportosulás tagja lehet a csoportosulás térségében működő, a csoportosulás célkitűzéseivel egyetértő jogi személy – települési, megyei, regionális önkormányzat, illetve azok szervei, továbbá állami szervek –, amely elfogadja a Csoportosulás egyezményét és alapszabályát, és kötelezettséget vállal az egyezményben és az alapszabályban foglalt csoportosulási célok érdekében történő közreműködésre.

KAPOSI JÓZSEF AZ OKTATÁSKUTATÓ ÉS FEJLESZTŐ INTÉZET FŐIGAZGATÓJA INTÉZETÉRŐL*

A Magyar Művelődési Intézet átalakítási programja nagy hangsúlyt fektet az Intézet kapcsolatrendszerének kiépítésére, amely jól reprezentálja a Magyar Közművelődés Szakpolitikai Konceptiójában megjelenő stratégiai szövetségesek körét. A történelmi hagyományok és a jelenkori fejlesztések egyaránt indokolják, hogy a közművelődés közösségei, intézményei és szervezetei mind szorosabban kapcsolódjanak a köznevelés intézményeihez, fejlesztéséhez, mindenek előtt az iskoláskorú gyermekeken keresztül. A hagyományos együttműködések gazdagították az EU-s finanszírozású TÁMOP 3.2.3. „Építő közösségek” néven közismert, mintegy 10 milliárd forintos támogatást felhasználó pályázati programok. Ezek az alapvetések is indokolják, hogy a stratégiai szövetségesek köréből először Dr. Kaposi Józsefet, az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet főigazgatóját mutassuk be olvasóinknak.

Németh János: A Szín – Közöségi Művelődés szakmai lap olvasói számára kérem, foglalja össze az Ön által vezetett Intézet helyét és szerepét a magyar köznevelés rendszerében.

Kaposi József: Az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet az oktatási ágazat stratégiai kutató-fejlesztő és szolgáltató intézménye. Ezen a néven 2007. január 1-jén kezdte meg működését, jogelődjei között található az Országos Pedagógiai Intézet, az 1990-ben alapított Országos Közoktatási Intézet, valamint az Oktatáskutató Intézet és a Professzorok Házának keretei között működő kutató-fejlesztő részlegek. 2007 őszétől az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet része lett az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum is.

Az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet alapfeladatát a magyar közoktatás, esetenként a felsőoktatás fejlesztése érdekében végzett kutatási, innovációs és szolgáltatási tevékenység jelenti. Továbbá nagy figyelmet fordítunk a nemzetközi oktatási folyamatok elemzésére, az oktatásirányítás szakmai döntéseit

Kaposi József

előkészítő szakértői tevékenységekre, adatszolgáltatásokra, valamint a szakmai eredmények széles körű megismertetésére. Aktívan részt vállalunk az EMMI Közoktatásért Felelős Államtitkárságának programjaiban, mint például a Nemzeti Alaptanterv kidolgozásában, jogszabály előkészítő tevékenységében.

Feladataink minőségi ellátása érdekében együttműködünk a közoktatás és felsőoktatás területén dolgozó egyéb országos vagy területi szintű kutató, fejlesztő és szolgáltató intézményekkel, a közoktatás országos irányításában résztvevő vagy azt segítő egyéb szervezetekkel. Aktív együttműködésre törekszünk a tankönyv-, taneszköz- és programfejlesztést folytató vagy azt támogató egyéb szervezetekkel (például tankönyvkiadókkal, iskolai fejlesztő műhelyekkel, innovációs alapokkal). Aktívan hozzájárulunk a nemzetközi kutatási és fejlesztési eredmények hazai adaptálásához és elterjesztéséhez, a magyar közoktatás nemzetközi kapcsolatainak erősítéséhez.

E kör kibővítése szempontjából tartom fontosnak a Magyar Művelődési Intézettel életbe lépő megállapodás keretében szabályozott együttműködésünket is. *Jól ismert, hogy közművelődés és köznevelés együttműködése nagy hagyományokkal bír, imponálóan sokoldalú tevékenységrendszerben valósul meg.* Ezeket a tevékenységeket sikerült jelentősen bővíteni az elmúlt fél évtized gazdag pályázati támogatásainak eredményeként. Az imponáló számok és tények egyszerű felsorolásánál ezúttal fontosabbnak tartom annak hangsúlyozását, hogy a közoktatási és közművelődési intézmények nyitottsága egymás munkájára, együttműködésük, mára természetessé vált településeink jó részében.

Ennek eredményeként a közoktatáshoz szorosan kapcsolódó és a közművelődésre jellemző nonformális és informális tanulási alkalmak, közösségi együttlétek, fejlesztő programok – az egész életen át tartó tanulás részeként – természetesen egé-

* A Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus főigazgatója, Závogyán Magdolna és az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet főigazgatója, Dr. Kaposi József együttműködési szerződést írtak alá 2012. november 21-én, az MMIKL Változások a közművelődésben című konferenciáját követően.

szítik ki az iskolában megszerezhető alapokat, hozzájárulva a köznevelésben megfogalmazott célok megvalósulásához. Ugyanakkor az iskolás gyerekek gyakori és aktív jelenléte a művelődési házakban ezeknek az intézményeknek is a *legjobb befektetést* jelentik a jövőbe.

N. J.: A Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) által működtetett két Intézet munkájában milyen kapcsolódási lehetőségeket lát?

K. J.: Mint említettem, a két intézet szabályozott keretek között valósítja meg a konkrét együttműködéseket, bővítve ezzel is a két szakterület számára biztosított szolgáltatási kínálatot. Tekintettel a köznevelés és közművelődés kivételes társadalomérzékenységére, arra nagyon figyelünk majd, hogy az együttműködés mindig a szakmai valóság kihívásaira koncentráljon. Néhány konkrét példát emelek ki a kapcsolatok sokféle lehetőségéből.

Mindenek előtt a közös fejlesztések kidolgozására látok igényt. Munkabizottság létrehozását tervezzük a 2014-2020 közötti időszak Európai Unió támogatásainak összehangolására. Meggyőződésem, hogy a közművelődés keretei között megvalósuló és a közoktatáshoz kötődő kompetencia-fejlesztés, tehetség-gondozás, közösségi élményszerzés továbbra is támogatandó lesz a Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) folytatásaként.

Szakértői szintű együttműködések számos területen kínálják a lehetőségeket. Országos szerepkörű művészeti programok zsűrijében a legjobb szakemberek jelenléte éppen úgy fontos, mint a tanév rendjéről szóló jogszabályban a közművelődést érintő jelentős eseményeknek a szerepeltetése.

A mindennapi élet speciális problémáinak a kezelésére is figyelünk, legyen ez akár a funkciótlanná váló iskolaépületek, parókiák jövője, az életképes helyi közösségek anyagi és szakmai támogatása.

Csak ezeknek a „kis lépéseknek” a végigjárásával tudunk hozzájárulni – a kultúra közösség-érték-, és szemléletformáló erején és hatásán keresztül, önkéntes részvételen alapuló tevékenységek révén – egy testben és lélekben egészséges, értékek között választani tudó, saját és mások értékeit megbecsülő és tiszteletben tartó,

saját alkotóerejét kiaknázni képes fiatal nemzedék megszületéséhez.

Csak így bízhatunk abban, hogy a globalizált világ számos hatásából helyes és tudatos értékválasztással igényes és alkotó fantáziával megáldott nemzedékek kerülhetnek ki az iskolapadok közül. Meghatározó ebben az értékválasztásban, hogy a magyar köznevelés évszázados hagyományából mai életünket is gazdagíthatja számos alkotói életmű, amennyiben azokhoz kreatívan viszonyulunk. Tartós alapot és kiterjedt bázist jelent törekvéseink számára többek között gróf Klebelsberg Kunó művelődéspolitikai munkássága, Németh László, Karácsony Sándor nevelésméleti és reformpedagógiai öröksége, és nem utolsósorban Kodály Zoltán egyetemes érvényű pedagógiai programja.

N. J.: Véleménye szerint mi a közösségi művelődés tanár szak szerepe a megújuló pedagógusképzésben?

K. J.: A képzés célja okleveles általános és középiskolai közösségi művelődés szakos tanároknak a felkészítése. Akik képesek a köznevelésben, a közművelődésben, a helyi társadalom-fejlesztésben és a felnőttképzésben az oktatási, nevelési, pedagógiai, kultúráközvetítói, közösségfejlesztői, kutatási, tervezési és fejlesztési feladatokra, továbbá a tanulmányok doktori képzésben történő folytatására.

A szakterületi ismeretek köre a kultúraelmélet, kultúráközvetítés és a közösségfejlesztés iskolai nevelés és közösségi művelődés szempontjából adekvát tartalmaira épül, figyelemmel a Nemzeti alaptanterv követelményeire.

A közösségi művelődés szakos tanár fontos feladata a személyiségfejlesztés folyamatában a társadalmi viszonyok tudatos elsajátítása. A kultúraelmélet és kulturális antropológia fogalomrendszerével a különféle kulturális entitások meghatározása, azok felismerése. A személyes, lokális, térségi, nemzeti és európai kulturális identitás megismerése és elsajátítása, a helyi cselekvés és globális szemléletmód szerves együtthatásának érvényesítése. Kultúra és érték kapcsolata, a kulturális másságok értő kezelése a kulturális funkciók működésének megismerésével, a globalizációból következő multikulturalizmus és nemzeti kultúra helyes

arányainak kialakítása. Kultúra és közösség, közösség és társadalom, közösség és csoport, közösség és lokalitás, közösség és civil társadalom elméleteinek megismerése, és a velük kapcsolatos közösségfejlesztési attitűd kialakítása.

A közösségfejlesztés szellemi tradíciói rávilágítanak arra, hogy milyen elméletek jegyében szerveződik a fejlesztői tevékenység: felülről jövő társadalmi útmutatásként vagy alulról jövő, közvetlen cselekvésként. A legfontosabb filozófiai, szociológiai és társadalmi/közösségi tanulással és cselekvéssel foglalkozó gondolkodók elméleteinek megismerése szolgálja a szaktudományi kompetenciák jelentős részét.

A közösségfejlesztés szakmódszertani kompetenciái a kapcsolat-szervezésre, a helyi cselekvés ösztönzésére, a partneri együttműködés kiépítésére, s a helyi értékek mozgósításának szakmai támogatására vonatkozó tudásokból és hozzáállásokból alakulnak ki.

Mindezek együttese adja a közösségfejlesztési szaktárgyi tudást, melyhez áttekintő képesség, kreativitás és ötletgazdagság, információgyűjtés, módszeres munkavégzés, gyakorlatias feladatértelmezés és nyitott hozzáállás járul módszerkompetenciaként.

N. J.: *Az elmondottak alapján úgy érzem, jóval szorosabb szálak fűzik a magyar közművelődéshez, semmint azt a hivatali teendők feltételezik.*

K. J.: Ez valóban így van, hiszen már középiskolásként 1971-ben kapcsolódtam be az amatőr színjátszásba, vagy ahogy akkor nevezték: „mozgalomba”. Kezdetben iskolai diákszínjátzó voltam, majd a 70-es évek közepén az akkori egyik legnevesebb fővárosi amatőr csoport, a Metró-színpad tagja lettem, ahol színjátszóként számos előadásban vettem részt. Közben az EVIG Művelődési Központjában népművelőként is dolgoztam. Ezt követően egy sajátos nevű színjátzó csoportot alapítottam, a „Theátrum Chemotox”-ot, amely az akkori egi Ho Shi Min Tanárképző Főiskola Budapesti Tagozatán működött. Itt már alapvetően rendezőként dolgoztam, hiszen a korábbi években amatőr színjátzó csoport-vezetői működési engedélyt szereztem a Népművelési Intézet szervezésében.

A főiskola elvégzése után 1980-ban kezdtem el tanári pályámat a Pesti Barnabás Élelmiszeripari Szakközépiskolában és Szakmunkásképző Intézetben, mint kulturális nevelőtanár. Ez egy sajátos iskolai „népművelői” státusz volt, hiszen nem kellett kötelezően tanórákat tartanom, hanem a szakmunkástanulók tanórán kívüli tevékenységét kellett szerveznem, irányítanom. Minden iskolai rendezvényt nekem kellett összefogni, az ünnepi megemlékezésektől a különböző versenyeken át a szalagavatóig. A kulturális nevelőtanári munkám következményeként lettem 1989-ben – az egyik első között bejegyzett civil szervezet – a Szakmunkástanulók Kulturális Egyesületének (SZAKE) alapító elnöke, amely funkciót 2010 végéig töltöttem be. Az egyesület az elmúlt több mint húsz esztendőben nagyon szerteágazó tevékenységet végzett, hiszen számos országos műveltségi vetélkedőt (Magyarország az én hazám; Örökségünk, '48), továbbá megszámlálhatatlan művészeti bemutatót, szaktábort szervezett. Különösképpen a diákszínjátás terén voltunk aktívak, melyet az is mutat, hogy idén nyáron tartottuk a 17. színjátás tábort Gyomaendrődön.

A Pesti Barnabás Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet sajátos közegében hoztam létre az ottani diákokból a „*Jibraki*” Színjátszó Társulatot, amelynek előadásai (A fátyol titkai, A tavasz ébredése, Száll a kakukk, Az elveszett cirkáló) a következő két évtizedben számos szakmai elismerést érdemeltek ki. Rendszeres résztvevői voltunk a Csurgói Csokonai Diáknapoknak, a Budapesti Művészeti Hetek rendezvényeinek, és a kazincbarcikai Ifjú Horváth István Nemzetközi Színjátás Fesztiválra is eljutottunk. Később ebben az iskolában drámatagozatot is alapítottam, ahol számos ismert diákszínjátás rendező is kezdte pályáját (Perényi Balázs, Szabados Mihály, Gyombolai Gábor). Ennek nyomán 1998-ban Keresztúri Józseffel és Uray Péterrel együtt alapítottuk meg a Keleti István Alapfokú Művészeti Iskola és Művészeti Szakközépiskolát (népszerűbb nevén a KIMI-t) színjátás tanszakkal, amely OKJ-s színészképzést folytat, és amelynek munkájába az évek során a szentesi Horváth Mihály Gimnáziumtól a debreceni Ady Endre

Gimnáziumon át a budapesti Vörösmarty Gimnáziumig szinte minden meghatározó drámatagozatos iskola bekapcsolódott.

A nyolcvanas évek végén az Amatőr Színjátásók Országos Tanácsa elnökségének tagja, majd a rendszerváltozás hajnalán a Magyar Drámapedagógiai Társaság egyik alapítója lettem – mint a diákszínjátás képviselője. 2000 után Novák János felkérésére és a tagság bizalmából a Gyermekek és Ifjúsági Színházak Szövetsége (Assitej) elnökségi tagjának is megválasztottak. Többek között ennek is köszönhető, hogy többször voltam a kaposvári nemzetközi gyermek és ifjúsági színházi biennále zsűritagja, 2008-ban pedig válogatója.

A nyolcvanas évek folyamán egyrészt az általam rendezett diákszínjátás előadások nyomán, valamint irodalmi és történelmi ismeretterjesztő TIT előadóként jutottam el a munkásszállásokra, és ismerkedtem meg – ahogy akkor nevezték – a munkásművelődéssel, amelynek tapasztalatai és tanulságai mai napig bennem vannak. A szakmunkástanulók körében végzett – közel három évtizedes közösségépítő és kultúráközvetítő – tevékenység életem meghatározó élményei közé sorolható. Itt elsősorban a *Jibraki Színtársulatra* gondolok és minden egyéb (SZAKE, KIMI), ami belőle nőtt ki, és rá is támaszkodott. Nem is tudom, van e még szakmai

pályámnak ilyen erős emocionális hozadéka, amely ennyire sokrétű és tartós volna. Ez nem egyszerűen szakmailag jó előadások létrehozását jelentette vagy izgalmas művészi kihívások sorozatát (bár azt is), hanem olyan közösség létrejöttét, amely az értelmes alkotómunka révén mindenkinek többletet adott. Aktív részese lehettem jó néhány – igazán hátrányos helyzetű – szakmunkás diák közösségi integrációjának és sikeres életpályára állításának. Leszakadó gyerekekből többen lettek a Szakma Kiváló Tanulói vagy később Kazinczy-díjas diákok, illetve sikeres felnőttek. Hihetetlenül erős érzelmi töltetet jelent ez mind a mai napig is. Valami olyan többletet, elraktározott energiát adott ez a közösség, amire csak a közművelődés mindennapjai képesek, a fáradságos munkától kezdve az együttműködések hálóján vagy inkább sűrű szövetén keresztül az élmények adásának és művészi átélésének izzásáig. Vagyis megtapasztalhattam, milyen lelki többletet ad minden résztvevőnek a közösségépítő alkotómunka, amelyet az is igazol, hogy nem egy közülük ma már szülőként eljön zsúrizni, támogatóként segíti műveltségi vetélkedők megszervezését, a diákszínjátás tábort, vagyis az értékek megszületését és továbbélését. Ha van valami, akkor ezért érdemes mindent megtenni – legyen az ember bárhol, tegyen bármit, a közösségek alkotó energiáit éltetni, működtetni kell.

Kaposi József: 1955-ben születtem Budapesten, középiskolai és felsőfokú tanulmányaimat Budapesten végeztem. 1980-tól közel húsz éven keresztül dolgoztam a Pesti Barnabás Élelmiszeripari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézetben. Az 1996-ban kerültem az Országos Köznevelési Intézet (OKI) Érettségi és Vizsgafejlesztő Központjához, ahol az új érettségi fejlesztése részeként a történelem tantárgyi bizottságot vezettem.

2000 óta tanítok a felsőoktatásban (ELTE Segédtudományi Tanszék), 2003-tól a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pedagógia Tanszékén, ahol történelem tantárgypedagógiai előadásokat, szemináriumokat tartok. Az ezredfordulót követően kezdtem el foglalkozni tankönyv készítésével, azóta számos a középiskolai történelemoktatáshoz kapcsolódó taneszköz kifejlesztésében vettem részt. Pedagógiai témájú írásaim az Új Pedagógiai Szemlében illetve az OKI (OFI) tanulmányköteteiben jelentek meg, 2010 nyaratól tudományos és szakmai főigazgató helyettese lettem az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézetnek, majd 2011 májusától kinevezett főigazgatóként dolgozom.

NAKVI Nemzeti Agrárszaktanácsadási,
Képzési és Vidékfejlesztési Intézet*

FOLYAMATOS MUNKA, MEGÚJULT NÉV ÉS STRUKTÚRA

„HATÉKONYSÁG, INNOVÁCIÓ, SZAKMAISÁG
– MI HISZÜNK BENNE!”

Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézetként (NAKVI) látja el kibővült feladatait 2012 áprilisa óta a volt VM Vidékfejlesztési, Képzési és Szaktanácsadási Intézet (VM VKSZI). Az 1994-ben több elődszervezet összevonásával létrehozott Agrárszakoktatási Intézet a szakképzéssel összefü-

gő feladatok mellé 2002-ben kapta a termelési szaktanácsadást. Ekkor Vidékfejlesztési, Képzési és Szaktanácsadási Intézetté, majd 2007-ben, az első teljes ciklusú európai uniós vidékfejlesztési program felelőseként Vidékfejlesztési, Képzési és Szaktanácsadási Intézetté keresztelték át az intézményt.

KÉPZÉSI ÉS SZAKTANÁCSADÁSI IGAZGATÓSÁG

Az agrár-szakképzés felügyelete és irányítása sok olyan szakigazgatási feladattal jár, amely a vidékfejlesztési miniszter feladat- és hatáskörébe tartozik, és amelyek operatív végrehajtója az intézet, azon belül is a Képzési és Szaktanácsadási Igazgatóság Szakképzési Osztálya.

Az intézet szakképzésfejlesztéssel összefüggő szerepét és felelősségét jól jellemzi, hogy alap- és kiegészítő feladatait mintegy 140 szakképző intézmény és megközelítően 25 ezer nappali tagozatos, iskolai rendszerű képzésben résztvevő tanuló, valamint közel 100 felnőttképző szervezet, évente 15-20 ezer felnőtt számára látja el egyre magasabb színvonalon és szervezettséggel.

Az Intézet egyik legfontosabb feladata a vidékfejlesztési miniszter illetékességi körébe tartozó államilag elismert szakképzésekhez a különböző szintű és szakirányú

képzések vizsgatételeinek elkészítése, kiadása, a minőségi szintnek megfelelő „tételbank” működtetése. Nagy jelentőséggel bír az új szakmai tankönyvek kéziratainak megírása, előkészítése, kiadása, régebbi tankönyvek szakmai felülvizsgálata, érvényességének meghosszabbítására javaslat készítése. Emellett az Intézet feladata szakmai oktató videó filmek, digitális és egyéb ismerethordozók forgatókönyvének kidolgozása, az oktatási anyagok elkészítése, valamint előkészítése forgalmazásra.

Az Intézet az Országos Képzési Jegyzékben a vidékfejlesztési miniszter illetékességi körébe tartozó valamennyi szakképzés esetében országos vizsgaközpontként működik, évente 1500-2000 főnek szervez vizsgát. Az igazgatóság szakterületenként szaktanári továbbképzéseket, a szakmai vizsgálónökök részére felkészítőket szervez évente többszáz fő részvételével. Működteti a pedagógiai szaktanácsadói hálózatot, amelyen keresztül segíti a szakképző iskolák működését, országos

tanulmányi szintfelméréseket végez évente 5-800 tanuló bevonásával.

Nemzetközi feladatai közül a legjelentősebbek a farmgyakornoki programok, a Leonardo Da Vinci Partnerség és Leonardo Da Vinci Mobilitás pályázatok készítése, lebonyolítása, az Europea International (Európai Agrárszakképző Iskolák Szövetsége) tevékenységében való részvétel.

Az Intézet Kiadói és Dokumentációs Osztálya végzi a vidékfejlesztési miniszter hatáskörébe tartozó alsó- és középfokú szakmai képzés és továbbképzés kiadványaival kapcsolatos feladatokat, beleértve azok szerkesztését és a kiadását is. Már 360-féle tankönyvet állított elő, amelyekből évente csaknem hatvan ezer példányt értékesít. Ezen felül 2012 januárjától a Vidékfejlesztési Minisztérium tulajdonában lévő tudományos folyóiratok kiadását is a NAKVI látja el, így az Intézet a már meglévő Magyar Vidéki Mozaik és A falu című kiadványok mellett kilenc szakmai folyóiratot jelentet meg.

Kiadói tevékenysége mellett az agrárszakképzés területén megszer-

* A Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus főigazgatója, Závogyán Magdolna és a Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet főigazgatója Dr. Mezőszentgyörgyi Dávid együttműködési szerződést írtak alá 2012. november 21-én, az MMIKL Változások a közművelődésben című konferenciáját követően.

vezi a különböző oktatástechnikai anyagok prototípusainak elkészítését, az elfogadott taneszközök gyártását, forgalmazását. Ezzel összefüggésben oktatástechnikai szaktanácsadást és a minisztérium Tankönyvbíráló Bizottságának titkársági feladatait is ellátja.

A Kiadói és Dokumentációs Osztály végzi el a mezőgazdasági és erdészeti gépkezelői jogosítványok kiállításával kapcsolatos adminisztratív, hatósági jellegű feladatokat, továbbá – igény esetén – vállalozási jelleggel szolgáltatási feladatot is elláthat intézetén kívüli személyek részére.

A Szaktanácsadási és Felnőttképzési Osztály az agrár-tudástranszfer és az ágazati innovációs folyamatokhoz szükséges szakmai ismereteket szolgáltató hálózatok, szervezetek tevékenységét hangolja össze. Az intézet látja el az Országos Szaktanácsadási Központ feladatait és vezeti az agrár-szaktanácsadói engedéllyel rendelkező személyek hatósági nyilvántartását. Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) társfinanszírozásában támogatott szaktanácsadási rendszerben a hét Regionális Szaktanácsadási Központ, valamint a mintegy 80 jelenleg akkreditált Területi Szaktanácsadási Központ tevékenységét segíti. Az Intézet összehangolja a Szakmai Szaktanácsadási Központok munkáját, valamint ellátja a 15 fős Országos Szaktanácsadási Bizottság titkársági feladatait. Az agrárgazdasági és az agrár-vidékfejlesztési szakértői engedéllyel rendelkezők nyilvántartását is vezeti.

Az intézet szakmai profiljába tartozik az EMVA társfinanszírozásában megvalósuló vidékfejlesztési program végrehajtása is. Ennek részeként az Igazgatóság képzéssel és szakképzéssel segíti elő a jogosult gazdák esély-egyenlőségének biztosítását. Ennek formái a mezőgazdasághoz és erdészethez kötődő kötelező, vagy választható, szakképesítést nem adó, valamint államilag elismert és hatósági képzések. A rövid ciklusú, gyakorlatorientált képzések a szakterületi követelményeknek való megfelelésre felkészülést szolgálják. A program részeként központi koordináló szerepet lát el

az Intézet 37 akkreditált képző szervezet bevonásával és közreműködésével. A különböző szakmai továbbképzések a tudomány és technika fejlődésének eredményeit, valamint a jogszabályi környezetben bekövetkezett változásokat ismertetik meg az ágazat szereplőivel.

VIDÉKFEJLESZTÉSI IGAZGATÓSÁG

A Vidékfejlesztési Igazgatóság munkája során részt vesz egyes, kiemelt fontosságú vidékfejlesztési intézkedések kidolgozásában, végrehajtásában, szakmai értékelésében és módszertani fejlesztésében. Az Igazgatóság a terület- és vidékfejlesztéshez kapcsolódó tudományos és kutatási munkákat hangol össze, közvetíti a szakterület központi, területi és helyi szereplői között. Szakmai rendezvények, fórumok szervezésével, rendszeres tájékoztatással segíti a vidékfejlesztéshez kapcsolódó információk, tapasztalatok és eredmények átadását, hasznosulását.

Az Igazgatóság részt vesz a vidékfejlesztéssel kapcsolatos jogszabályok kidolgozásában, illetve a jogszabály-tervezetek véleményezési folyamatában, szakmai háttéranyagok kidolgozásában, az EMVA társfinanszírozású vidékfejlesztési program Monitoring Bizottságának és albizottságainak munkájában, valamint az EU szervei által kezdeményezett, a vidékfejlesztést érintő európai uniós szintű konzultatív folyamatokban. Állandó szakmai kapcsolatot tart fenn a Vidékfejlesztési Minisztérium Vidékfejlesztési Főosztályával és Jogi Főosztályával, a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatallal, valamint a Monitoring Bizottsággal.

A Községi Fejlesztések Osztályán belül négy programiroda működik: az Esélyegyenlőségi Programiroda, a Magyar Tanyakért

Programiroda, a Magyar Falusi Turizmus Programiroda, valamint az Integrált Községi és Szolgáltató Terekért IKSZT felelős programiroda.

A községi térként működő többfunkciós vidéki intézmények megteremtését, illetve újjáélesztését szolgáló IKSZT programmal kapcsolatos alapvető feladat a címbirtokos szervezetek szakmai munkájának módszertani támogatása, ügyfélszolgálat és információs honlap (www.ikszt.hu) működtetése. A programiroda elemzi az IKSZT-k létrehozásának és működtetésének eredményeit, javaslatokat fogalmaz meg továbbfejlesztésükre. Nyomon követi, segíti az IKSZT beruházási pályázattal kapcsolatos jogszabály végrehajtási folyamatot, ellenőrzi és jóváhagyja az IKSZT szolgáltatási és programterveket.

Az osztály részt vesz az esélyegyenlőség érvényesülését, különösen a vidéki térségekben élő romák integrációját és a hátrányos helyzetűek támogatását elősegítő vidékfejlesztési projektek és együttműködések kidolgozásában, megvalósításában, szakmai segítséget nyújt az esélyegyenlőség területén működő szervezeteknek, elősegítve azok eredményes bekapcsolódását a vidékfejlesztés komplex folyamatába. Fenti tevékenységéhez kapcsolódóan külön honlapot működtet (www.epir.hu). Szakmai javaslatokkal segíti az esélyegyenlőségi szempontokat, valamint a falusi turizmus adta lehetőségek érvényesítését szakmai dokumentumokban, jogszabályokban. Közreműködik továbbá a tanyak fejlesztésére irányuló programok kidolgozásában, megvalósításában és nyomon követésében is.

A Monitoring és Tervezési Osztály részt vesz a 2007-2013 közötti programozási időszakra vonatkozó vidékfejlesztési program értékelésében, kötelező monitoring feladatainak közvetlen és közvetett

ellátásában. Az osztály másik, az értékelésre szorosan épülő, kiemelkedő feladatát a vidéki térségek fejlődése, az ott élők életminőségének javítása érdekében készülő közép- és hosszú távú stratégiai tervezési dokumentumok, a 2014-2020-as időszakra vonatkozó vidékfejlesztési program kidolgozásában való szerves közreműködés jelenti. A fenti feladatokat a terület- és vidékfejlesztésben érintett kormányzati és nem kormányzati szereplőkkel szoros együttműködésben, továbbá a teljes programalkotási folyamat koordinációs szerepének betöltésével látja el.

A Vidékfejlesztési Koordinációs és Dokumentációs Osztály a vidékfejlesztéshez kapcsolódó jogszabálytervezetek véleményezése, rendezvények megszervezése és lebonyolítása, vidékfejlesztéssel kapcsolatos adatok és információk gyűjtése és feldolgozása által támogatja a LEADER Helyi Akciócsoportok (HACS-ok) munkáját. Részt vesz a HACS-ok szakmai beszámolóinak ellenőrzésében és értékelésében, amely nélkülözhetetlen ahhoz, hogy elszámolhassák működési költségeiket. Folyamatosan tájékoztatja a vidékfejlesztésben érintett szereplőket a különböző programokkal, pályázatokkal, rendezvényekkel, jogszabályokkal kapcsolatos aktuális információkról. Önálló projektekkel, fotó- video- és szöveges dokumentációs anyagok és felmérések készítése által részt vesz a hazai vidéki térségek megismertetésében, valamint az ott megvalósuló projektek nyomán követésében. Munkája során kiemelt figyelmet fordít a vidéki kulturális örökség, különösen a népi építészeti értékek és hagyományok megőrzésének támogatására, az ezzel kapcsolatos információk közzétételére.

MNVH HÁLÓZATI ÉS PROJEKTKOORDINÁCIÓS IGAZGATÓSÁG

A vidékfejlesztés érintettjeit összefogó Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat Állandó Titkársága is a NAKVI-n belül működik. Hazánkban a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat (MNVH) feladata, hogy a vidékfejlesztésben érintett

intézmények, szervezetek együttműködését segítse. Az Európai Unió rendelete értelmében 2008-ban kötelezően létrehozott hálózat feladata, hogy támogassa a kormányzat vidékfejlesztési programjának végrehajtását az érintett szereplők hálózatba szervezésével. Tevékenysége nyomán az Európai Vidékfejlesztési Hálózatban (EVH) együttműködő 27 tagország megismerheti a magyar fejlesztési eredményeket, sikeres és hasznos gyakorlatokat, és a hálózaton keresztül a hazai közösségek is tanulhatnak a külföldi mintákból. A hálózat lényeges feladata a térségek közötti és nemzetközi kapcsolatok kiépítése, a nemzeti érdekek és értékek európai képviselése is.

Az MNVH elnöke Dr. Csatári Bálint geográfus, egyetemi oktató. Az MNVH elnökeként a magyar vidéki tájak fenntarthatóságának ügye, a vidékgazdaság sokoldalú fejlesztése éppolyan lényegi kérdések számára, mint segíteni a vidék népességmegtartó képességének fejlesztését. A döntések előkészítésében erős javaslatokat kapott az MNVH 13 tagú Elnöksége. A testületet támogató Tanács szintén a civil ellenőrzést erősíti, amelynek 200 tagját a vidékfejlesztési miniszter kéri fel.

Az MNVH főtitkári pozícióját 2011 júliusa óta a NAKVI főigazgatója, Dr. Mezőszentgyörgyi Dávid tölti be, aki az MNVH működését és az Állandó Titkárságot irányítja, a Hálózat Elnöksége elé terjeszti a Vidékfejlesztési Minisztérium javaslatait, szakmai anyagait, és képviseli az MNVH-t a nemzetközi kapcsolatokban. Az Állandó Titkárság többek között ellátja az MNVH és négy szakosztályának adminisztrációs és szervezési feladatait, valamint biztosítja a hálózat összehangolt működését, tájékoztató és koordinációs feladatokat végez.

Az új Szervezeti és Működési Szabályzat elfogadásával külön szervezeti egység, a Projektkoordinációs Osztály feladata lett az MNVH projekteinek, illetve a Vidékfejlesztési Minisztérium kiemelt projektjeinek és a Nemzeti Tanyafejlesztési Program kezelése, lebonyolítása. Az intézet munkatársai már második éve végzik a Vidékfejlesztési

Minisztérium kizárólag hazai forrásból finanszírozott Nemzeti Tanyafejlesztési Programjának pályázati kiírásaira benyújtott pályázatok formai és jogosultsági szempontból történő bírálatát, a befogadott pályázatok tartalmi értékelését. A 2011-ben elindított és széles társadalmi népszerűségnek örvendő program során lehetett támogatást igénybe venni a tanyák, valamint alföldi tanyás térségek megőrzését és fejlesztését célzó települési és térségi fejlesztésekre.

Az osztály ellátja a vidékfejlesztési projektek megvalósítására közzétett felhívásokkal kapcsolatos feladatokat, pályázati rendszert működtet, ellenőrzi a megvalósítás végrehajtását, és a kezelésében lévő forrásoknak a hatékony és szabályszerű felhasználását.

GAZDASÁGI IGAZGATÓSÁG

A Gazdasági Igazgatóság legfontosabb feladata az elemi költségvetésből, valamint az EMVA társfinanszírozású vidékfejlesztési programból származó bevételekkel történő hatékony és ésszerű gazdálkodás. Itt zajlik az Intézet költségvetésének tervezése, továbbá a végrehajtásáról szóló éves beszámoló és kötelező mellékleteinek elkészítése. Emellett folyamatosan, év közben több alkalommal nyújtunk felvilágosítást a NAKVI gazdálkodásáról a Vidékfejlesztési Minisztérium részére, és folyamatosan rendelkezésre áll az Intézetben zajló ellenőrzések számára a Számviteli Osztály tesz eleget a NAKVI könyvvizelési feladatainak, valamint az ezzel kapcsolatban felmerülő folyamatos jelentési kötelezettségeknek. A kötelezettségvállalások ellenőrzése, megrendelők és szerződések előkészítése által a Jogi és Igazgatási Osztály biztosítja a NAKVI szakmai tevékenységének jogi háttérét, az esetleges jogviták során képviseli az Intézetet, továbbá a kollégák végzik a NAKVI működését befolyásoló legfontosabb szabályozó dokumentumok aktualizálást, főigazgatói utasítások megfogalmazását. Emellett ez az osztály látja el az irattárázással kapcsolatos feladatokat is.

FORRÁS: NAKVI

BEKEPALI*

Bekepal, igen, így egybeírva, a vezetéknev a keresztnévvel egybe- mosódva, szóval és tettel Bekepal népművelő volt. Ez a legnagyobb közösségi elismerés. Kevesek jutnak el erre a szintre, ez egy élethivatás felsőfoka: népművelő.

Amikor ezt a bevezetőt írom, előszót Bekepal könyvéhez, akkor hitünk szerint új korszak kezdetének feszültségében élünk. Még hatnak ugyan a züllesztő téveszmék, még jó pénzért kellek magukat az áltudományos jajveszékélők, a belterjes tenyészet még kené magára az új terepszint, de most ideje van végre, hogy az élők és a holtak szövetsége a valóság formázója legyen.

Bekepalnak a ma is korszerű Klebelsberg gróf XXI. századi álomcsapatában is tábornoki helye volna.

Klebelsberg a trianoni valóság- ból szellemi honvédelmet teremtő stratégia volt, aki nem csak megvalósíthatósági tanulmányokat készített,

de a Horthy-korszaktól nemzetépítő lehetőséget kapott.

Bekepal Magyarországa a Kádár korszak hazug mocsarában dagonyázott. A békés egymás mellett élésködés évtizedeiben, Csoóri Sándor kifejezésével a „nomád nemzedék” kiválóságai a valóság olyan mélységeibe jutottak el, Bekepal Makovecz Imrével, Kemény Bertalannal, Bíró Zoltánékkal és másokkal együtt, ahonnan a drámai valóságélmény új fölismeréseket hozott a felszínre.

A szocialista hipnózisban tévelygő országunk eszmélése, ébredése olyan, mint amikor kábítószeres rabságból, betegségből gyógyul az ember. 1990 után a züllesztő privatizátorok dárídója tovább folytatódott, ellene közösségi erőt szervezni kevesen voltunk. Körülöttünk sokasodtak a nemzetgyilkossági kísérlet bűnjelei, a bűnlajstrom címszavai mögött szétvert közösségek, életek, a romlás életvilága, bennünk pedig az újbóli nekifeszülések hite és kudarca, a tehetetlenség iszonyata.

Egy lakiteleki dacos népfőiskolai beszélgetésben próbáltuk föl- deríteni, hogy az általános erkölcsi lepusztulásban hogyan sikerülhet mégis alkotó közösséget szervezni, megtartani, működtetni.

A Karácsony Sándor népfőiskolai kollégiumból országjáró program lett, olyan közösségi műhelymunka, amely fölérősíti, hitelesíti Bekepal népművelő évtizedeit, munkásságát, torzóban maradt életművét is.

Torzó, de nem torz. A megvalósíthatóság országos és nemzeti lehetőségét Bekepal és társai nem kaphatták meg, ez most már nélküle kell, hogy megtörténjen. Programja, próbatételeinek tanulsága része lesz nemzetünk közösségi, erkölcsi újjászületésének.

Arcáról a bölcs derűt semmiféle megpróbáltatás nem volt képes letörölni. Nyugalma rendíthetetlen volt. Ahogy most ezt leírtam, megállok, arra eszmélek, hogy Bekepal a honlapjának Márai-idézetével üzen: „Mielőtt műemléknek alakulok át, jó lenne még egy-két szót szólni”

Hallgassuk meg Bekepalit. Amire kevés idő van, az sokáig érvényes lesz.

Lakitelek, 2010. szeptember 5.

Lezsák Sándor
a lakiteleki Népfőiskola
vezetője,
az Országgyűlés alelnöke

* Az írás első megjelenése: Saját művelődési otthonunk (Komárom 2010), Előszó.

Apa és lánya, Bori esküvője napján

„BORI TÖRTÉNETEI”

EGY KICSI, EGY NAGY

Nagy fekete folt a kabátja, mellette egy másik, kicsi világoszöld. A kicsi egészen a magasba emeli bal kezét, hogy elérje a nagyét, az pedig alig észrevehetően jobbra dől, hogy a kis zöldnek ne kelljen annyira nyújtózni. A szomszéd kert előtt még hátrafordultak, integettek, most már csak egymásra figyelnek. Hallom a nagy dörmögő hangját, a kicsi valamit visszacsírog, így duruzsolnak, mennek az úton.

Élesek a kontúrok, ragyog a nap a havon. Hideg a levegő, meglátszik a lehellet. Kapargatom a kocsi szélvédőjét, az a spriccelős folyadék, amitől megolvad a jég, elfogyott tegnap, majd vennem kell azt is.

Ők mennek, sétálnak az erdő felé. A nagy lassan, komótosan lépéget, talpa alatt meg-megroppan a hó, a kicsi könnyű még, elbírja, csak a zöld kezeslába szörög minden lépésnél, ahogy szaporázza, cssz, cssz, csiszog az anyag.

Az autónak dőlök, nézem őket. Sokmindent kell elintéznem ez alatt az idő alatt, amíg ők sétálnak. Postára megyek, ott feladom a csekkeket, vásárolni is fogok, kéne valami gyümölcs uzsonnára,

az ebéd meg császármorzsa lesz, azt már eheti a kicsi is. Nem egy nagyevő, de azt szereti, baracklek-várt szoktam adni hozzá.

Mindjárt elérik a bukkanót. Onnan majd már nem is látom őket. Indulnom kéne, de csak nézek utánuk, a hangjukat már nem is hallom. Nagy fekete folt, mellette egy kicsi zöld. Az Apám és a kislányom.

PELENKA

Este nyolc körül veszem észre a hátziszákot. Puha, bársonyos anyag, mint egy kis plüssállat, elején egy tigris, ebbe szokta bepakolni a fontos dolgait. Most éppen benne van a fogkeféje, fogkrémje és a pelenkája. Kiver a víz, ahogy észreveszem – ez itthon maradt. Ez az első alkalom, hogy nem alszik itthon, a nagyszülőknél éjszakai. Nagyjából most fürödnek, gondolom. De a pelenka! Mi lesz anélkül? Napközben már szobatiszta, de éjjelre még pelust kér és reggel bizony van is benne. Ha el is indulnék kocsival, aludna, mire odaérnék. Remegő ujjakkal hívom őket, mi újság, hogy vannak? Remekül érezték magukat, újságolja Nagyapó, kint voltak a Kopaszi

gáton, ő motorozott, csúzdászott, aztán együtt kavicsokat dobáltak a Dunába. Ebédre alig evett, de ezen már nem akadunk fenn, uzsonnára viszont jól belakott. A fürdésen már túl vannak, most épp mesét olvas neki Nagyanyó bent a szobában, de a fogkefét nem találták. Éppen ezért hívlak, mondom, itthon maradt a pelenkával együtt, jaj! Nem baj, válaszolja ő, rajta van a pizsamája, pelenka nem kell. Már hogyan kéne, dörgöm, közben majdnem sírok, itthon mindig abban alszik, és kell is neki, most mi lesz, ha bepisil, meg fog ijedni, rossz élménye lesz, jaj, mit tegyek! Nyugodj meg, mondja ő, ne pánikolj, nem kell neki pelenka, jó lesz így. Hallom a hangján, hogy úgy érzi, enyhén túlreagálom a dolgot, mit kell ezen izgulni. De én fejnehéz vagyok, alig tudok elaludni, hajnalban erre riadok, csak be ne csurranjon, kicsikém nehogy megijedjen tőle. Hogy lehetek ennyire figyelmetlen, épp ez maradt itthon, vitték a hordozható etetőszéket, játékot, könyvet, csereruhát, benti szandált, a hátziszákot meg kifejezetten neki pakoltam össze, hogy majd ő viszi, szereti, erre tessék, biztosan letette ide a fotelba, amikor kiment venni a cipőjét. Várom a reggelt, hogy vég-

re tudjak telefonálni, gondolatban már vígasztalom kicsi Csillagomat. Nagyapó veszi fel, na mi van, támadok rá, pisi? Mit izgulsz, mosolyog a telefonba, szinte látom, a szeme is nevet ilyenkor, mondtam, hogy minden rendben lesz, ébredés után szépen kiment, elintézte, most reggelizik, jókedvű, szó sem esett a pelenkáról. Hallom a hangján, diadalmas, azért este talán kissé elbizonytalanodott ő is. Leteszem a telefont, megkönnyebülök, milyen ügyes az én kis két évesem.

HÉTFŐ ÉS CSÜTÖRTÖK

Egy többgyerekes anyukától hallottam egyszer, hogy a legkisebbje gyakorlatilag a hordozóban nőtt fel, mert állandóan vinnie kellett magával, ahogy a nagyobbakat fuvarozta iskolába, óvodába, programokra.

A Kicsit eleinte én is mindig vittem magammal a Nagy ovis napjain, ekkor még csak hetente kétszer. Mivel ősz végén született, a téli zord időjárásban, esőben, hidegben is jött velünk. Ráadásul, mivel hajnalban ébredt, mire indultunk az oviba, aludt volna el, aztán általában hazafelé el is nyomta az álmot, ha kivettem viszont felébredt. Egy idő után aztán Nagyapó felajánlotta, hogy szívesen kijön hozzánk ezeken a reggeleken, vigyázni a Kicsire, hadd aludjon, amíg mi ovizunk a Naggyal, ha meg nem alszik sem baj, legalább nézi az aranyos kis arcát.

Nagyon megszerettem ezeket a hétfőket és csütörtököket. Reggelizünk pirítóst, mert a közeli kis boltban isteni magos, barna kenyeret árulnak, ő mindig megsózza, ilyenkor én is úgy eszem. Így egészen más íze van. Nagyapó sokszor itt marad addig, amíg hazahozom a Nagyot, ilyenkor együtt ebédelünk, nyeli szegény az én kisgyerekre szabott diétás kosztomat, néha főz nekem meggylevest, mert tudja, hogy nagyon szeretem. Amikor marad, olykor mesél régi családi történeteket, de inkább csak a

mindennapokról, munkáiról, én a gyerekekről, sokszor csak semiségekről fecsegünk. Tehetjük, mert a gyakori találkozások miatt tudjuk egymás nagyobb dolgait, nincs szükség visszafelé végigtekinteni az eseménynaptáron, mint korábban a ritka találkozások alkalmával.

Néha azonban szalad is tovább, alighogy visszaérek reggel az oviból, ilyenkor, ha lenne elintéznivalóm, vagy csak beszélgetnék, morgok, hát igazán maradhatna még.

Most meg már beérném csak ezekkel is.

PIROS AUTÓ

Állunk az ablakban. Ő rózsaszín-zöld csíkos harisnyanadrágban, hátul a popsiján egy béka. Az előbb épp a karomból fellépett az ablakpárkányra, két tenyerét az üvegre teszi, nekitámasztja a homlokát is, én meg őt támasztom hátulról. Várunk. Ebből az ablakból az utca egészen az emelkedőig látszik, bár a lombosodó fák itt-ott kitekarnak pár tíz métert. Nézzük a szomszéd kutyáját, téblábol a kertben. Néha még megijed tőle, ha váratlanul ugatni kezd, múltkor is sírni kezdett ijedtében, amikor néztük a körtefa rügyeit, és a kutya ránk ugatott a kerítés melől. Most csendben van, kísétál a kapu elé, lefekszik, talán el is szunyókál. Hirtelen felpattan, ő is felélénkül az ablakban, de csak a postás jön. Ez is izgalmas azért, főleg, hogy motorral jár, mutatja is a kezével, mintha húzná a gázt, berreg kicsit, de inkább csak a tisztesség kedvéért. Mi most ennél jobbat várunk. Addig mesélek neki a kertről, hogy majd az almafán megnőnek a szép piros almák, de előbb lesznek rajta illatos, fehér virágok. Egyszer csak a fák között az úton piros folt tűnik fel. Ő még nem vette észre, már látom, ez az, amiért itt állunk, meg is áll az autó a kerítés előtt. Mondom neki, itt van, megérkezett. Néz a kapu felé, de

innen azt nem látjuk, csak a járda felső részét. Hallom, nyílik a kertkapu, már itt is van az ablak alatt, ő örömeiben sikongat, ütögeti az ablaküveget, Póóóó, Póóóó, kiáltozza. Nagyapó a járdáról integet vissza, szélesen mosolyog, látszik, tetszik neki a rajongás, ő is hasonlóan érez, aztán továbbjön a bejárati ajtó felé. Ő a párkányról a nyakamba kapaszkodik, megyünk mi is az ajtóhoz, Póóóó, Póóóó, és ugrik ki a karomból. Aztán bedöcög a nappaliba. Nagyapó a kanapéra hever, ő a hasán ül, nagy puha párna. Hogy csinál a viziló? – teszi fel mostanság kedvenc kérdését Nagyapó, mire ő hatalmasra tátja kicsi száját: háááááá. Mindketten elégedettek, értik egymást, ez a belépőjük a közös játszásokhoz.

Pali és Eszter, az unoka

LÁTOGATÁS

A párnapos mellettem fekszik a kiskocsiban. Pici fején csíkos sapka, mindig felcsúszik, kissé csúcsos-püspökös így, kicsi rá, de hogyan lehet egy kisbabának még ennél is kisebb buksija? Igaz, ő jó nagynak született, mégis milyen pici, itt piheg, sima meleg a pofija. Szundikált még korábban, de talán megérezte, fontos ember jön, mert most pár perce felébredt. Csendben fekszik. Ő megérkezik, most tudott jönni először, most is éppen Szegedre megy tovább, fekete zakóban, fehér ingben, szép fehér szakállal, de erre muszáj volt időt szakítani, mondja. Egyetértünk. Látom, a csíkos sapkás látvány megrázza őt is, bíztatom, vegye fel nyugodtan. Felemeli, nyújtott karjára ráfekteti, kissé eltartja magá-

Ildikó, Pali és Eszter

tól, így nézi. A kicsi buksi a tenyerében, jó, biztonságos, megbízható tenyér az. Tudom, én is sokszor kapaszkodtam belé. Melegen mosolyog, a szeme is ragyog, milyen aranyos, mondja, magához öleli, kicsit fekteti a vállára, adj neki puszit nyugodtan, biztatom, de ő csak nézi, előbb érkezéskor, hallod-e, éppen messze, külföldön voltam, de most már itthon vagyok, menyinyire vártunk, Isten hozott kedves kis második unoka.

Évekkel ezelőtt, de jó volt, ötven mentünk a kisbusszal, velem a négy fiú, férfi, akiket a világon legjobban szeretek. Halottak napjára, Világításra megyünk a kis faluba, ahol Kányádi Sándor is született. Közbe-közbe megállunk, például a Hargitai havasok tetején a Selters nevű vendéglőben. Három évtizede elmúlt már, hogy itt éjszakáztunk párat, talán egy hetet, igen, ismerős a falra kitett medvefej, mennyit néztem akkoriban az üvegszemét, miközben ettem a reggelit a kockás abrosznál, félttem is kicsit tőle, de nem tudtam a szemem tőle elszakítani, persze hogy itt van még, bár immáron kissé megroggyanva, még mindig impozánsan, vajon változott-e itt azóta valami, még a tisztítószer szaga is ugyanaz, emlékszik az orrom. Akkor arrébb a domboldalon minden reggel szamócát szedtünk, nem fogyott el sosem, látom a bögrét, sárga műanyag, rajta kis kerek matricán egy maci, akkoriban ennyi volt a dizájn, jól teli lehetett pakolni. A lábamon a máig látszó karcolást is

itt szereztem, gondoltam, lerövidítem én is a kigyózó gyalogutat, na nem azért, mert hosszú volna, hanem mert a bátyám is. Ő ügyesebben mászott át a szögesdrót kerítésen, én máig őrzöm a tízcentis heget, mélyen belevágott, nem is tudom hogy értünk haza a szállásra, gondolom, Apám a nyakában, karjában vitt odáig.

Ők is emlékeznek most erre, ketten, akik itt voltak akkor is már.

Később a faluban is ismerős egy-egy részlet, csak minden sokkal kisebb, de vajon honnan húzza elő az emlékezet ezeket a több évtizedes képeket. A templomtorny, igen, kopott, hámló vakolat, ahol harangoztunk a lelkészlányokkal, négyen voltunk lányok, azt hiszem ők mindhárman kicsit szerelmesek az egyetlen fiúba, talán ő is mindháromba egyszerre – pár éve egy ismerősömről kiderült, ő is idevalósi, naponta jött a lelkészlányokhoz, egyidősek is vagyunk, talán dagasztottuk is egyszerre a sarat, ki tudja. Magas ágyon, hatalmas dunyhák alatt aludtunk akkor, hallgattuk a szövszék kattogását, ismerősek a vásznak, otthon is ilyenek borították az asztalt, heverőt.

A domboldali temetőben vas-tag avarban gázolunk, lentről ugat még egy kutya, itt is vagyunk már, igen, egymás alatt sorakoznak a nevek, amik a családi mesékből, történetekből ismerősek, szülők, gyermekek, testvérek, hát eljöttünk, itt vagyunk. Bizony, kissé rendbe kell hozni itt ezt a cserjét, lenyesegetni belőle itt-ott, szúrós,

az állatokat távol tartja, de minket sem kímél, átlépjük az alacsony kerítést, nekiállunk a metszőöllővel, pakoljuk arrébb, jó kis kupac összegyűlt. Régebben még egy-egy falubéli asszony a néhai tanító úrra iránti tiszteletből, no meg emlékező szeretettel gondozta a sírt és környékét, mára már ők is pihennek valahol a közelben a magas fák alatt. Hallgatjuk a család történetét immáron többedszerre, de mindig van valami új, na meg felejtünk is, most aztán megelevenednek a kőbe vésett nevek, feleségek, férjek, gyermekek sorjázanak, szeretet, haragvás, irigység, megbékélés, sírás, kacagás, itt kavarognak körülöttünk, talán figyelik ők is, a neveket hordozók, mit, hogyan őriztek meg életükből a generációkkal későbbiek.

A buszban hazafelé indulván kissé elcsendesedünk, a fiúk megéheznek, én csomagoltam mindenkinek, veszem elő a szendvicseket, hozzá paprikát, ki kér még sajtot, még egy kenyeret, igyatok egy kis teát, tejeskávét is maradt, hiszen csak ma hajnalban indulunk, milyen jó rólatok gondoskodni, én drága négy emberem, legyünk még együtt sokáig.

ANYA, ÜGYES VOLT NAGYAPÓ?*

Anya, ügyes volt Nagyapó? – kérdezte a kislányom, mikor ma este hazaértem a konferenciáról.

Reggel, amikor elindultam otthonról, mondtam neki ugyanis, hogy egy olyan helyre megyek most, ahol találkozom nénikkel és bácsikkal. Ezek a nénik és bácsik sokat dolgoztak együtt Nagyapóval és mindannyian szerették őt. Most azért találkozunk, hogy róla beszélgessenek és arról az időről, amit együtt töltöttek vele. – És mit csináltak, amikor együtt töltötték? – jött a következő kérdés. – Mindenfelé elutaztak, megkérdezték az embereket, hogy jól érzik-e magukat, hogy mit szeretnének csinálni, és sokat beszélgettek velük

* Az írást Beke Márton olvasta fel a 2010-es Beke Pál emlék-konferencián.

– próbáltam magyarázni négyéves formán. Aztán megöleltem, hogy akkor mennék. Még megállított: - Nagypó is ott lesz? Mert akkor én is megyek. – Nem, Csillagom, Nagypó nem lesz ott – feleltem.

Tévedtem. Nagypó – ahogy Ildikó is mondta – ott volt.

Kicsi gyerekkoromban megismertem, most már öszülő hajú-szakállú arcok, meleg ölelések a folyosón – ez várt. Én még – lévén ezen szakmán kívüli – ennyire tömény esszenciájával Papa munkájának, illetve annak elismerő méltatásával nem találkoztam.

Még középiskola után, egy magyarlukafai kézműves táborban történt, hogy az egyik társam – mint aztán kiderült népművelés szakos hallgató – amikor megtudta, ki vagyok, könyékig szapapanosan a nemezelő asztal felett döbbsen nézett rám és kiáltott fel: te a Beke Pál lánya vagy?! A hangjából olyan neki szóló tiszteletet, kicsi – gyarló ember lévén szerettem ezt gondolni – irigységet és örömet hallottam ki, hogy az a

mai napig a fülemben cseng. Úgy nézett rám, mint egy jelenésre.

Egy éve van talán, hogy egy igaz barátnőm – megóvni próbálván egy meggondolatlan lépéstől – azt találta mondani: ezt nem teheted, ne felejtse el, te a Beke Pál lánya vagy!

A kettő között 27 év telt el...

Múlt év november 5-én este, még sokkolva a felfoghatatlantól, addig ismeretlen emberek által újra megélhettem a Papa felé irányuló mérhetetlen elismerést és szeretetet. Arisztid vitt engem hazafelé, és megálltunk valahol, hogy az ott konferencián ülő Mariann felvegyük. Kiszálltunk, az ajtón épp akkor lépett ki egy – természetesen öszülő, természetesen hasban erős (szóval olyan Papa-formájú) ember – aki – hallván, hogy ki is vagyok – elmondta, hogy ő már régen megformázta Papát, egy lobogó-szenvedélyes kis agyagszoborban, amit eddig még nem égetett ki. És most ki fog. Majd se szó, se beszéd, megölelt, úgy, hogy sosem láttam még, csak mondta, hogy ő Kovács Gyuri.

Aztán jött Mariann és Vali – velük telefonon már beszéltem, mert egy munkájukba szőrmentén besegíttem – de személyes találkozásunk, ez volt az első. Amikor a lányok is meghallották, hogy én vagyok én, összekapaszkodtak ők hárman, Arisztid, Mariann és Vali és én ott álltam a körük közepén, talán soha addig meg nem élt mély együttérzésben és dobogó szeretetben. Nekem szólt, tudom. Papán keresztül szólt nekem, és rajtam keresztül Papának.

Sokat beszélgetek a gyerekekkel papáról. Főleg a kislányommal, hiszen ő már és még emlékszik rá. Valamikor majd ezt a napot is el fogom mesélni nekik. Hogy milyen szívszorító és gyönyörű volt ott ülni és hallgatni, ahogy az őt szerető emberek meséltek róla. Hallottam én persze anno az írógép állandó kopogását, miután aludni mentünk, és a konyhaasztalnál vacsora közben sokszor, hogy Csengeren ez és Jászszentlászlón az, hogy Hajdúnánás és Túrístvándi, Zalaszentlászló és Bakonybél – de

Három generáció: Pali, Bori, Eszter

Pali a lányával és a feleségével

nekem ő az Apám volt, aki mesélt a munkájáról, ahogy mi is elmondtuk, mi történt aznap, múlt héten. És az évek múlásával persze egyre inkább ráláttam, hogy micsoda nagyszerű munka – mondjam inkább úgy, hivatás – az övé és hogy mennyire mestere ő ennek. De nekem ő akkor is a Papa, aztán pár éve Nagyapó volt.

A másik oldalban nem voltam igazán avatott, még ha a könyveit forgattam is. Hála Istennek, volt, van a családban olyan, akivel a szakmai dolgokról érdemben tudott beszélni. Felemelő érzés volt most kicsit belepillantani ebbe a világába is.

E felkavaró nap után hazaérve, mit is válaszolhattam hát a kislányom kérdésére? Igen, Nagyapó ügyes volt. És ez a legkevesebb, amit elmondhatok róla.

BODNÁRNÉ BEKE BORBÁLA: Pécsen születtem egy márciusi napon, és életem első három hónapját a belvárosi Városház utcában töltöttem. Utána Pestre költöztünk, és két évtizedig itt éltem. Zuglói óvoda és iskolai évek után végül az általános iskolát Csepelen fejeztem be. Bővült a család, és ott kaptunk nagyobb lakást.

A gyermekkorom tele van szép emlékekkel. Rendszeresen közös nyaralás és kirándulás, táborból hazaérve görkorsolyát kapok, Szenteste közösen játszunk, Apám a lábfejére állítva visz körbe a lakásban, Édesanyámmal földimogyorót pucolunk a konyhában, bátyámmal kora reggel etetjük a hangyákat a kamrában, egyik délelőtt a nagymamával vagyunk otthon, nyílik a bejárati ajtó, ott állnak a szüleink, Mama karjában egy takaró – amikor kibontják, megdöbben, milyen kicsi egy újszülött kistestvér.

Gimnáziumba a IX. kerületbe jártam, a napi két HÉV-en való utazás közben állandóan olvastam. Gimnázium alatt jártam először „Nyugaton”, az Apám által szervezett első francia csereút három hónapos francia „nyelvtudásával” rendelkező tagjaként. Érettségi után dolgozni kezdtem, mindkét diplomámat munka mellett szereztem.

A Vendéglátóipari Főiskolát vendéglátó és idegenforgalmi szakon estin végeztem el. Édesapám franciaországi kapcsolatainak köszönhetően, az ebből eredő élmények hatására a *Magyar-francia kapcsolatok az*

idegenforgalom tükrében címmel írtam a szakdolgozatomat 1992-ben.

Ekkortájt már Solymáron laktam és onnan jártam dolgozni Dobogókőre – a *Manréza Szálloda és Konferenciaközpont* főportásaként –, vendégül látva ott olykor a Közösségfejlesztőket. A korábban pártüldölként működő házat, a Kádár-villát és az évtizedek óta ott dolgozó embereket az új tulajdonos – a jezsuita rend – szolgálatába állítani igazán érdekes feladatot adott pár évre.

Innen egy svájci gyógyszer cég megkeresésére a nagy multivilág fogaskerekének lettem egyik – és az ott töltött tizenegy év során egyre fontosabb – alkatrésze. 2001-ben szereztem egy pszichológus oklevelet, szakdolgozatom témája a gyász volt. Édesanyám közelmúltbéli halála sajnos testközelivé tette ezt a területet. Az irodai munka mellett – számos szakirányú képzés elvégzése után – esténként egyéni terápiát végeztem egy kerületi szakorvosi rendelőben. Innen mentem el boldog négy évre kismamának.

Egy újabb kanyarral jelenleg a Fundamenta Lakásszazza vezető személyi bankára vagyok. Vissza nem térítendő állami támogatásokkal és alacsony kamatú hitelekkel foglalkozom. Több száz ügyfelem közül már sokak jutottak általam új lakáshoz, vagy újították fel a meglévőt, vagy szabadultak meg rossz feltételekkel felvett hitelüktől. A munkám révén egyre több embernek tudok munkát, megélhetési lehetőséget is adni. Hiszen segíteni többféleképpen lehet.

FURCSA HELYZETEK

Kedves Barátaim!

Szeretettel köszöntök minden jelenlévőt a magam és családnk nevében, aki megtisztelte ezt a napot azzal, hogy eljött.

Furcsa helyzet ez, hiszen nem emlékszem olyan konferenciára, ahol én jelen lettem volna, arra meg végképp nem, hogy szót is kérek. Eddig mindig Pali volt az, aki konferenciákat szervezett, konferenciákra járt, s ott előadott. Néztem a megemlékezésre hívó reprezentatív meghívót, és megszámloltam, hogy hányszor fordul elő a neve: kilencszer. Ha végiggondolom, hogy a mai és a holnapi napon még hányszor fogják kimondani a nevét, meghatódom.

Azzal kezdeném, hogy itt állva az egyik szemem sír, a másik nevet. Sír, hiszen azért vagyunk itt, hogy rá emlékezzünk, aki földi valóságában már nincs közöttünk. Nevet, mert régi és új barátokat látok magam körül, akikkel jó újra találkozni, beszélgetni, megidézni őt.

Sokat gondolkodtam azon, hogy mit is mondjak most. Szakmaiságával kapcsolatban vannak itt szakavatottabbak is, így én erre nem vállalkozom.

Néhány *adalékot* szeretnék hozzátenni az életművéhez.

Talán vannak itt olyanok, akik nem tudják, hogy Pali valamikor *nem népművelőnek*, hanem újságírónak készült. Mivel a középiskolában kiderült, hogy a matematika nem tartozik a kedvenc tárgyai közé, s emiatt egy évvel tovább is marasztalták a gimnáziumban, rá-

jött, hogy mérnökmember nem lehet. De mivel rendszeresen írt az iskola lapjába, s tanárai ezeket az írásokat jónak ítélték, Szombathelyt javasolták neki. Népművelés-könyvtár szakra iratkozott be, s első perctől kezdve jelentek meg a Vas Népében írásai. Hogy mégsem lett belőle újságíró, azt Kiss Gyulának köszönheti. Az ő megszállottsága terelte a népművelés felé.

No meg, persze a megkötöttségek is taszították: pl. időre, adott témában, adott terjedelmű cikkeket kellett leadnia.

Így utólag mondhatjuk, hogy szerencsésen alakult.

Én 16 évig ismerhettem és lehettem társa az életben. Kiss Gyulától életre szóló hivatást kapott. Ha Kiss Gyulára azt mondtam, hogy megszállott volt, akkor mondhatom, hogy Pali is az volt. Megismerkedésünk első éveiben korábbi munkáiról, sikereiről, kudarcairól mesélt, s megmutatta Balatonszabadit, Siómarost, Zalaszentlászlót, Jászszentlászlót, Csengert és még számtalan munkáját, ill. azok eredményét.

Mi a *gyerekönkormányzatok* révén ismerkedtünk meg 1993-ban. Ez a szervezet akkor még csak egy éve működött, s inkább a Dunántúlon, ott is Türréhez volt köthető. A későbbiekben számuk egyre szaporodott, s a Méltóságkereső című könyvében az erről szóló fejezet végén elhangzik ez a mondat: „*Mára már vagy negyven településen működik ilyen tünemény.*”

A gyerekönkormányzatokhoz fűződő vonzalmát bizonyítja az is,

hogy soha nem tudott leszakadni, elszakadni tőlük. Nem tudta magára hagyni az egyesületet sem. Hívták, ment, s örömmel és meglepődve mesélte utána, hogy kiből mi lett, hiszen ezek a gyerekek megnőttek, felnőttek lettek.

Ugyanez a megszállottság vezette „tiszavirág életű” *igazgatósága* korában is. Szorgalmazta a határmenti találkozókat, látogatásokat. Még a máskor kicsit nyugodtabb nyarak is munkával teltek. Olyannyira, hogy az előre betervezett lakásfestés ideje alatt már a második napon Szlovéniába kellett utaznia, s már a kész munkára tért haza.

Nagyon fontos volt számára a *franciákkal* való kapcsolat. Imádta Franciaországot, a francia embekeket. Ajándékként élte meg, hogy utazhat a nagybetűs NYUGATRA, s bármikor, szabadon, később akár személyi igazolvánnyal is. Második otthona volt ez az ország. Mi sem bizonyítja jobban, hogy Andris unokánk születésekor is Párizsban tartózkodott. Bár emlékeim szerint az az egy hét nagyon nehezen telt el számára.

A munkája mellett nagyon fontosak voltak számára a *barátok*. Volt olyan idő, amikor sorozatban lettek ennek a társaságnak a tagjai ötvenévesek. Mindahány alkalommal összejöttünk, s azt hiszem, hogy éppen Balipap születésnapja volt az, amelyiken Koncz Gábor kérte, hogy nézzünk fel a fák lombkoronájára, mert „Valaki jár a fák hegyén”. Majd, amikor megteremtette a kel-

* Az írás első része a 2010-es emlékkonferencián elhangzott beszéd a férjről, Beke Pálról.

ló hangulatot, felolvasta Balipaphoz írt „zsengéit”. Ugyanezen az estén történt, hogy Lilla férje állította, hogy az ő felesége minden vasárnap Újházy tyúkhúsleveset főz.

A barátság másik megnyilvánulása az évenként visszatérő *vízitúra* volt. Előbb Varga Tamás barátunk Ilikával, majd Péterfi Feri Marcsival szervezte ezeket. Állíthatom, nagy felkészülés, bevásárlás előzte meg az indulást. Majd amikor eljött a bepakolás órája, a megvásárolt és előkészített holminknak csak a fele, vagy még annyi sem került bele a hordókba. De három dolog nagyon fontos volt: a kispárna, a lepedő és a pizsama. Ez utóbbiról legtöbbször kiderült, hogy nem is használta. „Társadalmon kívüli világ” volt ez. Sok mindent lehetett, amit a hétköznapiakon nem. Míg a fiúk kisebbek voltak, minden hazakerkezés után be is árulták Palit: Nagyon koszos meg bűdös, mert egész héten nem fürdött, nem vette fel a pizsamát, nekünk sem adott tiszta ruhát, ő egész héten ugyanebben a ruhában volt, Pali horkolt, Palinak borszaga volt, sörszaga volt, pálinka szaga volt. Jövőre nem alszunk vele, visszük a másik sátrort is. Később, ahogy a fiúk nőttek, az árulkodások is finomodtak, mert Pali is visszavágott: Petike hajnalig beszélgetett Göndör lányával, Petike éjjel kiment a sátor mellé és furcsa hangok hallatszottak be – nem tudom, mi lehetett. Rosszul voltál Petike? Megártott a Dini főztje?

*

„Mélységes mély a múltnak kútja. Ne mondjuk inkább feneketlennek?”

...minél mélyebbre fürkésünk, minél messzebbre hatolunk s tapogatózunk a múlt alvilágába..., alapjai tökéletesen megmérhetetlennek bizonyulnak...”

(Thomas Mann: József és testvérei)

Mikor Mátyus Aliz néhány nappal ezelőtt küldött egy e-mailt, melyben arra kért, hogy írjak valamit Paliról, gondolatban azonnal elutasítottam. Sok a munkám: pénteken szalagavató, szerdán főpróba, én leszek a műsorközlő; érettségiző osztályom van; az igazgatóhelyettes megkért, hogy a 40 oldalas új házirendet stilisztikailag nézzem át; közeledik a karácsony, még nincsenek meg az ajándékok; két osztály dolgozata is arra vár, hogy kijavítsam...

Igen, az iskola programoz téged – mondaná Pali.

Aztán – mikor előkerestem a három évvel ezelőtti írásomat, meg Bori kedves kis történeteit – egyre több emlék tolt fel bennem. Miért is ne? – kérdeztem magamtól. De még nem szóltam Aliznak, hátha meggondolom magam.

Nem vagyok a szó eredeti értelmében „szépiró”. Ugyan próbálkoztam gimnazista koromban naplózással, de rendre elfeledkeztem róla, így napokig, sőt hetekig sem-

milyen bejegyzés nem volt benne, fel is hagytam vele. Pali újságírónak készült, de én csak akkor találkoztam ezzel a szakmával, mikor a fehérgyarmati iskolámban lapot indítottunk Közgáz-lap címmel, s a gyerekek elfelejtették megírni a rájuk bízott cikket. Ilyenkor fogtam magam, és helyettük megírtam az összes hírt, ami teletöltötte a lapot. Dicsérték is a kollégáim, hogy milyen ügyesek a gyerekek, pedig csak középiskolások, s először találkoznak ezzel a feladattal. Nem kommentáltam.

Manapság minden időmet az tölti ki, hogy novella- és verselemzéseket tanítok/javítok, esszét fogalmazok a gyerekekkel. Nem törekszem önálló munkára, nincsenek bennem ambíciók. Az emlékeimet magamban őrzöm.

Két okom is volt a visszakozásra. Az elsőt már leírtam, az az iskola. A másik ennél bonyolultabb kérdés.

Egy család, különösen egy férj és feleség kapcsolatában sok minden történik, sok mindenről beszélgetnek. A mi esetünkben ez megszokorodóva igaz, hiszen mindenről, mindenkiről, minden munkáról, esetről, történésről, problémáról óráig hosszan beszélünk a „konyhaasztal mellett”. Csak így neveztük azokat a beszélgetéseket, amelyek aközben zajlódtak, míg én előkészítettem, főztem, mosogattam, bepakoltam, felmostam. Pali ült a konyhaasztal mellett, cigarettázott, kávézott, esetleg Camparit szopogattott. Ki kellett engedni a gőzt, ami a mindennapokra rátelepedett.

Minden, amiről beszélünk közöttünk maradt. Engem már kisgyerekkoromtól úgy neveltek, hogy ami a családban elhangzik, azt nem adjuk tovább. Ő is így volt ezzel. Én a gyerekeimet is így neveltem, s az elején mindig megjegyeztem: „Ezt nem mondjuk el senkinek”. Mikor a gyerekek nagyobbak lettek, kórusban mondták: „Tudjuk, ezt nem mondjuk el senkinek.”

Egy család – véleményem szerint – ettől válik igazi közösséggé. A közös örömtől, bánatoktól és a közös titkoktól. Így ezekről mélyen hallgatok.

Ildikó, Ildikó fia és Pali

Akkor miről írnak?

Elmesélek néhány kedves-szomorú-vidám-élelkezetes pillanatot az életünkből:

Három évvel ezelőtt már beszéltem a lakás teljes festését idéző emlékekről. Megszerveztük, mikor jöjjenek a festők, milyen színűre fessék a helyiségeket, mikorra végezzenek, mit vegyenek meg. Elkezdődött a munka, s két nap múlva Pali bejelentette, hogy vidékre kell utaznia, meghívták, nem tudja visszamondani, fontos. Azonnal tudtam, hogy a korábbi ózdkodása a lehetetlen állapotoktól, az alvás, főzés, tisztálkodás nehézségeitől, nem fogja sokáig itthon tartani. Mégis rosszul érintett. Sokat voltam én megismerkedésünk előtt magamra hagyva ilyen feladatokkal, és nem kívántam ezeket újra. Visszafogottan váltunk el.

A festők dolgoztak, dolgoztak...

Én próbáltam elütni az időt mindenféle munkákkal, hiszen nem ülhettem mellettük, nem ellenőrizhettem percnként, hol tartanak éppen, mikor fejezik be. Belekezdtem a faliképek tisztításába. Éppen egy Franciaországból a franciáktól kapott ajándéktárgyat fényesítettem, mikor az egyik festő észrevette. Azonnal beszélgetésbe kezdett – abbahagyta a munkát, sajnálatomra – s faggatni kezdett, hogy a férjem milyen borrendnek a tagja, és hogy milyen munkát végez, van-e szőlőnk

Dinivel a zöldben

és borászatunk Franciaországban. Szólni se tudtam. Mesélt Pali erről az emlékről (Lettre Patente), de nem volt fontos, vagy én nem figyeltem eléggé, vagy én nem tartottam eléggé fontosnak, így csak szűkszávú, kétértelmű válaszokat adtam.

A festés végére megérkezett az „én drága Uram”. A vizontlátás és a kifestett, tiszta lakás láttán érzett örömünk után rátértem az oklevélre. Mindent tudni akartam, hiszen csapdába estem, mikor a festő kérdezett.

Kiderült, hogy egy kiutazás alkalmával „buliból” avatták a borrend tagjává. Jót nevetett az eseten és az én szerencsétlen helyzetemen, de meg is dicsért, hogy mindenféle hazugságokkal ügyesen kivágtam magam.

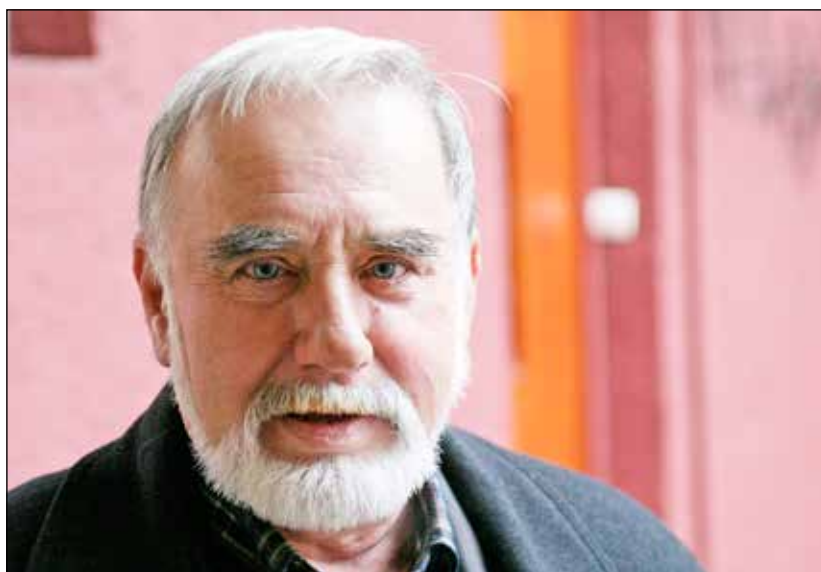
A festő talán azóta is azon gondolkodik, hogy juthat egy magyar ilyen nivós kiténtetéshez...

Megszületett Andris, a második unokánk. Kata egy alkalommal, mikor nálunk járt, titkosan maga mellé hívott és elmesélte, hogy Palkó kiskorában éppen ilyen volt, mint most Andris. Tiszta nagyapja – mondta, s bizonyítandó a magával hozott régi, megsárgult fénykép is megmutatta. Én egyetértően bólogattam. Pali csendesesen bejött a konyhába és a bajusza alatt mosolygott. Talán kettőnk hirtelen elhallgatásából arra következtetett, hogy mi is arról beszélünk, amiről ő is gondolkodott. Néhány hónap múlva Boriéknál vagyok. Bori elővesz egy fekete-fehér fényképet, s mutatja, hogy a képen Andris apja, Péter látható, s ugye mennyire hasonlítanak, a gyerek kiköpött apja. Nem szólok egy szót sem, bölcsen hallgatok.

Évek telnek el, már 4 éves a kisfiú. Ülök a kanapén, a két testvér beszélget. Hirtelen vita alakul ki közöttük. Eszter sírni kezd, Andris pedig mély, dörmögő hangján bölcsen megszólal: Te hülye vagy, Eszter!

Hát nem tisztára a nagyapja?!

Még nem volt unoka, mikor Balácsi Karcsi – többszörös nagyapa – büszkén mesélte Palinak: Nálunk vannak az unokák. A szülők elutaztak. Elviszem őket fagyizni. Figyelj, nekem már könnyű. Kérdezem: Hány gombócot kérsz? Megmondják. Megveszem. Hideg van? Kevesebb is elég lenne? Betegek lehetnek tőle? Kit érdekel! Ha beteg leszel, majd anyádék gondodat viselik. Nincs felelősségem, csak azt teszem, amit kérnek. Csak szeretem őket. Kedvezek nekik.

A gangon

Utolsó estebéd

Sokszor hallottam ezt a történetet.

Pali már évek óta nincs velünk.

Segítséget kértek tőlem Boriék: elmennének barátaikkal egy bevásárló körútra Ausztriába. Korán mennek, későn érkeznek. Vigyáznék a gyerekekre? Persze.

A reggeli, majd a tízórai után a kicsik ébrednek: Kell játszani? – kérdezi Andris. Ha nem akarsz, nem – válaszolom. Ki kell menni a levegőre? – kérdezi Eszter. Ha nem akarsz, nem - válaszolom. Nézhetjük a Jégkorszak 2-t? Igen – válaszolom. És a Yakarit? Igen – válaszolom. Többször is? Igen – válaszolom.

Pali, megtettem helyetted. Kit érdekel, mit gondoltak, mikor hazatértél és Eszter elárulta.

Hajdúnánás mellett Felsősimán van egy tanya. Ott lakik Patai Pista. Négy-öt évvel ezelőtt Palival meghívást kaptunk tőle és felkerestük. Megnéztük a tanyát, szedtünk paradicsomot, haza is hoztuk. Pali összekötötte a kelemest a hasznossal, hiszen akkor avatták a hajdúnánási ifjúsági házat. Dávid, a kisebbik fiam is velünk jött, beígértünk az ottani strandon egy fürdözést. Mindnyájan a gyógyvízben dagonyáztunk. Paliék beszélgettek a régmúltról, én napoztam, Dávid úszott. Idilli helyzet.

Néhány hónap múlva készültünk Románia északi magyar lakta területére egy alkotótáborba, amit Pista szervezett. Már nagyon vártam. Itt lehet majd pihenni, felelősség semmi, távol a feladatoktól.

Már nem jutottunk el.

Pali haláltusája alatt többször írt levelet Pista. Felidézte az emlékeiket. Kicsit megfáradtan, megtörten, kiégetten, de még mindig – betegségekkel megrakodva is – bizakodva.

Befejezésül álljon itt néhány mondat az ő leveleiből:

„Pali egy olyan kor szakembere volt, amikor nem volt elég elhivatottnak lenni.”

„Palival volt szerencsém néhányszor együtt dolgozni, harcolni egy jobb, korszerűbb közművelődési ügyért. Milyen eredménnyel? A jövő fogja eldönteni.”

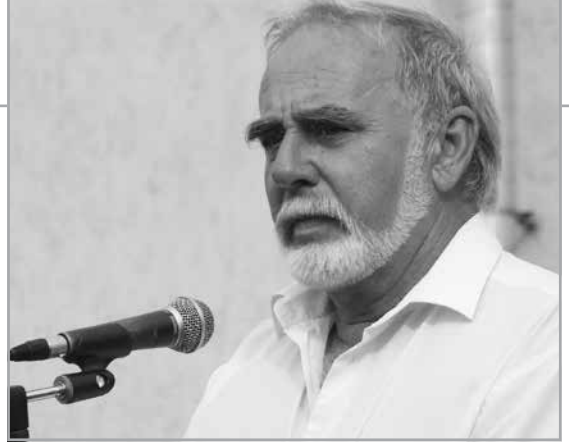
„Mindenesetre én örülök, hogy részese voltam és vagyok azon csapatnak, melynek Pali a zászlósa. És míg bírok és tudok, ezt képviselem.”

Én is.

MENYHÁRT ILDIKÓ: 1961. március 10-én születtem Mátészalkán. Fehérgyarmaton éltem 1996. június 1-jéig. Itt jártam általános és középiskolába. Érettségi után a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola magyar-könyvtár szakát végeztem el. Első munkahelyem 1984-től a fehérgyarmati művelődési központ volt. Innen kerültem a helyi Petőfi Sándor Közgazdasági Szakközépiskolába könyvtárosnak. Közben az iskola diákönkormányzatát segítettam. Ez idő alatt két gyermekem született: Péter (1985) és Dávid (1989). Első férjem, gyermekeim apja, 1989 szeptemberében autóbalesetben elhunyt.

1993 nyarán találkoztam Palival egy franciaországi tanulmányút során. Gyerekönkormányzatok működését tekintettük meg. Ez a találkozás megpecsételte mindkettőnk sorsát. 1996-ban Budapestre költöztem a gyermekeimmel. Azóta is itt élek és dolgozom.

2002-ben szereztem kiegészítő diplomát az ELTE BTK magyartanári szakán. Jelenleg egy pesterzsébeti szakközépiskolában tanítok magyar nyelvtant és irodalmat, a humán munkaközösség vezetője vagyok és osztályfőnök.

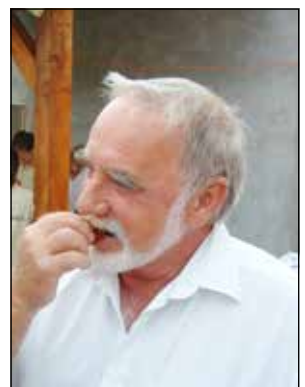
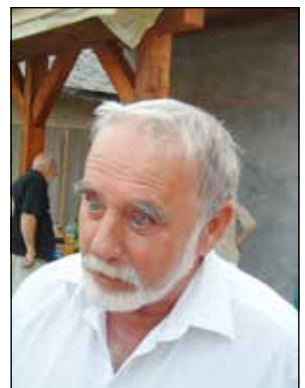
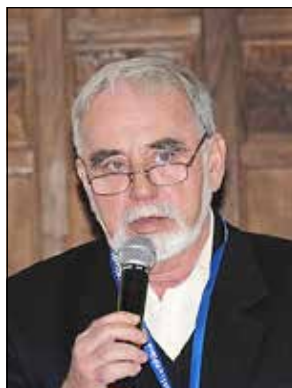
BEKE PÁL (1943-2009)

November 13-án lett volna 66 éves, amikor elment. Sok dolga volt pedig. Fáradhatatlanul, másokat lelkesítve szervezett találkozásokat, dolgozott tanulmányokon, vezetett munkacsoportokat, melyekben magunk is, mint egy szabadcsapat tagjai vettünk részt. Kivételes érzéke volt ahhoz, hogy megtaláljon munkatársakat, s ha már megtalálta őket, rájuk bízta, hogy a kínáló feladatot a legjobb tudásuk, tehetségük szerint végezzék el – legfeljebb inspirált, de sosem mondta meg, mit kellene tenni –, tudta, hogy a kiválasztottak teszik majd a dolgukat, s az eredmény kedve szerint való lesz. Ugyanígy tartotta fontos-

nak azt is, hogy találkozzanak azok, akik egymástól esetleg sok-száz kilométerre, hasonlóan gondolkodva próbálnak megoldásokat keresni mindennapi gondjaikra. Az általa szervezett „látó-utaknak” se széri, se száma, vezessenek azok É-K Magyarországra, vagy Dél-Zalába, a felvidéki karsztra, Erdélybe, az Alpok-aljára, vagy Baranyába.... és persze Franciaországba, melyet a Kárpát-medence mellett talán legjobban ismert a világon. Sok barátot, sok harcostársat szerzett, akik jó ügyek mentén egymáshoz is közel kerültek, s bár nem mindenben értettek egyet (a nagy viták ugyanúgy az élet részévé váltak, mint a közö-

sen töprengő együtt-cselekvések), a ki-ki számára fontosban sosem volt nézeteltérés, mert a „Legnagyobb Közös Osztó” kegyelméből „azonos nevezővel” bírtunk valamennyien.

Mindaz, amibe bevont minket, folytatásért, megoldásokért, befejezésért kiáltott. Tettük a dolgunkat tovább, igyekezve „nem szegyet hozni” közös barátunkra, akinek életműve apró része lehettünk, s aki emberhez méltó munkát hagyott ránk. Reméljük, hogy nehéz órákban segít felidézni azt a bölcseséget, amit megtanulhattunk tőle, és segít a visszaemlékezéseinkben, amik közös élményekhez fordulnak az erő-merítés szándékával.

BEKE PÁL

EGY NÉPMŰVELŐ EMLÉKEZETE¹

KHÁRON LADIKJÁN

A narbonne-i katedrális szakrális terében csengtek-bongtak a nagyharangok, s az ezeréves terméskő talapzaton harmincnégy ország civil delegátusai tisztelegtek néma vigyázzban Beke Pál emlékezetére. Történt mindez 2009. november 28-án, az ifjúsági és művelődési házakat fenntartó, Brüsszelben bejegyzett CONTACT 2103 nevű, nemzetközi szakmai szövetség kilencedik európai konferenciáján. A Languedoc-Roussillon dél-franciaországi tartomány tengerparti városában egyébként fesztivál hangulat uralkodott. A platánfák rozsdabarna levelei már peregtek, a pálmafák magabiztosan feszítették egyenes derekukat az ég felé, szóval a hazai szeptemberi évad nosztalgiai ragyogtak a délszaki város egén és a piactéren. Az ünnepi szónokok olyan bensőséges melegséggel emlékeztek meg váratlanul elhunyt magyar szövetségesükről, mint egy gyermekkori jó barátról. Érte és értünk szólt a harang. Ott Európában és itthon Magyarországon.

A HARCOS

A harcos létformája a harcosi viselkedés alapelvein nyugszik. Ezek az alapelvek – a kanonizált formák és a népszerűsített rítusok sokszínűsége mögött – lényeg-

ben azonosak a különböző kultúrákban. A személyiség határain kívülre fókuszált céltételezés, a szolgálat tudatosan vállalt alázata, „a talpig nehéz hűségben” való helyállás, a rendíthetetlen egyensúly kifejlesztése, az életfogytiglan tartó elkötelezettség vállalása. A harcosi éthosz mint *az áldozatvállalásban méltóságot kereső életforma* megtalálható a régi indiai, tibeti, kínai, japán és koreai civilizációkban, amelyekből számunkra a legismertebbek, főképpen Kurosava filmművészetének, a II. világháború kamikáze pilótáinak s az egyre népszerűbb küzdősportok (budo-iskolák) európai terjedésének köszönhetően. A hagyomány a középkori Európában is gyökeret eresztett, s nevelt erős ágakat a lovagkori eszményekben, az előírások által szabályozott életvitelben, a rituális párviadalokban és a trubadúr költészetben. De – különösen keletebbre, a mi szűkebb pátriánk zordabb tájain – a vérrel áldozó nemesi kötelezettségekben és a végvári harcosok virtuosos – „emberségről példát, vitézségről formát” adó – életében is szépen megrajzolt minta *a küzdő, a harcos* karakterisztikus létformája.

Beke Pál mindenekelőtt *harcos* volt. A lovagi, nemesi eszmények modern kori örököse. Élte a végvári harcosok keservesen szép, reménytelenül szép, vitézi életét. Ne tévesszen meg senkit, hogy a harcosok színtere *a magyar művelődés*

nyomorúságos hátországa volt. A szolgálat helyszínei a posztkommunista és prekapitalista káosz összegabalyodó frontvonalától látszólag távolabb eső perifériákon, a közösségi művelődés árnyékos szárnyvonalain voltak kijelölve. Az utánpótlásban és ellátásban mindig hiányt szenvedő végvárok és őszi esők áztatta vidéki garnizonok után kapott később *generálisi* kinevezést is, bár többnyire a szedett-vetett hadakkal való hosszú menetelések töltötték ki a seregvezénylő időket is (hasonlatosan Vak Bottyán nevű elődjéhez). Talán csak obsitos korában adatott meg neki az önrendelkezés kis létszámú szakmai szabadcsapatok vezénylésére, a történelmi tapasztalatok írásos kifejtésére és némi országos elismertetésre.

A SZAKMA STÁCIÓI

A szakma, amit a céhbeliak manapság *közösségi művelődésnek* és/vagy *közösségfejlesztésnek* neveznek, egy hosszú, kanyargós történelmi út szemünk előtt futó, belátható szakasza. Ha meg akarjuk érteni Beke Pál életművét, személyiségét és szakmai hagyatékát, megkerülhetetlen, mondhatni kötelező feladat egy nem túlságosan részletező leltár készítése, amely felsorolja a bő félszáz éves szakmatörténet főbb fejezeteit, Bekét ugyanis lehetett (lehet) szeretni, gyűlölni, követni vagy elutasítani. Csak egyet nem: *megkerülni*. Azt ugyanis senki sem vitathatja, hogy

a hetvenes évek közepétől számított negyedszázad szakmatörténetének ő volt a legismertebb, legkarakterisztikusabb és leghatékonyabb személyisége.

A *szabadművelődés-népművelés-közművelődés-közösségfejlesztés* korszakjelölő kifejezések sorában két ok miatt sem szabad a *szabadművelődést* kihagyni – noha ez az időszak jóval megelőzi elmelkedésünk tárgy-idejét. Beke maga is több nekifutásban birkózott a korszak fogalmával, értelmezésével és feltámasztásával (revitalizálásának) gondolatával, másrészt valóban ez a korszak mutatja leginkább, mi minden virulhatott volna a magyar művelődés életfáján, ha nincs a negyvenkilenc-ötvenes tarvágás. Persze, egy folyóba sem léphetünk kétszer, így a rendszerváltozás környékén felmerült igény a *szabadművelődési hagyományokhoz való visszatéréshez* nem jelenthette a korszak és korabeli struktúra rekonstrukcióját, mivel negyven évet csak egy papírra vetett eszme-futtatásban lehet zárójelbe tenni. Maga a gondolat egyébként – a talált tárgy megtisztítása – Kovalcsik József 1989-ben megjelent dolgozatában merült fel, amelyet Beke nagyon is komolyan vett, olyannyira, hogy e terminológiát szerette volna a szakmai megújulás zászlajára tűzni. De erről majd később. Lássunk előbb egy textust Kovalcsik tanulmányából, amely maga is idéz korabeli forrásokból:

„1945 és 1948 között a művelődési tevékenység – az európai modellnek és a hozzáigazodó magyar hagyományoknak megfelelően – autonóm művelődési intézményekben, szervezetekben, valamint a pártok, egyházak, szakszervezetek, egyesületek, ifjúsági mozgalmak stb. keretében szerveződött. 1945-ben Gombos Ferenc, a szabadművelődés fáradhatatlan úttörője megállapította, hogy történelmi fordulat következett be a nemzet életében, és ez a fordulat új lehetőségeket nyitott meg az iskolán kívüli művelődés területén is: „Az eddig leszorított társadalmi rétegek politikai hatalomhoz jutottak, és megkezdték önművelésük rendszerének

Koppánymonostoron, a MAG-ház udvarán

szabad kiépítését.” Csábító az analógia, mert a rosszul gombolt melényt más vonatkozásban is 1945-ig kell kigombolni ahhoz, hogy újra begombolhassuk. A demokratikus felfogású szabadművelődés mindekelőtt elhatárolta magát az előző korszaktól. Gombos így folytatta: „Mármost ebben az új történelmi helyzetben hogyan látja a maga szerepét és feladatát az úgynevezett ‚iskolán kívüli népművelés‘? Először is sürgősen megtagadja a múlt örökségeként ránk maradt nevét. Mert áruló szó ám ez a népművelés! Arról beszél, hogy íme, ott lenn a mélyben egy lenézett, műveletlen, kellemetlen illatú, megbízhatatlan és veszedelmes tömeg, ki kell rendelni hozzá csendőrön és főszolgabíron kívül bizonyos ‚népművelőt‘ is. Hadd csiszolgassa érdességeiket, szoktassa társadalmi illendőségre, figyelmeztesse istenfélelemre és a felsőbb hatalmasság iránti tiszteletre, lássa el szellemi pótanyaggal, de vigyázzon, nehogy rákapassa a tudományok ízére.” Ismeretes, hogy a Horthy-korszak népművelésétől elhatárolódó szabadművelődést az 1948-ban hatalomra jutott bürokratikus-centralisztikus sztálinista struktúra felszámolta, és elnevezésében is visszahozta a „népművelést”, mely a két világháború közötti korszakénál is antidemokratikusabbnak bizonyult. Nemcsak a szabadművelődés koncepcióját,

szellemiségét számolta föl, hanem a magyar polgári fejlődés liberális korszakából származó és a későbbiekben is önszerveződésen alapuló társadalmi-kulturális intézményeket, közöttük hagyományos munkás- és parasztköröket, közösségi művelődési szervezeteket, melyeket a Horthy-korszak is csak visszaszorítani tudott, de fölszámolni nem volt képes.”

A mából visszatekintve tehát – kettős tükörben láttatva az 1945 és 1989 utáni párhuzamokat és felszikkázó reménységeket – a *naiv jóhiszeműség* és a *nyakunkba szakadt szabadság cselekvőképesszere* jellemezte ama rendszerváltó időket. Akkor még nem látszott, amit ma tudunk: hogy kaptunk ugyan új lapokat, de hozzá új és láthatatlan szabálykönyvet is, amelynek keretei között csak veszteni lehetett. Valamennyi mozgástér persze mindig van, s a tisztességgel elvégzett munka akár bűvópatakként felszínre kerülhet más terepviszonyok és kedvező csillagállások alatt. Ahogy Karácsony Sándor magyar neveléstudománya megtalál(hat)ja végre méltó helyét a hazai iskolarendszerben a debreceniek társadalomlélektani kutatásainak termékenységével, amelynek mára Lükő Gábortól Papp Gáboron át az őstörténeti tanulmányok reneszánszáig terjed a skálája. Ahogy az ellenoldal dicstelen műveletei sem merülhetnek feledésbe. Így

talán érdekes lehet, hogy a klasszikus szabadművelődés operatív likvidálását arra az E. Kovács Kálmánra bízta a teljhatalomra jutott bolsevik párt, aki a pataki tanítóképzőben morzsolta öreg napjait nyájas népnevelői pályafutásának szelíd epilógusaként. Magam egyébként akkor találkoztam a Párt ökleként megfogalmazott vádbeszédével, amely rövid úton tett pontot egy országos szellemi mozgalomra, amikor Beke megbízott a korszak tanulmányozásával, abból a célból, hogy a megújuló civil mozgalmak számára keressünk elődöket.²

Közösségtörténeti eszmefuttatásunk szempontjából az a drámai pusztulás és elnyomorodás érdemel figyelmet, amely a szabadművelődési korszakot követő évek hazai társadalmában ment végbe. Egy friss, nyitott, ígéretes közösségteremtő, -érlelő időszaknak vetett végett brutális szigorúsággal a „fordulat évében” az a kommunista puccs, amelynek eredményeként a sztálini típusú keleti despotizmus rendezkedett be az országban és az egész kelet-európai térségben. A nyugati határoknál lezárult vasfüggöny egy nagy – az Elbától a Csendes-óceánig terjedő – szürke munkatáborba zárta a szocialistának, kommunistának nevezett országokat és népeket. (A Szabad Európa Rádió terminológiájában: a rab népeket és csatlós országokat.) A totális diktatúra az egyházakra és a magántulajdonra zúdította az első ösztüzet. Tisztá-

ban voltak vele, hogy a vallásától és tulajdonától megfosztott nép védtelessé és kiszolgáltatottá válik. Röviden: *a működőképes szervezeteket és a valódi közösségeket vagy rendeleti úton betiltották, vagy egy teljesen formális, látszattervekenységet produkáló kreatúrával helyettesítették.* A állam igyekezett teljeskörűen kiterjeszteni a polgárai feletti ellenőrzést. Előbb a politikai szférában, aztán a munka világában, végül a magánszférában. A hatalom persze sohasem láthatott tökéletesen alattvalói tetteibe és gondolataiba, de szüntelenül törekedett erre.

E korszak hatalomgyakorlási technikájának tudatipari változatát üzemeltette a *kultúrház* (később *kultúrotthon*, majd *művelődési otthon* jellegű intézmény, lásd még *pálinka* jellegű szesz ital stb.). Ez a lépcsős, oszlopsoros, timpanonos műintézmény – mind kulcsínjét, mind belbecsét tekintve – egy ógörög templom és egy hortobágyi tehénistálló lidércnyomásos keverékét prezentálta. Rendeltetését tekintve az ígértetésnek, az ájult áhítatnak és a tömeges nevelődésnek szolgált kijelölt helyszínül. Nos, ennek a kultúrháznak és ennek a kultúrát *termelő-közvetítő-fogyasztó*, velejéig manipulatív gyakorlatnak volt engesztelhetetlen ellensége Beke Pál – akár – a Magyar Művelődési Intézet művelődési otthoni osztályának vezetőjeként is.

A szakmai köztudatba való betörését egy *ÉS*-ben közölt két ko-

lumnás írásnak – egy kommentált jegyzőkönyvnek – a megjelenésétől számíthatjuk.³ Az időpont és helyszín a szubjektív emlékezetben is felejtethetetlen. Akkor éppen „népművelő szakos bölcsészhallgatók kapkodnak egymás kezéből egy *ÉS* példányt a megleckéztetett, pimasz klubvezető esetéről. A lemondó nyilatkozatot valahogy úgy csikarta ki az innovatív kultúrigazgató, ahogy Don Corleone szerzett unokaöccsének főszerepet a nehéz felfogású producertől. Az inaséveit kezdő, évfolyamnyi közösség hősként ünnepelte a fenegyerek szerzőt ott, a Duna fölötti B épület tetőtéri előadójában, nem messze attól a helytől, ahol később egy közismert népművelő-szociológus átlépett az Erzsébet híd korlátján. Persze ekkor még Heleszta Sanyi a legnépszerűbb egyetemi oktatók egyike volt, mint ahogy a Nagy Lászlót, Bertha Bulcsút, Tanács Istvánt foglalkoztató *Élet és Irodalom* sem volt az a koszlott szellemiségű réteglap, mint manapság. Az ifjú Beke pedig a mezei hadak számára (azaz nekünk) maga volt a bizánci bronzkaput visszhangosan döngető Botond vitéz.”⁴

Ekkor már közel tíz éves népművelő múlttal rendelkezik, amelyben pécsi művelődési központ munkatársi, némi szabadon lebegő *újságírói* és Budapest-józsefvárosi *igazgatói* tapasztalat gyülemlik. Ez utóbbi helyen – szülővárosában, kerületében – esett meg vele az ominózus affér, amely egy csapásra ismertté tette a nevét országszerte. Mire sikerült végre kirúgnia a naplopó apparatcsik gyereket, kitelt az ő ideje is a pirruszi győzelem következtében. Elvesztett egy csatát, de megnyerte a háborút, amivel megszerezte a szakma szimpátiáját, s felfigyeltek rá a politikai szférában is. Már a Nemzeti Múzeumban dolgozott mint a közművelődési csoport vezetője, amikor üzent érte Vitányi Iván, a Népművelési Intézet, majd jogutódja, az Országos Közművelődési Központ vitathatatlan ura és igazgatója.⁵ A mai fiatal számára nehéz elképzelni azt a dinamikus, innovatív vezetőt, aki akkor volt a mai parlament szocialista Jurassic

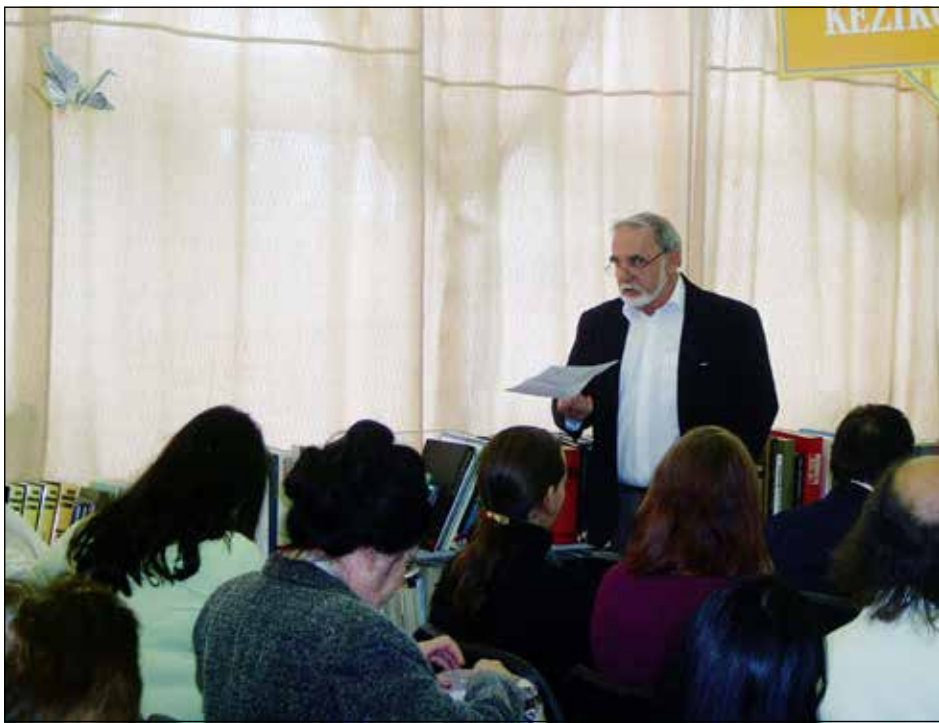
parkjának nagy tekintélyű őslénye. Vitányi tehát beemelte Bekét a szakma csúcshintézményébe, s egyből osztályt adott neki, ami nagyon magas rangot jelentett, nemcsak szakmai körökben, de az egypártrendszer informális hierarchiájában is. Beke azonban nem hatódott meg a megtiszteltetéstől, hanem azonnal hozzáfogott a csapatépítéshez. Maga erről szerényen így vall: „az intézetbe kerülve megcsontosodott struktúrárt, ám osztályomon fiatal, a művelődési otthoni, a közösségi művelődési gyakorlatban jártas kollégákat találtam, akik azonban feleslegességekkel foglalkoztak korábbi főnökük sematikus kívánalmai szerint. Nem volt nehéz belőlük, majd sűrű országjárásaink eredményeképp, velük együtt az országban szerteszt megismert népművelő kollégákból olyan csapatot szerveznem, akikkel közösen végeztük el az elkövetkező két évtized szakmai megújító munkáit”⁶

Érkezése a mozgalmas feladatra és a szakma hirtelen megnőtt tekintélye szerencsésen és talán törvényszerűen találkozott. Gondoljunk arra, hogy a hetvenes évek közepén készült *párthatározat és törvény a közművelődésről*. Pozsgay Imre miniszterségével soha nem érzékelt figyelem övezte a megújuló kulturális közeget. Rendeződött a népművelők – innen-től közművelődési szakemberek – státusa és fizetése, komoly állami támogatást kaptak a művelődési otthonok, elindult a tömeges szakemberképzés közép- és felsőfokon. Sorra szerveződtek a közművelődési tanszékek az egyetemeken és humán főiskolákon.⁷ Az egykori kultúrházak mostanra alakultak át az egész országra kiterjedő *közművelődési intézményrendszerre*. A hierarchiában egymás fölé rendeződtek a falusi *klubkönyvtárak, művelődési házak és művelődési központok*, amelyek fenntartása a helyhatóságokra hárult, szakmai felügyelete pedig a fenti hierarchiákon bonyolódott. Így az egykori falusi, üzemi kultúrosokat felváltó *népművelő* (vagyis a közművelődési intézmény vezetőjének

és szakalkalmazottjainak) *értelmisségi emancipációja* fokozatosan bekövetkezett, ami abból is jól látszott, hogy többen jöttek a szakmába megbecsült tanári állásokból, mint fordítva. Nos ennek a frissen kiépült hálózatnak a csúcán az Intézet állott. Vitathatatlan tekintélye azonban két forrásból táplálkozott. Az egyik a – magát egyre inkább európai mezben megjeleníteni kívánó – hatalom, tehát a *pártállam*, a másik a *munkatársak* szakmai elismertsége, innovációs hajlama és tegyük hozzá, valamiféle finoman kifejezett ellenzékiisége. Az ellentmondás nem látszólagos, hanem valódi, *feloldatlan dilemma*, ami végig megsosztotta a szakmai közvéleményt, egyszersmind másoktól jól megkülönböztethetővé is tette őket. Beke Pál kezdetektől fogva az utóbbi, tehát a *progresszív vonulat* élharcosa volt, amelynek következtében le- és elkötelezett hívei, valamint elvszerű és megátalkodott ellenfelei

gondolkodó – akár becsületesen és keményen dolgozó – kollégák közül nem kevesen tőle féltették az intézményüket, egzisztenciájukat vagy csak a nyugalmukat.

A művelődési otthonok tevékenységét belülről ismerve, a radikálisan átszervezett osztállyal, ahová sok új, lelkes kollégát vitt, a hagyományos intézményi tevékenység totális megújítását tűzte ki célul. A frontális támadás helyett azonban, amely sokakat elriasztott volna, a széleken, a periférián kezdték a nyomulást. Ennek tipikus példája volt az ún. „előtér kísérlet”, majd a „nyitott ház” koncepciója. Ezeknek lényege, hogy a korábban kihasználatlanul álló előtereket praktikus eszközökkel megtöltött *konténerekkel* népesítették be, amelyeket minden tektória nélkül vehettek birtokba az utcáról betévedők. Lehetett itt szabni, varrni, bőrös munkákat készíteni, zenét hallgatni, szakfolyóiratokat tanulmányozni, barkácsolni, családi házat tervezni egyedül vagy csoport-

– ősi, magyar hagyomány szerint – más-más szekértáborba rendeződtek. Így miközben a művelődési otthon megújítása ügyében járta be fél Európa, a Kárpát-medence és kis Magyarország minden zegézugát, a hagyományos keretek közt

tosan. Segítségért az *animátorhoz* lehetett fordulni, aki folyamatosan itt teljesített szolgálatot, ahelyett, hogy az irodában csücsült volna. Ahol ez bevált, ez a tér lett a legdinamikusabb része a művelődési háznak. Csak remélni lehetett, hogy

A megyejárás állomásán Túrístvándiban

a „nyitottá” való intézmény előcsarnokából továbbhaladnak némely elszántabbak a belső terek felé (ahol aztán vagy volt program, vagy nem). Ezt szolgálta az információs fal vagy pult, ami segítette az eligazodást, amelyben ismét szerepet talált az animátor.

A következő nagy program a *faluházépítés* volt, amelyben már Makovecz Imre és az ő mesteriskolájában részt vevő fiatal építészek is helyet kaptak.⁸ Itt az volt a cél, hogy a művelődési otthonok addigi sematikus alaprajza helyett új, a befogadott közönség helyett az alkotó közösséget középpontba helyező intézményeket törekedtek a helyi lakossággal együtt felépíteni. Így aztán mindazon funkció helyet kapott a házban, amire ott éppen igény volt. Mint pl. bolt, kávézó, posta, panzió, öregek otthona, irodák, szolgáltatások. Azaz valódi *közösségi házak* épültek ilyen módon Zalaszentlászlón, Nagykapornokon, Dióskálón, Nézsán, Somogyásásonban, Kakasdon, Jászkiséren és sok más helyütt szerte az országban,

ahol csak elszánt falusi előjárók és közösségek vállalták az együttműködést.

Ezen a ponton kell megemlíteni Beke szakmai karrierjében az olyannyira fontos *francia kapcsolatokat*. Szakmai tanulmányútjai során 1983-ban jutott el először Franciaországba, még a Magyar Népművelők Egyesületének képviselőjeként, de igazán intenzívvé és gyümölcsözővé akkor válik a kontaktus, amikor Normandiában találkozik Paul Blinnel. E fölöttébb invenciózus szakember munkájából ismerkedett meg a *település szintű, közösségi fejlesztő munkával*, ezen belül az *ifjúsággal* való foglalkozás merőben új módszereivel. Konkrétan innen honosította a települési szintű, *gyermek- és ifjúsági önkormányzatok* megalakításának és működtetésének módszerét. Ennek az a lényege, hogy a felnőtt önkormányzatok mintájára fiatalok is választanak soraikból képviselőket, akik aztán ugyanolyan komolyan foglalkoznak a nagyobb közösség ügyeivel, mint

a felnőttek. Ehhez természetesen kapnak *pénzt és nyilvánosságot*, hogy a demokrácia gyakorlatának legyen tétje is. A dolog pikantériája, hogy ezek némelyike hamarabb alakult meg hazánkban, mint felnőtt változatuk. De ugyancsak innen vette át a településeknél alkalmazott *ifjúsági referensek* álláshelyének ötletét, amelyet azóta számos városban bevezettek. Később a felső-savoyai Louis Caul-Futy térségfejlesztő szakemberrel alakított ki jó kapcsolatokat, aki a hazai *Közösségszolgálat Alapítvány* létrehívására ösztönözte. A dél-franciaországi Languedoc-Roussillon tartományában még a Consulat de Septimanie-ba, a híres laguedoc-i Bortermelők Egyesületébe is beléptették, amely nem járt sok erőszakoskodással, hiszen Bernard Kohler szövetségi elnökkel gyakorta kortyolgattak friss bozsolét a Narbonne-i teraszokon. Már intézeti igazgatóként itt kötött hivatalos együttműködési szerződést a Franciaországi Művelődési és Ifjúsági Házak Szövetsége (CMJCF) és a Magyar Művelődési Intézet között, amelynek következtében sok fiatal szakember vett részt kölcsönös szakmai tanulmányúton. S ugyancsak itteni kezdeményezéseinek eredménye a CONTACT 2103 nemzetközi szövetségbe való betagozódás. A határmenti együttműködési tapasztalatokban az elzászi Raymond Schneider volt leginkább segítségére. De szinte megszámlálhatatlan tájat, települést és barátot szerzett magának Franciaország-szerte, ami alaposan átalakította a közösségi művelődésről kialakított korábbi képét. E tekintetben mindenek előtt a *civil szervezetek szerepvállalása* ragadta meg figyelmét, amely vezérfonala maradt későbbi elképzeléseinek, hazai terveinek is.

A PARADIGMAVÁLTÁS

A nyolcvanas évek közepétől szaporodtak a jelek, amelyek egy nagy *világpolitikai földcsuszamlás* vízióját prognosztizálták. Pontosan

tudni persze semmit sem lehetett, mindössze a diktatúra elbizonytalanodása volt érzékelhető. Csak a világgazdasági folyamatokat mélyebben elemzők számára lehetett világos, hogy az egyre jobban eladósodó, tehát nyugattól függő szocialista rendszerek a maguk erejéből már nem képesek leküzdeni az egyre súlyosbodó belső válságot. Azután egyszer csak a világpolitikai konstellációk eredményeként nyakunkba hullott a szabadság. Ebben az eufórikus állapotban aztán sok hibát és mulasztást követtek el a poszt szocialista államok, ami által elszalasztották a kedvező alkalmat a gyökeres átalakulásra. A tisztázatlan és feldolgozatlan múlt homályként ülte meg a tájat, elmaradt a társadalmi megtisztulás, az önrendelkezési jogok nem juthattak érvényre, ezáltal a nép nem érezhette magáénak az elnyert szabadságot. Aztán a látványos gazdasági összeomlás porfelhője alól csak a reménytelen nagyságrendű adósságállomány bukkant elő, miközben munkahelyek százai szűntek meg a létminimum szintjére lökve a társadalom egyharmadát. A nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóját jellemző hihetetlen közéleti, politikai aktivitás lassan szorongássá, depresszióvá, közönnnyé süllyedt. Nem feladatunk megítélni a rendszerváltó politikai elit teljesítményét, de az kétségtelen tény, hogy a kibontakozásra jószerivel egyetlen következetesen végigvitt stratégiai eszközt vettek igénybe: a minél gyorsabban és széleskörűbben végrehajtott *privatizációt*. Az állami vagyon lebontása, történelmi léptékben rendkívül gyorsan lezajlott. A bankrendszer és szinte az egész energiaszektor magánosításra került, nyomasztóan nagy külföldi érdekeltségi körrel. Majd következett a nagyüzemi mezőgazdaság, s szinte a teljes feldolgozó ipar, majd a szolgáltató ágazatok. Csak nagyobb távlatból lesz megítélhető, hogy volt-e más lehetőség az adott politikai mozgástérben, de a magyar társadalom túlnyomó többsége számára az vált keserű tapasztalattá, hogy nélküle,

a feje fölött bonyolódott egy gigantikus méretű gazdasági, társadalmi átrendeződés.

E tektonikus társadalmi mozgások közepette, úgyszólván észrevétlenül és zajtalanul *morzsolódott fel a teljes közművelődési intézményrendszer*. Egész egyszerűen elapadtak a források a luxusnak számító kulturális kiadásokra, mind társadalmi, mind egyéni szinten. Sokáig – lényegében a mai napig – nem volt, nincs tiszta képünk a veszteségek mértékéről. Autentikus szociológiai vizsgálatokat nem finanszíroz senki a társadalmi méretű strukturális változásokról, sem a korábban oly népszerű rétegződéseméleti és gyakorlati aspektusokról, sem a szegénység-gazdagság megváltozott arányairól, sem az új politikai osztály belső szerkezetéről, érték- és érdektagoltságáról. Az ún. köz-kultúra, ahogy manapság kormányzati szinteken említik, lesüllyedt a kereskedelmi média és a bulvár színvonalára.

Ám ez talán mégis csak a látzat. A látható világ egyik oldala, a fecsegő felszín. A mélyben minden bizonnyal érlelődnek új világok, friss életérzések, bátor kezdeményezések, mint ahogy a szakma elitrétege is felfrissült, noha nem hivatalos kinevezések és meghirdetett pályázatok nyomán, hanem *a személyre*

szabott civil kurázsi erejéből, olykor meg csak a kényszer szülte keretek között. E megelégedő, jó példák sokasága persze csak közletről és belülről látható, mivel a zajos nyilvánosságot nem ilyen témák foglalkoztatják manapság.

De ne szaladjunk ennyire előre a mába, hiszen a rendszerváltoztatás évei hektikus időket hoztak, a hátország nélkül maradt Intézetre és Beke Pálra is, aki ez idő alatt kétszer is kapott igazgatói megbízást, s értelem-szerűen ugyanannyiszor – érdemek elismerése mellett – felmentést, a politikai széljárás változásai szerint. Egy nagy formátumú szakmai életút immanenciája szempontjából persze nem olyan fontosak e külső körülmények, noha nem állíthatjuk, hogy az efféle hivatali otrombaságok teljesen hidegen hagyták volna őt. Hiszen ezekre az évekre estek magánéletének zaklatott eseményei, válása és első infarktusa, mégis nagyobb a valószínűsége a szakmai kudarcok feldolgozatlansága okozta stressznek, mint a személyes ügyeknek vagy a hivatali packázásoknak.

Azokban az években mindenki kedvére nyüzsgött, izgatott, szervezkedett – talán mert a bukott rendszer legsúlyosabb vádjai az *izgatás és szervezkedés* valának. A kevésbé merészebbje is vállalko-

A vajai kastély előtt Pósfay Péterrel és Balázi Károssal

zott. Bt-t, kft-t, gazdasági társulást alapított, később egyesületet, alapítványt, szövetséget, pártot. Még az intézeti osztály keretei között is a neofiták buzgóságával kapott lábra a merkantilizmus és az individualista szemlélet. A hölgyek és urak mint gyakorló polgárok, úgy gondolták, hogy eljött a szabad vállalkozások ideje a kultúrában is, le kell szakadni a gyámkodó állam köldökzsinórjáról, össze kell kötni az értéket az ön- és közérdekkel. Tető alá is hoztak néhány kft-t, egyesületet és alapítványt, a hozzájuk tartozó tagokkal, kuratóriumokkal és szponzorokkal. A közösségfejlesztés körül való bábáskodás során pl. civil csapattagnak számított építész, vendéglátós, bankár, műfordító és orvostörténész. Nevezzük is meg az akkori – változásokban bizakodó – hétköznapi polgárokat a fenti foglalkozások sorrendjében. Makovecz Imre, Boross Péter, Princz Gábor, Göncz Árpád, Antall József. Ismerős nevek, nemde? Ma már. Akkor még egymást sem ismerte mindegyikük. Nos, ilyen csapatösszeállítások sem garantálták a sikert a szakmai válogatott számára, amelyben Beke mellett Varga Tamás, Vercseg Ilona, Péterfi Feri, Balipap, Huszerl Jóska, Vattay Dini,

Hallgató Éva, Piránszki Irén, Magyar Rozi, Markolt Bandi, Pósfay, Kovács Flóri, jómagam és még néhányan⁹ kaptak szerepet mint a *Közösségszolgálat Alapítvány* – egy új, diadalmasan felnöveked(het)ő szakmaiság – életre hívói. Vajon miért? Beke szerint az *ellenérdekeltség* miatt. „Nem voltunk senki kutyájának kölykei és nem voltak keresztapáink sem. (...) S mikor mi még a település- és közösségfejlesztés különleges és egyedi feladatának mafla elhivatottjaiként alapítványunkat alakítottuk, már vállalkozások tucatjai kaszáltak hatalmas pénzeket ugyanazon tevékenységgel csendben és maguknak.”¹⁰

Hogyhogy nem voltunk senki kutyájának kölykei, ilyen háttér országgal? Csak a rend kedvéért jegyzem meg, hogy a már belügyminiszterre avanszált Boross Péter „szíves ajánlására” finanszírozta Princz Gábor az alapítványt néhány évig. Pontosabban Horn Gyula színre lépéséig, mivel akkor hirtelen megváltozott az értékrendje. De mielőtt a keresztapát is látni véljük az elmosódó háttérben, hadd említsek egyetlen esetet, amely rávilágít a (korabeli) jobboldali lobbisták úri mentalitásának diszkrét bájára. Andrásfalvy miniszter úr szólott így: „mivel ti

a barátaim vagytok, nektek nem adhatok pénzt.”(sic!) Végül is ma már teljesen mindegy, hogy a korszak legígéretesebb közművelődési vállalkozása, miután kiépítette országos hálózatát, miért nem vált a szakma fősodratú tényezőjévé. Hogy az alapítvány miért robbant szét? A menedzsment amatőrizmusától a rezidensek harcképtelenségén át az időket megelőző újdonságig sok minden szerepet játszott a tagadhatatlan kudarc történet beteljesedésében. Az már csak utólag látszik, hogy az alapítvány romjaiból született mégiscsak *egy szakma, a közösségfejlesztőké, a településfejlesztőké, az angolszász community developer hazai megfelelőjeként.*

De térjünk vissza kissé a *közösségfejlesztés* hazai honosításához és Beke szakmai irányváltásához, hiszen a hetvenes, nyolcvanas években mégiscsak a *művelődési otthonok szakmai megújítása* állt figyelmének és törekvéseinek középpontjában. Ezt a fonalat ugyan soha nem ejtette el egészen, hiszen még a 2005-ben megjelent szöveggyűjteményének is a *Mindannyiunk művelődési otthona* címet adta, bár ezek többnyire régebbi írásait tartalmazzák, ám a bekerült újabb dolgozataiban már finoman ötvözi *az intézményi és a térségi* nézőpontokat.¹¹ Kétségtelen tény azonban, hogy legkésőbb a nyolcvanas évekre már erősen ambivalens viszonyban állt a művelődési otthonnal mint a honi közművelődés alapintézményével. Ennek oka egyrészt a szakma nem jelentéktelen részének közegellenállásában, nehézkedési nyomtatékában keresendő, másrészt a feltáruló „új horizontok” módosították érdeklődési körét. Ahogy maga írja szakmai önéletrajzában: „a 80-as évek közepén kezünkhez került community organisationként megnevezett, jobbára angolszász irodalomnak hatására fordult el szakmai pályám (és kollégáim, és a gyakorlatban dolgozó társaink pályája is) a szűken értelmezett intézményi népműveléstől az egész település lehetőségeinek bővítését, az ott élő polgárok társadalmi-közösségi képességfejlesztését, egye-

sületekben való együttműködést jelentő közösségfejlesztésig.¹² A közösségfejlesztés – community development – eredeti értelmezésében valóban egyaránt fontos a település *fizikai állapotának* és a *polgárok* készségeinek, szellemi képességeinek *fejlesztése*, együttműködésük megteremtése. Olyan eljárásokra, szelíd technikákra gondoltak tehát, amelyek segítségével a települések komfortjának fejlesztését nem idegen minták alapján képzelik el, hanem *a helybeliek akarátának megfogalmaztatásával és érvényesítésével* gondolják vezérelhetőnek.

Ezt a honosítandó koncepciót tette magáévá az intézeti csapat és mindazok a gyakorló szakmabeliek, akik vállalták az együttműködést Bekéékkel és egymással. Talán annyit engedjünk meg, hogy a *közművelődési szektorban* elindított valamennyi progresszív kísérletet (művelődési házak megújítása, faluházak építése, közösségi rádiók, térségi revitalizáció, gyermek- és ifjúsági önkormányzatok, szabadművelődési tanácsok, népfőiskolai mozgalom, szakmai képzések stb.) neveztük el összefoglalóan *közösségi művelődésnek*, s ezen belül öltött karakterisztikusan új formát a *település- és közösségfejlesztés*. Ennek az innovációnak lett rövidéletű mostohagyereke a fentebb említett alapítvány, de sikeresen felnőtt és megizmosodott a Kunbáonyban létrehozott *Civil Kollégium*. Ez egy tanyasi iskolából átalakított képzési központ, amely mára országosan ismert és elismert intézménye a szakmának. Vezetője (megálmodója, létrehozója és fenntartója) Vercseg Ilona, aki Varga Tamással, élete és munkája legfőbb társával alapította az intézményt. A *szakmai képzések* a civil társadalom segítésére (mint pl. szövetkezetfejlesztés, térségfejlesztés, közösségfejlesztés) itt azóta is folyamatosak, de valamilyen formában mára a legtöbb *felsőfokú intézmény* felnőttképzési, andragógiai, humán erőforrás fejlesztési tanszékén teret kapott a település- és közösségfejlesztés, amelynek oktatásában a

régebbi és újabb csapattagok egyaránt részt vesznek.

AZ UTOLSÓ ÉVEK

Beke Pál tehát az ezredfordulóra kialakította jelentősen megújított szakmai hitvallását és gyakorlatát, reguláris és szabadcsapatokat toborzott és vezetett, barátságokat, szövetségeket kötött és oldott. Tette mindezt szuverén módon, a Magyar Művelődési Intézet hátrszágával, amíg erre módja volt barátságos nyugdíjaztatásáig – ami véletlenül ismét a szociálliberális kormány regnálása idején történt. Azután pedig folytatta ugyanazt, ugyanolyan intenzitással, az intézet nélkül. Aki egyébként közlőrl ismerte, tudta róla, hogy a munka és feladat 90%-át maga szabta ki magának osztályvezetőként, igazgatóként, főmunkatársként és helyettes igazgatóként. Valahogy mindig Bekepalit tudott maradni. Azt hiszem ez volt vonzerejének (s nyilván az ellene táplált ellenszenvnek is) legfőbb titka.

Korábban soha nem vállalt direkt politikai szerepet. Vitányi természetesen lekáderezte, mielőtt bevitte az intézetbe, de nem talált semmi kompromittálót. Ő maga sosem törekedett politikai szolgálatra, de a Párt sem nagyon kereste a hozzá hasonló öntörvényű, kiszámíthatatlan fickók szövetségét. Mindössze azt jelentette róla az egyik megbízott fürkész, hogy tehetséges ugyan, de karrierista. Vitányi ezt nem tekintette kizáró oknak, hiszen maga is meglehetősen erős önérvényesítő hajlamokkal rendelkezett. Viszonyuk kezdetben konstruktív volt, így Beke szabad kezet kapott a csapatépítésben és szakmai feladatok számbavételében. Később is csak attól vált kapcsolatuk hűvösebbé, hogy Beke és néhány renitensebb társa hanyagolta a Vitányi-óvodában való rendszeres megjelenést. Ez a heti egyszeri szertartás abból állt, hogy a főnök mint mester kommentárokkal súlyosított hosszú felolvasásokat tartott legújabb műveiből a maga köré gyűjtött, kollégáiból

verbuvált, lelkes hallgatóságnak. A szebb keblű hölgyek, amint mondják, ájulásig koncentráltak a nem létező marxista értékelmélet dialektikus aspektusaira, miközben a fiúk csendesen leléptek.

A rendszerváltozás éveiben persze mindenki színt vallott valahol, valamikor, de kezdetekben még mindnyájan egy táborba tartozónak éreztük magunkat, mármint akik nem voltunk munkások. Bekét (és közeli munkatársait) korábbi szakmai kapcsolatai Halász Péterhez, Makoveczhez, Andrásfalvyhoz, Boross Péterhez kötötték, így természetesen került az MDF közelébe, de sosem lépett be valamely pártba. A későbbiek során – nagyjából az első választásokat követően – kezdtek megjelenni a törésvonalak a korábbi szövetségesek között, de a szakítópróbára csak a kilencvenes évek csalódásai, megcsalattatásai és elszalasztott lehetőségei nyomán került sor.

Orbán Viktor 2005 márciusában kérte fel Bekét a középső és külső Józsefvárosban a Fidesz–KDNP választókerületi elnökének, valamint a pártszövetség leendő képviselőjelöltjének. Itt a választásig hátralévő bő esztendő arra használta fel, hogy a kerületben lévő Polgárok Házában rangos tudományos, művészeti, politikai és szórakoztató rendezvények sokaságával kínálta meg a kerület ugyancsak vegyes összetételű lakosságát. Ennek ellenére alulmaradt a választáson a szocialista jelölttel szemben, bár nem nagy hátránnyal. A Fidesz részéről a bizalom azért továbbra is megnyilvánult irányában, hiszen polgármesternek szerették volna jelölni az őszi helyhatósági választásokon. Ő azonban ezt már – kellő önmérsékletet tanúsítva – nem vállalta el, de külső szakértőként tagja lett az oktatási-kulturális bizottságnak. Minden bizonnyal többet nyert azonban azzal a *stratégiai főmunkatársi* megbízással, amelyet a kerület Orczy-kerti intézményénél kapott, kötetlen munkaidővel és optimális infrastrukturális háttérrel. E főhadiszállásról ki-kicsapva

„Fecsegés” a Herényiek Háza teraszán

aztán ismét azt tette, amit mindig is cselekedett. A *közösségi művelődés* ügyét szolgálta a határokon innen s túl.

Utolsó éveinek sűrű eseménycsoportjában három nagy formátumú munkáját követtem közlőül. Az első az a *komplex közművelődési koncepció*, amely először a 2006-os választások előtt körvonalazódott benne, mivel erre kapacitáltak egy kedvező politikai konstelláció reményében. Ez akkor ugyan nem következett be, de a megrendelés továbbra is fennállt, olyannyira, hogy egy egész csapatot sikerült összehozni az ajánlások részletes és megvalósítható kifejtésére. Így magam is részt vehettem abban a halála előtt néhány héttel befejezett kötet összeállításában, amely *A közösségi művelődés intézményrendszerének megújítása* címet kapta. A könyv megjelenése előkészületben van, így csak a politikai akaraton múlik, mi valósulhat meg belőle a közeljövő Magyarországon.¹³

A másik vonulat ahhoz a fáradságos *országjáró misszióhoz* tartozik, amelynek keretében a közösségi művelődés jó példáit mutatta be egy lelkes csapat több tucat településen. Beke válogatta össze

azokat a munkatársakat, akik valamilyen jeles innovációt küzdöttek végig a saját pátriájukon, s azokat a megyejárások alkalmával bemutatták a szélesebb – polgármesterekből, képviselőkből, kollégákból és helyi polgárokból álló – nyilvánosság előtt. Ezek elsősorban civil egyesületek által létrehozott és működtetett intézmények, szervezetek, közösségi kezdeményezések jó példáit tartalmazták. Voltak közöttük faluszövetségek, társadalmi munkában felépített ifjúsági házak, szociális szövetkezetek, az önálló település működtetésére vonatkozó modellek és népfőiskolai koncepciók. A változó összetételű csapat bemutatóin rendszeresen jelen volt Lezsák Sándor, mindkét minőségében. Egyfelől mint profi közösségfejlesztő, azaz a Lakiteleki Népfőiskola megálmodója és mozgásban tartója, másrészt mint az Országgyűlés elnöke, aki részvételével és előadásaival adott tekintélyt és nyomatékot a vidéki rendezvényeknek. E munka záróaktusa volt a Parlament egykori Felsőházában megrendezett Hungarikum Ünnepe, amelynek keretében bemutatkozási lehetőséget kapott néhány civil szervezet és civilek által működtet-

tett művelődési intézmény, a fentiek közül. (Mint pl. a népfőiskolai mozgalom, benne a sárospataki hagyományok, amelyet magam ismerttettem.)

ÖSSZEZÉS

Mondhatnám objektív összegzésként, de ha nem illene szakmai közvéleményként prezentálnom, hát vállalom szubjektív ítéletként is. Véleményem szerint három nagy szakmai innováció született az utóbbi fél évszázad hazai közművelődési gyakorlatában: a *közösségi művelődés megújítása*, a *település- és közösségfejlesztés honosítása* és a *népfőiskolai mozgalom feltámasztása*.¹⁴ Beke Pálnak megadatott, hogy mindháromnak cselekvő részese legyen. Bátor kísérletezőként, nyitott szemű (és szívű) világlároként, jeles szakíróként és szuggesztív, csapatvezető személyiségként. Kevesen mondhatják el magukról, hogy megtették, amit a haza megkívánt. Beke Pali immár büntetlenül pófékelhet odaát, akár báránfelhőnyi cigarettafüstöt, miközben meghordozza szelíd tekintetét az összetartó meg szétszédő magyar közösségek örök vonulásán.¹⁵

- 1 Az írás, amely lapunkban először jelenik meg teljes terjedelmében, Beke Pál (1943–2009) népművelőről, közösségfejlesztőről első közlésben a Zempléni Múzsza 2010. évi X. évfolyam 2. számában jelent meg, amely folyóiratnak Beke Pál rendszeres szerzője volt. „Határok nélkül (általában és konkrétan a határ menti együttműködésről)” című írása a Zempléni Múzsza 2001. évi I. évfolyam 1. számának első tanulmánya volt, s hangvételében meghatározta a lap arculatát. Az 2005/1. számban „Kistáj, kistérség, közösségi művelődés”, a 2007/1. számban „A közösségfejlesztés sárospataki lehetőségei”, a 2008/4. számban pedig „A művelődési otthon és szomszédságai” címmel jelent meg írása. A folyóirat szerkesztősége Balássi Károly emlékcikkével búcsúzott a jeles közművelődési szakembertől.
- 2 A szabadművelődést tűzte zászlajára az ifjúsági és művelődési házakat működtető civil szervezetek első magyarországi konventje, amelyet Beke kezdeményezésére rendeztünk meg 2007-ben Budapesten, a Magyar Kultúra Alapítvány budai székházában. Ennek folyományaként szerkesztettünk honlapot www.szabadmuevelodes.hu címmel a szakmai innovációk számára. Időközben megrendeztük a második konventet is 2009 márciusában a Lakiteleki Népfőiskolán. – Az E. Kovács Kálmánról írottakhoz hozzá kell tenni, hogy működése a pataki tanítóképzőben csak a korrekt, az igazságszerető és komoly felkészültségű tanár minősítéssel írható le, aki különös elhivatottsággal rendelkezett a tehetséggondozás területén is.
- 3 Beke Pál: Közelharc sok tételben = Élet és Irodalom, 1975. április 19., 9-10. o.
- 4 Beke Pál 60 éves. Szakmai és baráti köszöntők, Budapest, 2003. november 13. Balássi Károly: Zsaszánéni, Bekepalai és a Szovjetunió, 77-81. o.
- 5 A Népművelési Intézet szellemi jogelődje, az 1946–48-ban működött Magyar Népi Művelődési Intézet igazgatója Harsányi István, egykori sárospataki tanár volt. Vitányi Iván szintén Patakon érettségizett.
- 6 In: Részletes önéletrajz, www.bekepal.hu.
- 7 Történetesen magam is ekkor kerültem át egy művelődési központból egy főiskola (Sárospatak) közművelődési tanszékének élére. Akkor még rendes átjárás volt a közoktatás, közművelődés, szakoktatás, felsőoktatás mára egymástól elidegenedett szektorai között.
- 8 Makovecz Imrével való megismerkedésük éppen a sárospataki Művelődés Háza tervezéséhez kapcsolódott. Az építész kérte az osztály véleményét a funkcionális terek kialakításához. Az eredeti elképzelés szerint pl. valamennyi ajtónak nyitva kellene lenni, így a játszóter felé esőknek is, amely teraszokon ma hajléktalanok végzik kisdolgozatot.
- 9 A belső és külső munkatársak teljes felsorolása Beke Pál: Méltóságkereső című művében található (Méltóságkereső. Önéletrajz és szakmatörténet, Editio Plurilingua. Shark Print Kiadó, Kaposvár – VEL, Budapest, 2001).
- 10 Beke Pál: Méltóságkereső, i. m. 123. o.
- 11 Beke Pál: Mindannyiunk művelődési otthona. Közösségi művelődési szöveggyűjtemény, Kráter Kiadó, Pomáz, 2005.
- 12 In: Részletes önéletrajz, www.bekepal.hu.
- 13 Csak, hogy fogalmunk legyen róla, mire terjed ki látóköre, íme, a mű tartalomjegyzéke:
  1. Bevezetés/értelmezés
  2. A közösségi művelődés kívánatos szervezete
  - 2.1 Az intézményhiányos területek esetében
  - 2.2 Tennivalók a meglévő művelődési otthonokkal
  - 2.3 A közösségi művelődés intézményeinek szakmai háttérje
  - 2.3.1 Országos intézményszövetségek
  - 2.3.2 Országos Szakmai Egyeztető Fórum
  - 2.3.3 A közösségi művelődés szakágazatainak szervezetei
  - 2.3.4 Országos Szakágazati Egyeztető Fórum
  - 2.3.5 Országos szakmafejlesztő központ
  - 2.4 Az állami finanszírozás új alapjai
  3. A megyék közösségi művelődési feladatellátása
  4. Felnőttképzési bázisok
  5. Tennivalók a struktúra átalakítását megelőzően
- 14 Ez a történet külön fejezetet érdemelne. Most csak annyit említünk, hogy európai mércével mérve is sikeres intézmény máig, sajnos, csak Lakiteleken született. A különféle népfőiskolai ernyőszerzetek a pályázatizszerelő brigádteljesítményükön kívül, inkább csak az elmulasztott lehetőségek fossziliái ma már. E kudarc persze nem vonatkozik a lokális népfőiskolai kezdeményezések vitathatatlan eredményeire (pl. a Sárospataki Népfőiskolára a 80-as, 90-es években). Szerencsére nincs kimondva még az utolsó szó népfőiskola ügyben. Talán most jön a harmadik nekifutás.
- 15 A hatvanas évek közepétől haláláig tartó három és fél évtizedes szakírói tevékenysége, nyilvános szereplése, természetesen még feldolgozatlan. Az önálló kötetek, szerkesztések, szöveggyűjtemények és társszerzőkkel készített könyvek mellett mintegy másfélszáz tételre tehető a szakmai folyóiratokban, heti- és napilapokban, egyéb sajtófelületen közétett dolgozata, munkaanyaga, reflexiója konkrét szakmai ügyekben. Ezek jó része megtalálható saját honlapján (www.bekepal.hu) „szakmai publikációim” címszó alatt, s az eddigi legteljesebb összeállításban, a Mindannyiunk művelődési otthona című, már említett szöveggyűjteményben. Az itt felsorolt rövid (de nem szerény) válogatás első sorban a szakma, illetve a szerző iránt érdeklődő szélesebb (ahogy mondani szokták: laikus) közvélemény tájékozódását van hivatva segíteni. A teljes bibliográfia csak egy kritikai életmű-kiadás keretében készülhet el.
  - Művelődési otthoni tevékenység – művelődési otthoni hálózat, szerk.: Beke Pál, Budapest, 1981. Népművelési Intézet, 202 o.
  - „Nyitott ház” kísérlet: újabb munkatervek: 1981, szerk.: Beke Pál, Budapest, 1981. Népművelési Intézet, 57 o.
  - Tanulmányok a városi alapellátás problémájáról I–II., szerk.: Beke Pál, Budapest, 1981, Népművelési Intézet, 128 o.
  - A kulturális ágazat és a művelődési otthonok fejlesztésének prognózisa, szerk.: Beke Pál, Budapest, 1982. Népművelési Intézet, 144 o.
  - Beke Pál: Szabad művelődés! = Magyar Közizgatás, 1990/6. szám, 738–742. o.
  - Beke Pál: Tűnődés a szabadművelődés állapotáról = Kultúra és Közösség, 1991/4. szám, 29–34 o.
  - Beke Pál: Határok nélkül = Zempléni Múzsza 2001/1. szám, 5–31. o. és Szín, 2001. szeptember, 12–25. o.
  - Beke Pál: Méltóságkereső. Önéletrajz és szakmatörténet, Kaposvár – Budapest, 2001. Editio Plurilingua. Shark Print Kiadó – VEL, 416 o. (francia nyelven is: A la recherche de la dignité, curriculum vitae et histoire du métier)
  - Beke Pál – Balipap Ferenc: A Magyar Művelődési Intézet stratégiai terve = Szín, 2002. november, 19–31. o.
  - Beke Pál: A szabadművelődéstől a közösségi művelődésig. Tanulmánygyűjtemény, szerk.: Beke Pál és Deme Tamás, Budapest, 2003. Széphalom Könyvműhely, 399 o.
  - Beke Pál 60 éves. Emlékkönyv, szerk.: Balipap Ferenc, Budapest, 2003. magánkiadás, 201 o.
  - Közösségi művelődés a kistérségekben, projektgyűjtemény, szerk.: Beke Pál. Budapest, 2005. Magyar Művelődési Intézet, 98 o.
  - Beke Pál: Kistáj, kistérség, közösségi művelődés = Zempléni Múzsza, 2005/1. szám, 5–17 o.
  - Beke Pál: Mindannyiunk művelődési otthona. Közösségi művelődési szöveggyűjtemény, Pomáz, 2005. Kráter Kiadó, 288 o.
  - Beke Pál: A közösségi művelődés intézményrendszerének megújítása, 2009. kézirat, megjelenés alatt

UTÓIRAT, ADVENT IDEJÉN

A *Zempléni Múzsza* felkérésére írott dolgozat, közvetlenül Beke Pál távozása után született egy meglehetősen reménytelennek látszó periódusban. Azóta, hála a *magyarok istenének*, mint ha valamivel derűsebbre váltott volna a *kis haza* meggyötört ábrázata. Az objektív helyzet (ha létezik ilyesmi egyáltalán) sokat nem javult ugyan, de a felszíkázó reménységek nyomán a *szakma* máris szabadabban lélegzik. Az újjászerveződött szabadcsapatok ismét terveket szövögetnek, egymástól elszakadt, egykori szövetségeseik találhatnak egymásra, és mintha csikorogva meglódná, a természetétől fogva mindig fejnehéz, hivatali gépezet is.

Azóta megjelent a szép kiállítású *Saját művelődési otthonunk*, amit Bekepai szakmai végrendeletének is tarthatunk. Ebben összegzi azokat a felhalmozott és kiérlelt tapasztalatokat, amiket hosszú és termékeny munkássága során maradandónak tartott. A szélrózsa minden irányából verbuválódott szerzőtársai a kötetben ugyancsak széles palettáját adják azoknak a szakmai innovációknak, amelyekre hosszú távon lehet(ne) építkezni. Bárcsak a művelődési kormányzat is beérné ennyivel. Esély mindenesetre van rá, hiszen fia, a mi Bekemarcink (ma már) ott van a döntéshozók legmagasabb grádicsán, s a szakmai

Lakiteleki emlékpada avatás

intézmények zászlóshajóját is az a sikeres, civil szférából jött Závogyán Magdi kormányozza, aki ugyancsak Beke-tanítványnak mondhatja magát. Új színekkel gazdagodik a *Szín – Közösségi Művelődés*, amely a *Népművelés* kimúlása és a *KÉK* belterjessé szürkülése után a szakma legismertebb fóruma lett. Ígéretes fejlemény, hogy a település- és közösségfejlesztők *második generációja* is színre lépett már szerte az országban a kunbábonyi *Civil Kollégium* műhelyéből frissen kikerülve, Vercseg Ilika, Péterfi Ferenc,

Huszerl József, Mészáros Zsuzsa és a Varga fiúk áldozatos munkálkodása nyomán. S végül, ami e sorok írójának különösen szívügye: elindult a *Kárpát-medencei Népfőiskolai Hálózat* fokozatos kiépítése. Ez az európai mércével mérve is jelentős, kormányzati támogatásban részesülő vállalkozás Lezsák Sándor és a *lakiteleki műhely* elmúlt két évtizedbeli csendes építő munkájának látványos kiterjesztése lesz, amelyben helyet kaphat minden jó szándékú kezdeményezés – ha adatik rá újabb másfél-két dolgos évtized.

Bizunk hát, mert *bizakodnunk kell!* – különösen így advent idején – hogy a *közösségi művelődés* terebélyes *életfája*, amely gyökereit ebbe az ősi televénybe mélyesztette, tovább erősödik, sarjad, és virágot bontó, bő termést hozó ágrendszere szélesen és magasan nyújtózkodik jövőre is, a *pontosan, szépen* járó magyar csillagok alatt.

DR. BALÁZSI KÁROLY magyar és közművelődés szakon szerzett diplomát (ELTE BTK). 1981: egyetemi doktor, ELTE (bölcsettudományok, közművelődés); 1992: közösségfejlesztő posztgr. képzés: University Barnsley, Northern College, U.K. 1975-1978: művelődési központ igazgató, Szob; 1978-1986: főiskolai adjunktus, majd docens, Baja, EJT; 1987-1992: főiskolai tanár, tanszékvezető, Sáropatak, CTE. Közművelődési Tanszék; 1993-tól Közösségszolgálat Alapítvány Felső-magyarországi rezidense, Bp.-Sáropatak; Óraadó főiskolai tanár (művelődésszervező és média szakosoknak). A Lakiteleki Népfőiskolai A Lakiteleki Népfőiskola stratégiai tanácsadója.

LÁTÓ UTAK ELŐTT ÉS UTÁN

BEKE PÁL RÓL 2012. NOVEMBER 21-ÉN

„Sokszor töprengtem azon, hogy én honnan is ismerem Palit, és nem jöttem rá. Nem tudom, hogy mi mikor találkoztunk először. Vélhetően Szombathelyen, mert mi párhuzamosan jártunk a népművelés-könyvtáros szakra. Ő előttem végzett egy-két évvel. Lehet, hogy találkoztunk a városban meg az épület falai között. Lehet, hogy olvastam írásait, mert ő írt is a házi folyóiratba. De nem találok emlékképet, ami a megismerkedésünket felidézne. Tehát, valahogy úgy vagyok Palival, mintha mindig is ismertem volna, ami nyilván nem igaz. Én tudtam, hogy ő kicsoda. Mint kiderült, tudtunk egymásról. A kilencvenes évek elején invitált engem, hogy menjek el egy szakmai találkozóra Szentendrére, és ott összejött huszonegynéhány ember, nagyjából egykorúak, népművelők vagy más szakmákban dolgozók és a népműveléssel kapcsolatban lévők, akiknek nagy részét ismertem. Azóta vagyok-voltam a Palival szorosabb kapcsolatban.

Ez a találkozás volt a közösségfejlesztés első mesteriskolája, de ez csak később derült ki számomra. Én úgy csöppentem bele, mint a szélrózsa minden irányából meghívtak egyike, akkor éppen a megyei művelődési központban dolgoztam Szombathelyen, szakmai képzéssel foglalkoztam, igazgatóhelyettes is voltam akkor már. A pusztá meghíváson kívül semmi nem inspirált, hogy Szentendrére menjek. Ott aztán az lepett meg, hogy miközben a megszólalók: Varga, Makovecz,

Kovalcsik, Beke valami másról beszéltek és nem a szorosan vett népművelés szakmáról, mégis minden magától értetődő volt. Igazi aha élményeim voltak, hogy tényleg, szerintem is így van, így gondolom. Rácsodálkoztam, hogy mi ez, és akkor kiderült, hogy ezek a derék emberek egy más szakmáról beszélnek, a *community development*-tel foglalkoznak, ami tükörfordításban közösségfejlesztést jelent. Hát persze!

Ez kilencvenegyben történt, és akkor gyönyörű tíz napot töltöttünk egymás társaságában. Legalábbis én ezt így éltem meg. Naná, hogy visszamentem egy év múlva, amikor ennek a folytatása következett, ugyancsak Szentendrén, ugyancsak tíz nap, ami az összeczártságával valami paradicsomi állapot volt. Itt találkoztam olyan emberekkel, akiknek a gondolkodásmódja, embersége mély benyomást tett rám. Ez akkor – lehet talán pályamódosításnak is nevezni – szakmai fordulópontot jelentett az életemben. Mert ettől kezdve együtt tartottam ezzel a tiszteletre méltó társasággal, ami aztán kiteljesedett a Közösségszolgálat Alapítvány munkájában. Az alapítványhoz csatlakozva, vagy tőle feladatot vállalva én is egyike voltam azoknak, akik megalapították a saját lakókörnyezetükben a közösségszolgálatot. Én a Vas megyei Közösségszolgálatot alapítottam meg. A szomszédos Zalában Vattay Dini a Nyugat-dunántúli Közösségszolgálatot, s még tízen az ország területén máshol. Akinek volt ehhez puvoárja, csinált ilyet. Ezek

ugyan egyszemélyes irodák voltak, de részben majd teljesen lefedték az ország területét, részben kinek-kinek megvoltak helyben azok a partnerkapcsolataik, amik segítettek abban, hogy ne érezzük magunkat egyedül. Az irodák elkezdtek hálózat-szerűen működni, helyi fejlesztések generálása, segítése volt a legfőbb feladat. A településen élők helyzetbe hozása, a dolog mikéntjének kidolgozása, ennek ajánlása jelentette mindennapi teendőinket. Elkezdtük tehát a településeket felrázni, vagy ahol volt már korábban valamilyen kezdeményezés, akkor arra kicsit ráépültünk, segítettük ezeknek a virágba borulását. Az én első terepem az a Győrvár volt, amit a Szín – Közösségi Művelődés múltkori számában Varga Gézáné Marika mutatott be kicsit közelebbről. Na így kerültem én Palival igazán kapcsolatba, de mi már ismertük egymást, csak ugye azt nem tudom, hogy honnan meg hogyan. Volt persze kapcsolatunk a művelődési-otthon osztállyal, aminek akkor Pali már vezetője volt jó ideje. Tudtuk azt, hogy jönnek, mennek az országban. Az állandóan utazgató kör Varga Tamással ők ketten meg Makovecz Imre, és Huszerl Józsa is gyakran csatlakozott hozzájuk. Arra emlékszem, hogy itt-ott találkoztam egy buszból kiszálló 30-40 emberrel, akik valahol megjelentek, ott nézelődtek, meghallgattak előadásokat, ettek, ittak, visszaültek az autóbuszba és mentek tovább. Ezek voltak a Palinak a látó útjai. Ezeken utaztak tanácselnökök, vb-titkárok,

Herényben Bernard Kohlerrel és Szekér Tamással

később borászok, vagy más, azonos szakmájú emberek. Egy-egy kistérségből vagy egy-egy szakmából verbuválódott társaságok voltak ezek, akiket Pali körbecipelt és megmutogatta nekik, hogy máshol mások mit hogyan csinálnak. A világ legjobb felnőttképző technikája ez szerintem. Kicsit macerás, kicsit hosszan tart, elég drága a közlekedés költségei miatt, de résztvevői a tanulás, tapasztalatszerzés közben olyan élményekkel gazdagodnak, amik maradandóvá teszik számukra ezeket az alkalmakat. Én tudtam, hogy a Pali van ezek mögött a gyakran külföldre is irányuló utazások mögött. Szorosabb munkakapcsolat azonban csak 1991-től volt köztünk. A közös munkánk, amit az életem hátralévő néhány évében valamiféle szakmai misszióknak is tekintek, a közösségfejlesztés lett. A közösségszolgálat megalapításakor kértem két év fizetés nélküli szabadságot az intézményemtől, hogy ebben dolgozhassam. Amikor lejárt ez a két év, akkor visszamentem – mert hát közalkalmazott munkavállaló voltam a művelődési központban – s azt mondtam, hogy amit megtanultam ebben a két évben, azt know-how-ként behozom az intézménybe, úgyszólván szerepel a tevékenységek között az alapító okiratban, és szívesen vállalom az ezzel kapcsolatos tennivalókat. Én jól érzem magam ebben a munkában, a falvakban jó emberekkel találkozhatok, jókat lehet velük beszélgetni, rácsodálkozva a bölcsességükre. Csúpan vissza kell tanítani nekik azt, amit én már csak

hallomásból vagy a tanulmányaimból tudok, de ők, meg az apjuk, meg a nagyapjuk azt még megélte, ott a lakóhelyén. Nos, a felajánlásomra azt mondták a munkahelyemen, hogy erre most nincs nagyon szükség, de ha megteremtem a munkám feltételeit, vagyis kitermelem a fizetésemet, akkor ezt örömmel fogadják. Ettől megsértődtem, s duzzogtam napokig, pedig hát ennél jobbat nem mondhatott volna az akkori igazgatóm. Végül is, ez egy teljesen jó dolog, ha viszont én meg tudom teremteni a munkám feltételeit, akkor miért menjek be egy állami vagy önkormányzati intézménybe közalkalmazottként azért, hogy azt csinálhassam, amit szeretek. Hát akkor én ezt megpróbálom magam. S így lett vállalkozás abból a közösségszolgálati irodából, aminek egy darabig még az alapítvány volt a társtulajdonosa, aztán később ebből családi vállalkozást csináltunk, amikor látszott, hogy az alapítvány kénytelen kihátrálni mindenből. Na, ez az én személyes sorsom alakulása, ami annak köszönhető, hogy Pali engem is invitált Szentendrére. Attól kezdve ezzel foglalkozom, ezt tanulom, időnként nagyképpen tanítom is, ha úgy alakul, jól érzem benne magam, bár épp az elmúlt év során meglehetősen visszahúzódtam mindenben.

Látod, önző módon magamról beszélek Pali barátunk kapcsán. Ennyit a kapcsolatunk kezdetéről.

M.A.: Azt mondd, hogy hiány maradt Pali után, és azt mondd, hogy a Saját művelődési otthonunk

c. könyv összeállítása ebben a Beke Pali hiányban készült. Van erről valami mondandó, ami ennél egy kicsit bővebben mondja ezt el?

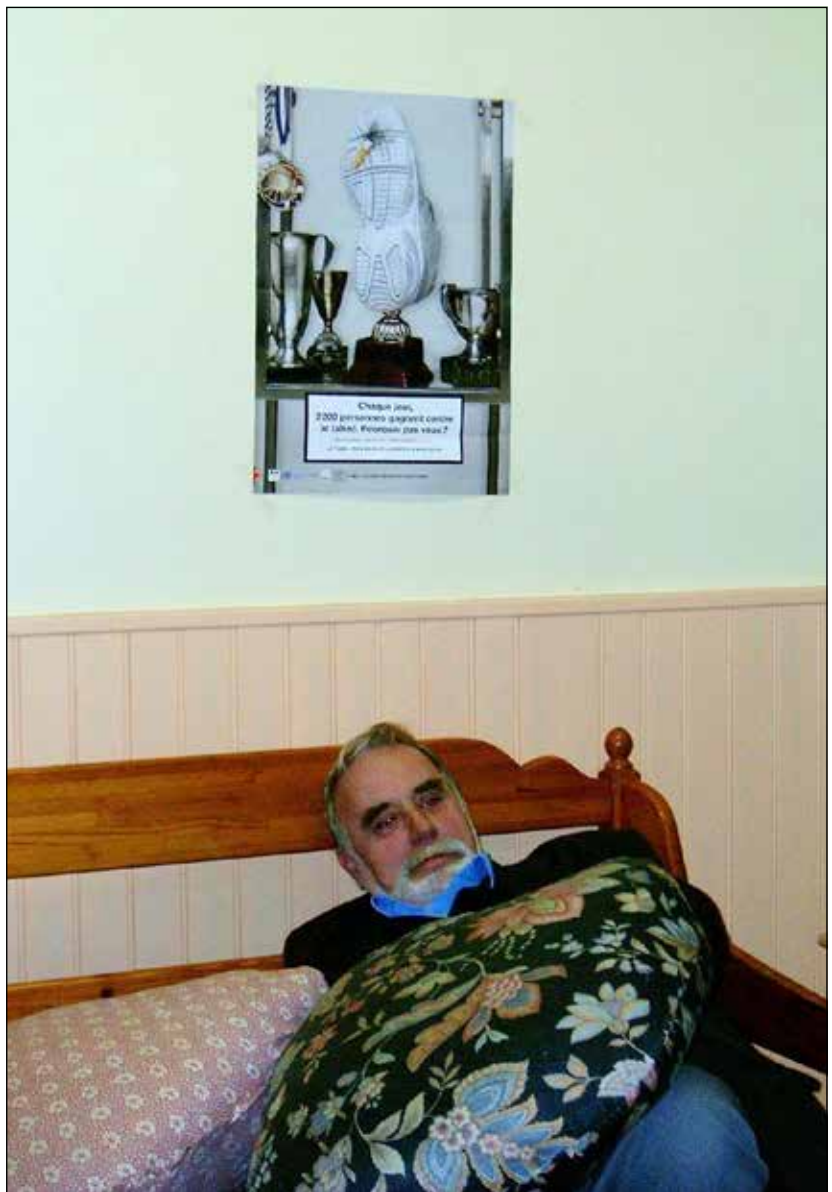
P.P.: Hát persze van, csak több benne a keserűség, miközben az meg maga a gyönyörűség, ha a végén az ember a kezébe tudja venni ezt a kötetet. A könyvnek a története Pali életművébe illeszkedik. Ő az egész életét azzal töltötte, hogy a művelődési otthonokkal foglalkozott gondolatban, írásban. Értelmezte a bennük folyó tevékenységet, vizsgálta a környezetben betöltött szerepüket, s egyre gyakrabban azt a kapcsolatrendszert, amit ezek az épületek, mint lehetőségek generáltak a településeken. Az intézménytípus megújítására korábban is tervezett megoldásoknak (nyitott ház kísérlet, műhely-szekrények alkalmazása) egyik élharcosa, ötletadója, népszerűsítője volt. 2003-2004-re bizonyára kikristályosodott számára ennek a közösségi térnek igazi (rég-új) funkciója a következő évtizedekre is. Összeállított egy koncepciót a művelődési-otthon hálózat működtetésének korszerűsítésére. Ebben inspirálta őt a később akadémiai elnökké kinevezett Pálinkás József is. Ez a koncepció képezte az alapját éveken át gyakori találkozásainknak, közös munkánknak – sok-sok beszélgetésnek, és persze közös utazásnak az országban. Miközben Pali ezen dolgozott, egyre több olyan helyi példa bukkant elő, ami megerősítette, igazolta az elképzelés helyességét, korszerűségét, reális igényét. Nagyon sokan vissza tudtak térni a jobb sorsú településeken a művelődési otthonuk korábban volt használatához. Sokan saját művelődési otthonuknak tekintették a kultúrházukat. Nemcsak a herényiek, akik ugye maguk is építették a nagy gazdasági világválság éveiben, és felháborodtak, amikor megtudták, hogy el akarják venni tőlük, mert privatizálni akarja az önkormányzat, az amúgy romos, semmire nem való, rideg, hideg peremkerületi házat Szombathely megyei jogú városban. A Herényben lakó, helyi identitással rendelkező emberek azt mondták: ezt az én nagyapám is építette, az apám

kisgyerekként még ott sertepertélt a felnőttek társaságában. Fényképeket mutogattak abból az időből, jól felbízatták egymást, hogy hát ezt nem lehet így hagyni. Bementek a helyi önkormányzathoz, s azt mondták, hogy, ha el tetszenének adni, adják vissza nekünk, majd mi belakjuk, működtetjük, ahogy kell. Ez 10 évvel ezelőtt történt, s azóta meg kell nézni azt a csodapalotát a város szélén, amivé lett a Herényiek Háza, pusztán csak azért, mert sajátjuknak érzik az ott élő, azt használó emberek. Ez persze egy kivételesen nagy-szerű példája annak, hogyan kellene használni másik 3200 magyarországi településen is közösségi intézményeinket. Ennél a példánál kevésbé szépek is vannak, de sok helyen azt tapasztaltuk, hogy a közösségek, az együtt élő emberek csoportjai visszatérnek ahhoz a gondolkodáshoz, hogy ami az ő közös ügyük, vagy az ő tulajdonuk, azzal nekik foglalkozniuk kell. Az elmúlt években viszonylag sok ilyenre bukkantunk. Ezekben a 2002 utáni években az tűnt fel, hogy Pali elkezd intenzíven foglalkozni azzal, hogyan lehetne megújítani, reformálni a magyar közművelődési intézményrendszer és az ott folyó munkát. Mindenféle régi, idevágó írását elkezdte körö-zni néhányunk között, amire mi reagáltunk a pillanatnyi vehemenciánk szerint. Végül ebből a félig-meddig levelező kapcsolatból egyszer csak személyes találkozások, beszélgetések lettek. Összehívott bennünket itt vagy ott, az ország valamely pontján, ahol éppen volt valami, ami számára fontosnak vagy érdekesnek látszott: nézzünk körül, beszéljük meg. Valamiféle alteregója volt ez a hajdani látó utaknak, csak ide már ki-ki a saját pénzén, kocsival, busszal vagy vonattal utazott el és vissza. Együtt voltunk hatan-nyolcan egy társaságban. Beszélgettünk, meg rácsodálkoztunk a helyi érdekességekre. Egyszer csak azt vettük észre, hogy találkozásaink helyszí-ne egyre gyakrabban Lakitelek. Kiderült, hogy Pali és Lezsák Sándor megállapodtak abban, hogy a népfőiskola készséggel helyet ad a mi kis együtt gondolkodó társaságunknak, cserébe kéri, bővítsük másokkal is a

beszélgető kört. Kiderült, a Lakiteleki Népfőiskola úgy működik, hogy befogad falai közé együtt gondolkodó embereket, akik elsősorban a környékről, de az ország területéről, vagy a Kárpát-medencéből bárhol-nan érkehetnek. A társaságok vá-lasztanak egy nevet maguknak – a névadó többnyire a közös témához kapcsolódó tekintélyes személyiség – s ezen a néven, mint a népfőiskola szakmai kollégiuma működnek ál-talában két éven át. Ez alatt az idő alatt megvalósítják a programjukat, előadásokat hallgatnak, gyakorla-tot végeznek, vendégeket fogad-nak, esetleg tanulmányt készítenek munkájukról. A népfőiskola pedig szállást, étkezést kínál számukra a

piaci árnál olcsóbban. A költségeket pedig közös erővel támogatásokból, pályázatból, adományokból gyűjtik össze.

Csatlakozásunkkor a Karácsony Sándor Kollégium nevet választot-tuk. Lakiteleken inspiráló légkört, derék embereket, szívet-lelket me-lengető környezetet találtunk a kö-zös munkához. Kényelmes hely volt arra, hogy – ahogy Pali mondogat-ta – fecsegjünk közös mániánkról, tippet kaptunk idegenektől, akik nem voltak szakmabéliek, hogy így is lehet látni a világot. Amióta én közösségfejlesztéssel foglalkozom, meggyőződésemmé vált, hogy a leg-jobb népművelők és/vagy közösség-fejlesztők valamilyen más szakmá-

Narbonne-ban

Narbonne-ban, Szelényi Lajos kiállítás megnyitóján

ból jönnek, és a maguk emberségét hozzák azokba a körökbe, ahol mi dolgozunk, s általuk felgyorsulnak a folyamatok, helyükre kerülnek a dolgok, eligazodnak az emberek a saját viszonyaikban. A közösségfejlesztők között igazából azt tanultam meg, amit a szombathelyi tanodában még nem, hogy ennek a szakmának a műveléséhez az alázat kell, hogy mindig mindenki más a fontos, és nem én. Palinak ezzel kapcsolatban sokat emlegetett példája volt józsefvárosi művelődési ház igazgató korából a szabadtéri hangversenyek szervezése, aminek összes kellékét (a műsortól fellépőkön át a kottaállványok világításáig, a székeket is beleértve) egymaga szervezte meg, kérte kölcsön, tárgyalt mindenkivel, majd mikor vége lett az eseménynek – s még az időjárás is kegyes volt – az összes szereplőt nagy tapssal jutalmazta a közönség (akkikkel kapcsolatban még részletezte, kivel-mivel mennyi gondjából volt az előkészítés során), neki pedig folytatódott a hajnalig tartó „háttér-munkanapja” a berendezés lebontásával, kölcsönként eszközök visszaszállításával, miközben az est résztvevői részben élményekkel, részben bevétellel gazdagabban ha-

zatértek otthonukba. „Aki ezt nem veszi tudomásul, az nem érzi benne jól magát” – fogalmazta meg aztán ebből a tanulságot. Visszatérve a Karácsony Sándor Kollégiumhoz – mi a szabadművelődés korszakára fókuszálva, a századelőn jól működő közösségi művelődés technológiáját próbáltuk kitalálni a jövő számára, a mai kor állapotai, viszonyai, társadalmi kapcsolatrendszere környezetében. Eltelt másfél-két év, 2005-re elkészült a koncepció részletes vázlata. Ez benne is van ebben a könyvben, s ezt 90%-ában Pali írta meg, állította össze, mi többiek csupán kiegészítettük, javítottuk, ő mégis ragaszkodott hozzá, hogy valamennyiünk neve kerüljön a lap tetejére, vállaljunk sorsközösséget ezzel a dologgal. Abból a szempontból jogos talán, hogy akik ott megjelentünk társ-szerzőként (Balázstól Závogyánig), teljes mértékben azonosultunk a koncepció lényegével, s mindannyian több-kevesebb kötődéssel bírtunk már a szöveggel kapcsolatban. A koncepció lényege egyszerű, akár a Kolombusz tojása: egy közösségi intézményt az a közösség használjon, aminek a szolgálatára épült valamikor, működtetése legyen az ő felelősségük. Ez

a tevékenység ezer szállal kötődik a településen lakók szubszidiaritás megéléséhez – ott az történik, amit ők akarnak, s ahogy akarják, ebben őket szabad segíteni, de nem szabad a közös ügyük irányítását kezükből kivenni. Előbb-utóbb megtanulják, mit, hogyan kell tenniük, hogy jól érezzék magukat saját településükön. Ezt a tanulási folyamatot le lehet rövidíteni külső, segítő megoldásokkal, erre alkalmas a közösségfejlesztés mint szakma. Az intézmények pedig attól függően, milyen feltételekkel rendelkeznek, látnak el egymástól eltérő feladatot, s alulról építkezve szerveződnek intézményhálózatba. Erénye a koncepciónak, hogy valamennyi meglévő, működő közművelődési intézmény beilleszthető ebbe a rendszerbe, ugyanakkor a fehér foltok pedig felszámolhatók a helyiek akaratából. Nagyon leegyszerűsítve ez az alapfilozófiája a közművelődési intézményrendszer megújításának. A megvalósításhoz persze tartalmaz a tanulmány részben kidolgozott részleteket, s számba veszi mindazt a tennivalót, amit el kell(ene) végezni alkalmasint, ha a koncepció megvalósítása politikai akarattal is párosul. Az volt tervünk, hogy ha a következő választás olyan

kulturális kormányzatot alakít ki, ami fogékony lehet a koncepcióra, letesszük az asztalára, sorsát a döntéshozókra bízjuk. 2006-ban Hiller tanár úr minisztériuma nem volt alkalmas e gondolat befogadására. Ekkor új korszak kezdődött a kis munkacsoportunk életében. Lezárt a Karácsony Kollégium munkája, született egy dokumentum ennek eredményeként, viszont jól éreztük magunkat egymás társaságában, Pali is biztatott bennünket, maradjunk együtt új feladatra, Lezsák Sándor is inspirált a folytatásra, úgy kezdtünk valami mást csinálni, hogy az valójában az előzőek szerves folytatása lett.

A könyvnek a gondolata Pali fejében született meg a kollégium munkájának lezárásakor. Lakiteleki találkozásainknak az lett a folytatása, hogy körbe jártuk az országot, és húszon-egy-néhány helyre elmentünk különféle kistérségi központokba. Nem mindig városba és pláne nem megyeszékhelyre, de azért oda is eljutottunk néhányszor. Olyan helyekre utaztunk, ahol volt, akit megbízunk azzal, hogy hívja össze a környékbeli településekről azokat, akik gondolkodnak valamilyen szakmai megújításban, vagy van olyan ötletük, ami mások számára érdekes lehet. Ezt a sorozatot – jobb híján – megyejárnak neveztük el. Megyéket jártunk, kistérségi központokat kerestünk fel, de nem volt ebben semmilyen hivatalosan megfogható struktúra. Volt olyan helyszín, ahol öt-hat falu jó szándékú, valamit tenni akaró emberével találkoztunk. Volt olyan, ahol egy települési környezet összes notabilitása eljött, ott polgármesterek és vb-titkárok társaságában töltöttük az időt. Ezeknek a találkozásoknak mindig az volt a menetrendje, hogy néhány példát szóban ismertettünk képekkel, filmmel, különböző módon bemutatva a megjelenteknek, amikről azt gondoltuk, hogy ha máshol jól beváltak, hátha adnak ötletet a helybelieknek. És mindig kértünk, kerestünk olyan helyi sajátosságokat, amit viszont a házigazdák mutattak be, vagy mondtak el, részben a saját maguk megerősítésére, részben a mi kíváncsi fülünknek.

Ezeket aztán legközelebb elvittük magunkkal az ország másik sarkába. Ez a folyamat jó másfél-két éven keresztül tartott. Mivel a 2006-os választás nem hozta meg a várt eredményt, újra kellett gondolni, mit is kezdjünk a „művelődési otthonok, közösségi terek kívánatos rendszerre” munkacímű koncepcióval. Jártuk hát az országot, gyűjtöttük a szakma gyakorlatából azokat a példákat, amelyek modellezték magát a koncepciót, s igyekeztünk terjeszteni ezek jó hírét. Közben pedig építkeztünk mi magunk is, rengeteget tanultunk részben a helyszíneken, részben egymástól, ez nagyon jó kis társaság volt. A megyejárás hordalékát Pali akkurátusan gyűjtötte a kis, soha el nem hagyott, seregnyi cédulával körberakott, ragasztott meg gémkapcsolózt készítették. Mindenhol írogatott valamit egy cetlire, és egyszer csak valamilyen év telén megkaptuk ennek a könyvnek a tartalomjegyzékét egy kiadvány tervével. Bizonyos címekhez hozzárendelte az itt, ott, amott megjelent saját írásait kibővítve, kiegészítve vagy átírva, és azt is, kitől mit kér, amit ide, vagy oda lehetne beilleszteni. Amikor volt egy kis idő, hogy egymással szót váltunk, Pali elővette a paksamétát, körbeadta, csereberéltük egymás között a fejezeteket, javígtattuk, átírtuk. Így készült a könyv Pali táskájában. 2009 nyarán dátumozódott az utolsó Pali által készített íromány. Ez elkerült hozzám is, meg majdnem mindegyikünkhöz, de azt hiszem,

itt az utolsó körben már nem mindenki kapta a teljes csomagot. Ami még hiányzott ebből, az annak a másfél-két éves megyejárás tapasztalatainak összegzése, amit Palitól vártunk, én úgy tudom, ő készült is erre. Végül nem írta meg, vagy nem került hozzánk. Így aztán csak egy egyoldalnyi leltár van felsorolva a folyamatról, tartalmáról és helyszíneiről. A kéziratot összegyűjtöttük, kijavítottuk, átolvastuk többször is, és Monostori Éva vállalkozott arra, hogy helyi kapcsolatokkal egy elfogadható minőségű kötetet ad ki. Elég hosszú ideig, tán egy évig tartott ez a folyamat, meg hát pénzt is össze kellett hozzá szedni, mindenféle támogatást kérni, pályázatot írni, egyebet. És valójában Évának köszönhető, hogy ebben az igényes kivitelben megjelenhetett a „Saját művelődési otthonunk” című munka. Kedves gesztusként készült egy könyvjelző is a szerzők és a cím feltüntetése mellett Palinak azzal a mondatával és aláírásával, amivel körbe küldte az első paksamétát továbbgondolásra: *„Gondolkozhatok el az alábbi kiadvány/könyv tervezeten, annál is inkább, mert közösen kell megcsinálnunk. Beke”*

Akkor még nem gondoltuk, hogy ezzel egy súlyos örökséget is rakott a vállainkra. Megjelenése előtt összedugtuk a fejünket sokan, akik ebben részt vettek, hogy kitaláljuk, milyen körben, milyen módon terjesszük a háromezer példányt.

A könyvet bemutattuk egy konferencián 2010 novemberében a budai várban. Oda elhívtunk mindenkit, akinek ehhez valamilyen módon köze volt, és elsősorban a megyejárás állomásain megjelenteket. Azóta elvittük mindenhova, ahol nyitott szellemű olvasót reméltünk. Az új kulturális kormányzatot olyannak ítéltük, hogy talán erre fogadókéss lesz. Nekem személyes missziómmá vált, hogy megfelelő módon eljusson a döntéshozatal csomópontjába, nemcsak a könyv maga, hanem az a gondolkodásmód, amit az egész kötet sugároz. 2010 októberében alakult meg a Nemzeti Kultúráért Egyesület, ebben önálló tagozatot alapítottunk a közösségi művelődés ápolására. Ennek keretében nemcsak a koncepció széles körű megvitatása, de az elfogadtatását célzó lobbytevékenységre is lehetőség kínálkozott kezdetben. Végül – nem kevés talpalás után – sikerült is a kulturális kormányzat szereplőivel megismertetni szándékainkat. Az azóta eltelt több mint egy év alatt sok változás történt. A döntéshelyzetben lévők szándékai, a jelenleg átalakuló intézményi struktúra esélyt adhat a Pali által képviselt gondolkodásmód térnyerésére. Nos, ha nem is valósulhat meg tisztán az a koncepció, amit megálmodtunk, az elültetett mag termékeny talajra hullik – a korábbiakhoz képest feltétlenül.

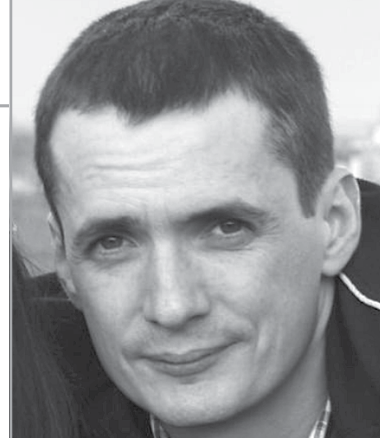
Visszatérve Palira, a halála előtti években nagyon sokat utaztunk együtt, mert találkoztunk Budapes-

ten, átültünk egy-ketten az ő autójába, és akkor az öreg Opellal mentünk tovább. Ezek a hosszú utak, az M5 dugói, nagyon sokat segítettek abban, hogy hosszan lehetett feccsenni – ahogy ezt Pali mondaná. Ahol vége volt a találkozásnak, etünk valamit, és akinek még volt ideje, mert nem kellett vonatra, buszra menetrend szerint szaladnia, az akkor ott még egy darabig dödörgött a többiekkel. Nagyon jó kis összejövetelek részesei voltunk ebben az időben. Sokszor került szóba a francia kapcsolat, hányszor elmondta Pali, hogy náluk minden olyan természetes, minden a demokráciáról szól, de nem *beszélnek róla*, nem fenyegetik egymást, hogy te nem vagy demokrata – *csinálják*. Az ott általunk is megismert ifjúsági kulturális intézmények valóban a demokrácia iskolái. Ott tanulják meg, hogyan kell közösen elhatározni dolgokat, és megcsinálni azt, amiben megállapodtak. És mindenki benne van a maga módján.

Meglepett, hogy mennyi bölcsesség szorult az én barátomba. Főleg, amikor kettesben utaztunk, s elmondtam neki háborgásaimat, amik akkor izgattak éppen, ő pedig valami természetfölötti bölcsességgel reagált ezekre, nyugtatgatott, és idővel rájöttem, hogy teljesen igaza van. Ha valaki messzebbre tekint, mert világosan látja a nagyon távoli célt, könnyen túlteszi magát közeli, apró nehézségeken. Önuralom kérdése, az ember hogy tudja visszaszorítani pillanatnyi felháborodását, illetve, hogy a nehézségek közül mit tekint „aprónak”. Példáértékű számomra, hogyan dolgozta föl az intézet éléről való eltávolítását (bár a jelek azt mutatják, nem múlt el nyomtalanul meghurcolásának emléke), hogy milyen megértő volt azokkal szemben, akik ártottak vagy árthattak neki. Kívülről úgy tűnt, nagyvonalúsága erős védelemet ad számára. A családi életében van egy momentum, ami nagyon megfogott, ő ugye rengeteget utazott, jött-ment, ritkán volt otthon a gyerekei mellett, de hogy a vasárnapi családi ebédeket fontosnak tartotta, azok szentek voltak, akkor arra mindenkinek mennie kellett.

2012. december 15-én készültünk Budapesten egy konferenciára, aminek – Pali egyik könyvének címét kölcsönvéve – „A méltóságkereső üzenetei” alcímet adtuk. A tanácskozás részben tisztelgés Pali emléke előtt, részben közös dolgaink megbeszélése. Hagyományosan itt adjuk át – ezúttal harmadik alkalommal – a halálakor alapított „Beke Pál Emlékcímet” két, arra érdemes kollégánknak.

PÓSFAY PÉTER népművelő-könyvtáros, majd magyar tanári diplomát, később közösségfejlesztő oktató, kutató szakképzettséget szerzett. 24 évig különböző intézményekben és a közigazgatásban dolgozott Szombathelyen a közművelődés területén. 1999-2001 között a millenniumi kormánybiztos regionális képviselője Nyugat-Dunántúlon. 1993-tól humán központú településfejlesztéssel, közösségfejlesztéssel foglalkozik a KöZÖSSÉGSZOLGÁLAT BT ügyvezetőjeként. 2007-es nyugdíjba vonulása óta is végez oktatói, tanácsadói munkát elsősorban önkormányzatok és civil szervezetek körében.

BEKE PÁL ÖRÖKSÉGE

A szerkesztőstől azt a feladatot kaptam, hogy próbáljam meg összefoglalni, mit tanultam, tanultunk barátaimmal Beke Páltól. Elsőre egyszerűnek tűnt a feladat, aztán, ahogy az emlékeket többen előhívtuk, a leltár bővült, s egyre nehezebb lett a pontos, kategorikus megfogalmazás. Mert van ugyan, nem kevés tárgy és szintér, amelyre örökségként, „Bekei hagyományozásként” rá lehet mutatni, de ennél jóval több olyan, amelyre közreműködése, jelenléte nehezen megfogalmazható, de mindig előrelendítő, amolyan közösségi katalizátor-hatással bírt. A Pali bátyámmal több-kevesebb intenzitással együtt dolgozott tíz év jegyzeteit és emlékeit rendezve igyekszem a magam és az olvasók számára is rögzíteni a leltár legfontosabb tételeit. A munka közben jöttem rá, hogy a saját, mondatokba nehezen gördülő gondolataim helyett, jobb, ha az ő szavait idézem onnan, ahol ma engem is megérintettek.

A saját sorai adnak a legjobb képet arról, mit is tanulhattunk a közösségi művelődés területéről tőle. Pali bátyám a Magyar Művelődési Intézet éléről történt 2004-es kényszerű távozásakor barátaihoz írt levelében¹ foglalta össze nekünk annak a szakmai tevékenységnek a legfontosabb elemeit, amelynek számunkra hiteles képviselője és tanítója volt.

„Remélem, hogy az intézet munkatársaként módom lesz folytatni azokat a szakmai tevékenységeket,

amelyeket korábbi beosztásomba kerülve sem adtam fel; *a gyerekek és a fiatalok helyi érdekérvényesítésének segítségével; a települési-kistérségi ifjúsági referensekkel a helyben élő fiatalok életlehetőségeinek bővítésében; a művelődési otthoni munka fejlesztésében; a művelődési otthonok társadalmiasításában; az egyesületi fenntartású művelődési otthonok együttműködésének kialakításában; a határmenti kulturális együttműködések szorgalmazásában; a kistérségek-kistájak közösségi művelődési lehetőségeinek fejlesztésében; a települések és környezetük humán fejlesztésében; a tengerentúli magyarok hazai kulturális kapcsolatainak elősegítésében; a francia-magyar szakmai kapcsolatok fejlesztésében* végzett népművelői munkámra gondolok.”

A nyolc éve megfogalmazott szakmai tükör nemcsak felsorolását adta a szakmai, közösségi műhelyeknek, amelyeknek kezdeményezője, motorja volt, de sokunk számára a mai napig érvényes meghívó is a közreműködésre, a munka folytatására.

„(...) az általam vagy közreműködéssel alapított civil szervezetek, a *Települési Gyermekönkormányzatokat Segítő Egyesülete, a Gyermek és Ifjúsági Önkormányzati Társaság, Az Ifjúságért Önkormányzati Szövetség, a Határmenti Együttműködések és Fejlesztések Fóruma, a (...) Közösségszolgálat Alapítvány, (...) a Civil Közösségi Házak Egyesülete* keretében is állok

rendelkezésedre mindabban, amire esetleg szükséged van, s amihez értek.”

Pali bátyám a jövőre nézve további komoly, akkor különösen nehezen megvalósíthatónak látszó feladatokat tűzött ki magának és munkatársainak, akik a következő években döntőrészt a barátságból, a szakmai és közösségi elköteleződésükből erőforrást merítve kapcsolódtak be az említett szervezetek, majd újabb kezdeményezések értékalkotó, s az értékeket az országjáró munka során terjesztő, s gazdagító együttműködésbe.

„Egyidejűleg elkezdtem (mert másképp nem tehetem, egyelőre tehát papíron) egy bölcsebb időszak közösségi művelődési rendszerének kidolgozását (beleértve az állami-önkormányzati finanszírozás; az intézményi, a kistáji együttműködés; a központi, a járási módszertani segítségnyújtás; a szükséges képzés és átképzés leírását), amihez alkalmasint segítségedet, véleményed kérhetem, illetőleg kérem.”

Nagyrészt e szándék hívta életre a Karácsony Sándor nevét viselő kolégiumot, amely 2005-2007 között, a Lakiteleki Népfőiskola szervezeti keretében adott otthont a műhelynek, sokunk közös munkájának. A Csengey Dénes Vándoregyetemmel együtt megvalósított „megyejárások” tették személyesen is elérhetővé minden országrészben a műhely gondolatait, eredményeit, s ezek a találkozik tették lehetővé, hogy a helyi kezdeményezések jó gyakorlatai, a közösségi művelő-

1 Beke Pál barátaihoz címzett levele. Kézirat. Budapest, 2004. augusztus 25.

dés, a polgári, közösségi önrendelkezés műhelyei is gazdagíthatják az értékalakító munkát.

Az egyesületi, civil műhelyekben és a kollégiumi rendezvényeken zajlott az a közös tanulás, amit igazán Bekei örökségnek nevezhetünk. Élő örökség ez, hiszen Pali bátyám távozása után tovább folyt a munka. A *Saját művelődési otthonunk* című kiadvány szerkesztését még ő kezdte meg, s osztotta fel a munkát a szerzők, barátok, munkatársak között. Ők fejezték be a jó gyakorlatokat, a közösségi művelődésről szóló gondolkodást összefoglaló munkát.

Tanulni személyesen ezekben a műhelyekben lehetett Beke Páltól, még inkább Beke Pállal, hiszen a „lecke” lényege – amire maga adta a példát –, hogy a tudás, az új érték lényege a közösségben születik ott, és akkor, ahol, és amikor a közösség él. A tanulás, Beke Pál munkája ebben az értelemben megállás nélkül folyik tovább.

Az ország több felsőoktatási intézményében, műhelyszerű képzés keretében tanulnak ifjúságszolgáltatók az ifjúsági részvételről, a közösségi munkáról, a képessé válás segítéséről. A települési gyermek és ifjúsági önkormányzatok megújult együttműködésben segítik egymást és a helyi kezdeményezéseket. A „Közös jövőnk” program résztvevői, szakemberek, civil és intézményvezetők regionális és szakmai műhelyekben vitatták meg, majd foglalták vitáikatba javaslataikat a közösségi művelődés stratégiájának megújításáról.² A munka eredményei meghatározó befolyással bírnak a közművelődési szakpolitika megújítására. Az integrált közösségi és szolgáltató terek fejlesztése kapcsán évek óta zajlik a Pali bátyám részvételével megkezdett, a hajdan Makovecz Imrével és Varga Tamással közösen megálmodott faluházmodellre alapozó munka, amelyben élő együttműködés alakult ki a művelődési és a vidékfejlesztési szakpolitika között. Szűkebb műhelyünk, a HROD közösségi Gazdaság- és Társadalomfejlesztési Központ kezdeményező részvételével több településen dolgoznak a helyi polgárok, civil szervezetek, vállalkozások, a fiatalok bevonásával, hogy a komplex közösségi település-

fejlesztési programba gyűjtött, s ott a résztvevők tapasztalataival is folyamatosan megújuló módszertan alapján tervezzék közösségeik, településük, térségük jövőjét. A Lakiteleki Népfőiskola is otthont ad olyan új kezdeményezéseknek, amelyek Pali bátyám hajdani személyes gondoskodása nélkül nem indulhattak volna el. Közülük talán az Apor Vilmos Közéleti Kollégium állna legközelebb a szívéhez, ahol a közösségek, a közélet iránt elkötelezett fiatal szakemberekkel tanuljuk közösen a közösségi élet és a politikaalkotás hogyanját.

Tudom, hogy a leltár nagyon hiányos. Szeretném ugyan, de nem is ismerhetem az összes olyan kezdeményezést, amely Beke Pál részvételével vagy nyomdokain indult el, s ahol még annyi a tanulnivalónk. Települések, intézmények, vállalkozások, civil szervezetek, elkötelezett csoportok és személyek nevei, munkái jutnak eszembe, melyeket oldalszám lehetne bemutatni, anélkül, hogy menekülhetnénk a rossz érzéstől: sokan még mindig kimaradtak.

Végül a „Hogyan?”-ről. Nem emlékszem, hogy Beke Pál valaha is személyes vagy előadásába illesztett iránymutatással látott volna el minket, vagy bárkit a szakma etikai szabályaira vonatkozóan. Mégis folyton tanította, hordozta a közösség, a művelődés ethoszát. A példáján, s az általa mutatott megannyi példán keresztül

tanultuk a közösséget, az alázatot, a türelmet, a kitartást jóban és rosszban, bizalmat adni és elfogadni. Hol emiatt, hol nehézfejú, de mindig a tudásra éhes tanulóként, néha a sikerektől hangos, gyakran kudarcokkal terhelt munkával kerestük a fejlődés lehetőségét vele együtt. A „méltóságot”, ahogy önvallomásában³ fogalmazott.

„Hogy barátaim s kollégáim hogy vannak ezzel, nem tudom, mert soha nem beszélünk erről, de nekem [...] a méltóságkeresés és a méltóságteremtés lett a szakmám, mégha eleddig ezt nem is mondtam így ki, és persze a névjegyemen sincs rajta.

(...) Hogy a valódi méltósághoz – most már látszik – még a szabadság sem elegendő, s hogy a rendszerváltás utáni időszak nem egyenlőséget hozott, a testvériségről nem beszélve? Lehet. Nem hiszem, hogy csak az én, vagy csak a mi feladatunk lenne a méltóság megteremtése. De a miénk is. Gyanítom, hogy ez a szerencsés körülményeken túl sokak összjátékából és sokunk teljesítményéből adódhat csak, és bizonyos, hogy az általunk óhajtott mértékben és minőségben csak sokára. Úgy gondolom, hogy aki teheti, tegyen érte. Magam is próbáltam, és míg élek, tenni fogok.”

Beke Pál betartotta a szavát. Munkája, kezdeményezései révén ma is sokat tesz a méltóság megteremtéséért. Tanulhatunk, kereshetünk vele tovább. Ez az örökségünk.

Település és ifjúsága

² Közös jövőnk. Vitairat a közösségi művelődés stratégiájának megújításáról. Hajdú-Bihar Megyei Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központ. Debrecen, 2011.

³ Beke Pál. Méltóságkereső. Shark Print Kiadó. Kaposvár 2001.

EMLÉKEZÉSEK BEKE PÁLRAÓL

„Beke Pál hitvallásának és munkájának a kiteljesedése, hogy a Közösségi művelődés szakot – ilyen elnevezéssel és tartalommal – el tudjuk indítani.”
(Závogyán Magdolna)

Gergye Rezső arra emlékszik, hogy réges-régen olvasott valamit, ami neki nagyon fontos volt, Beke Páltól. Gondolkodott rajta erősen, vajon hogy is lehetne az, hogy találkozhasson és beszélgethessen vele. Egy napon azzal ébredt fel, hogy felhívja telefonon. Vette a kagylót, és megpróbálta nagyon világosan érthetővé tenni, hogy fontos lenne neki egy találkozás. Mondta is: Szeretném, ha találkozhatnánk. De még alig mondta ki, már hallotta is a kagylóból. Gyere. Gergye Rezső állítja, neki ez a gyere, ez Beke Pál.

Komjáti Gabriella: Én a 90-es évek elején kerültem az intézetbe a Varga Tamás vezette Fejlesztési osztályra, ahol egy jó csapat, igazi közösség dolgozott, akik egy újfajta gondolkodást jelentettek a szakmában. Beke Pál, aki akkor az intézet szakmai igazgatóhelyettese volt, a rá jellemző egyszerűséggel igazgatóhelyettesként is ott maradt a régi helyén, közöttünk. A külön iroda, a 303-as, amit ő csak III/III-ként emlegetett, így jegyeztem meg én is, ami megillette őt az intézet egyik vezetőjeként, tárgyalóul szolgált. Akkor még persze nem tudtam, tudtuk hogy évekkel később ebben a szobában fogok dolgozni Pali mellett, aki igazgatója lesz az intézetnek. A sors igazságtalansága folytán méltatlanul rövid időre és nehéz körülmények között, így a történelmi pillanat, amely esélyt kínált arra, hogy az intézet betölthesse feladatát és szakma-megújító törekvések élére állhasson, valóban csak „egy pillanatig” tartott, és az álmok álmok maradtak.

Az első feladatok, amelyekben odakerülésem után Palit segíthettem, a francia kapcsolatokhoz kötődtek, amelyekbe nyelvismeretem révén azonnal bekapcsolódtam. Így gyarapítva azon kollégák hosszú sorát, akiknek Paliról beszélvén azonnal

Dél-Franciaországban

Franciaország, közös szakmai utak, munkakapcsolatok és személyes élmények jutnak eszébe. Egyszer, amikor a gyerekkormányzatokról kérdeztem, mesélte nekem azt a történetet, miszerint valahol Dél-Franciaországban (ahogy ő mondaná „véltetően” Narbonne-ban) egy igazi, sok fogásos, több órán át tartó francia ebéd után, az ottani jó szokásoknak megfelelően mindenki átadta magát a jól megérdemelt sziesztának, ő pedig a könyvespolc előtt téblábolva igyekezett megfejteni a könyvcímeket, egyébként nagyon sokat értett, és bizonyos helyzetekben, szűk baráti körben remekül elboldogult franciául, az egyik könyvet leemelve, lapozgatva ismerkedett meg egy akkor még számára ismeretlen fogalommal, a gyerekkormányzattal. Ami nekem a legfontosabb ebből a történetből, az nemcsak a nyitottság, hogy egy ilyen pillanatban is kész volt befogadni, hanem, ahogy meglátta a dolgokban rejlő lehetőséget és képes volt megvalósítani, végigvinni azt. Mint ahogy

ebben a konkrét esetben is.

(Beke Pálnak köszönhetően számtalan francia-magyar cserekapcsolat, szakmai együttműködés született. Ezekről részletesebben az előző szám *Nemzetközi kitekintés* rovatában megjelent Bernard Kohler írásban van szó.)

Amikor Palira gondolok, lelelőszőrís a belőle sugárzó nyugalom és derű jut eszembe, az a pozitív gondolkodás, szemlélet, ahogy az emberekhez és ügyekhez viszonyult. Kevés olyan embert ismerek, mint ő, akiben a szakmai kvalitások és a humanista gondolkodásmód ilyen kedvező karakterrel párosultak. Magyarul jó ember és jó szakember volt.

Ami még meghatározó volt számomra benne, az az erő, hogy képes volt bármilyen vesztes helyzetből újra és újra felállni, és a harcot folytatni. Talán ezért is hittem benne annyira, hogy egy szép napon jön a telefon, bemehetünk hozzá a kórházba, ránk nevet és azt mondja: „Na, mi van kisapám, megijedtetek?”

Franciákkal munka közben Koppánymonostoron

Persze, az életben ritkábbak a boldog befejezések, mint a filmekben, ez az elképzelt jelenet sem vált valóra. De bizakodó vagyok, úgy gondolom Pali olyan lelkesedéssel, hittel és odaadással szolgálta a közösségi művelődés ügyét, hogy amit elkezdett, az nem veszik el, ha mások által és kicsit későbbben is, de megvalósul...

Péterfi Ferenc: Csendes maliciózság jut eszembe Paliról. A derű, ami az embert sok mindenben átsegíti. A nyitott ház kísérlet volt, amit Pali és Varga Tamás indítottak el, ennek a mozgalomnak ürügyén kerültem be abba a műhelybe, amelyik aztán összekötött bennünket. Amiben aztán sok közös tanulás és tapasztalatszerzés volt. A nyitott ház kísérlet kapcsán sokszor szoros kapcsolatba kerültünk, én Újpalotán dolgoztam, és mivel a Nyitott házas helyek között volt Újpalota is, így többször megfordult ott Pali, bár nem volt lakótelep specialista.

Ahol együtt jelentünk meg, talán történetileg az első közösségfejlesztő kísérleti program, a balatonszabadi térségben elindult fejlesztés volt, Siójut – Siómaros, még más település is kötődött hozzá. Településeket kerestünk meg, embereket, intézményeket és megpróbáltuk megérteni, hogy hogyan működnek, hogy milyen rugók mozgatják őket, és ezekből próbáltunk meg valamilyen szakmai következtetéseket és ajánlásokat megfogalmazni. Fontos, hogy elmondjam, hogy a meghallgatásnak, az odafigye-

lésnek a nyitottsága vagy őszintesége volt egy fontos élmény, ami tanulás, megerősítés volt.

Először fordult elő, hogy egy téveszelnök, egy „megrendelő” keresett meg bennünket, hogy ő fejlesztési szükségletet lát a mezőgazdasági munkában, a falusi életmódban. Kiseb volt a jelenlétünk, Palié is meg az enyém is a Bakonyban, ahol munkát kezdtünk, amit Varga Tamás és Vercseg Ilika vittek tovább intenzíven. Ami egy nagyobb közös munka volt, az a Csenger környékének a fejlesztési programja, ahol Makoveczék egy építészeti programot kezdtek, és azt mondták a helyi döntéshozóknak, a tanácselnöknek, hogy vonjanak be közösségi munkában érintett embereket, mert hogy többről van szó, mint fizikai átalakításról, az átalakításnak emberi, társadalmi, közösségi vonatkozásai vannak, és akkor így kerültünk mi oda. Két és fél, három évig dolgoztunk, és főleg az első időben volt nagyon szoros a kapcsolatunk, később Pali más feladatokhoz látott. Apró együttműködési szál volt a faluházak kapcsán, de ott inkább egy szűkebb műhelyben dolgoztak, aminek én csak érintőlegesen voltam résztvevője.

Polyák Bertalan: Ugyan Palival régibb az ismeretség, de szorosabb munkakapcsolatba a Közösségszolgálat Alapítvány kapcsán kerültünk. Beke Pali első szakmai csoportja, előttünk, a hetek voltak, az a kör, amelyikben még benne volt Szent-

péteri Zoli. Ők voltak, akik a Nyitott ház mozgalmat elindították. Mi már a második csapat voltunk körülötte. Konkrét időpontokat nem találok a kapcsolatunk alakulásában, de azt tudom, hogy érdeklődött a munkánk iránt, mert mi mindig csináltunk valami fajta újítást, vagy valami változtatásra való törekvés megjelent nálunk. Akkor már eljöttem Tiszalapról, Tizsakécskén dolgoztam, ez '80-ban, '81-ben lehetett, és az országban elsőként a helyi sajtót megjelentettük. Nem lehetett újságnak hívni, hanem műsorfüzetnek meg tájékoztató füzetnek, meg még mit tudom én miknek, de ez aztán minálunk szépen később két heti újsággá és a kétezres példányszámig felkeveredett. És amikor megjelent az a fajta gazdálkodási forma, amit, azt hiszem '83-ban még Kecskeméten Sajtos Gézáék kezdtek bevezetni, ami az érdekeltségénövelésnek volt az alapja, mi azonnal csatlakoztunk. Pontosan nem tudom, de volt ennek egy neve is, egy pénzügyminiszteri rendelet lehetővé tette, hogy a szervezet által megtermelt hasznat visszaforgassuk az alaptevékenységre, illetve a dolgozók javadalmazására fordítsuk. És mi ezt Kécskén végigvittük. Nekünk volt egy „melléküzemünk”, ami szorosan kapcsolódott a főtevékenységhez, a kultúráközvetítéshez, a közművelődéshez. Volt egy nyomdánk magyarul mondván, vagy 40-50 újságot már a '80-as évek végéig fele mi nyomtunk. Nagymágocs, Deszk, Nagykáta, meg ilyen települések jöttek hozzánk, mert nagyon rugalmasak voltunk. Ebből a haszon egy része az alaptevékenység finanszírozására fordítódott, egy része a pénzhozó szervezet fejlesztésére, hogy mindig tudjon pénzt termelni, harmadik része volt a dolgozók plusz munkájának az elismerése. Ezeket Pali jó szemmel meglátta, és támogatott bennünket, különböző fórumokon, Népművelők Egyesülete beszélhettünk. Akkor szerintem ez még a hetvenes évek... Nyilván, beszélhettünk, valahogy azt lehet mondani, kitüntettet a bizalmával meg a barátságával. Voltam vele Franciaországban, többször is, ifjúsági közösségi házak működését néztük meg, meg a közösség által működtetett különböző művelődési formákat, te-

hát a kultúrában a civilszervezetek szerepét, meg ennek a rendszerét is. Ő nem csak ilyen 1-1 pontokat látott, hanem az egész struktúrát. Amiből aztán kialakult, hogy Magyarországon hogy lehetne az ifjúsági házak hálózatát vagy a közösségi házak hálózatát működtetni, és milyen szisztémát lehet megcsinálni. Többször voltunk Franciaországban, egyszer a népművelők gyerekeinek a csoportjával, akkor is Lyon mellet egy kisvárosban, a nevére már nem emlékszem.

Pali azt nagyon jól látta, ezt sajnos sokan nem értették, ahogy ő mindig az intézményekhez ragaszkodott. Én ezt a megyében most is látom, hogy nagy gond, amikor a népművelő nem a közművelődéssel, közösségi művelődéssel foglalkozik, hanem inkább, azért, hogy a státusza biztos legyen, takarít, asztalt hord, kinyitja az ajtót, bezárja az ajtót. Ami nem éppen szellemi munka. De úgy van vele, hogy a státusz meg az asztal akkor van biztosítva, ha ő minden feladatot ellát. Persze, valakinek el kell látnia, nyilván a közösség érdekében bizonyos feltételeket megteremt, de szerintem nem ez a dolga. Nyilván a közösségi munka alapja, hogy a közösségnek is meg kell tanulnia, hogy önmagukat ellássák, a székeket maguk tegyék a saját seregük alá, maguk után takarítsanak, amikor elmennek. Ha egy faluban több közösség meg többfajta kezdeményezés van a kulturális területhez kötődően, akkor egy népművelő ezeket a szálakat fogja össze, fonja, szője és erősítse, ne a maga házát takarítsa és fűtse, kinyissa és bezárja. Mert ezt mások is tudnák, akár önkéntesek is végezni. És, ahogy a gazdasági helyzet hozza, az épületet visszaadjuk a közösségnek, tudja ő olcsóbban működtetni, a maga felelősségével. És itt van a társadalmi szükségesség, hogy egy település vagy egy község, ami talán a szó etimológiája szerint egy közösséget jelentett, a maga dolgait maga vegye a kezébe. Ehhez megint egy kis segítséget kellene adni, hogy az emberek a saját ügyeiket maguk intézzék. Ehhez biztosan kell azért egy olyan hálózat, egy olyan szervezet, ami esetleg helyben az egyéni kezdeményezéseket vagy a közösségeket összefogja, erősíti, ha kell, akkor más kapcsolatokat, hálózatokat épít hoz-

zá, hozzá tesz tevékenységeket, és hát ez lenne a dolgunk, ez társadalmi dolgunk, hogy a közösségeket így segítsük ebben a kényszer és lehetőség adta helyzetben.

Hát önmagában, ha csak belegondolok Pali A méltóságkereső című könyvébe – itt van a méltóságkeresés. Egy embernek fontos, hogy tartása legyen. A maga méltóságát mindenki megőrizze. De milyen fontos lenne a személetnek az átültetése azokba az emberekbe, akik a közösségi művelődésben vesznek részt. Itt nemcsak a vezető szerepre gondolok én, hanem minden egyes szerepre. Aki él, mozog, mindenkibe ezeket a gondolatokat kéne szerintem átültetni. De hát, ezeket Ő pontosan leírta.

Én, ha most visszagondolok Palira, én sokat tanultam tőle. Én egy nagyon aktív, szervező ember voltam, aki ment-ment és lökdöste az embereket, és Palitól azt tanultam meg, hogy szemlélni kell, figyelni kell. Olykor-olykor okosan közbeszólni, nem mindig húzni a szekeret, hanem

hogy a többiek is keressék a társaságát. Tehát jó volt vele.

Jantyik Zsolt: Én egy nagyon nehéz élethelyzetben ismertem meg Palit, ugyanis én Derecskén voltam ifiház igazgató, ez egy majd 10.000 lelkes mezőváros Debrecentől 20 kilométerre, amiről annyit kell tudni, hogy Hajdúnánással együtt ez a két település az, Hajdú-Bihar 82 települése közül, amelyek civil összefogással megmentik a mozijukat és azt civil szervezetek üzemeltetik. Ezt a civil összefogást kezdte el vizsgálni Pali, mi az oka Nánáson, mi az oka Derecskén, és így ismerkedtünk meg, mint szakemberek. És én tudat alatt, mert édesapámat korán elveszítettem, amikor megjelent Pali, aki ugye járta az országot és kereste a számára fontos kincseket, elkezdtem az apámnak tartani. És hát könnyű volt, mert a jó kedélye mellett jószívű ember is volt, nekem a szakember mindezek után jött. Az embersége fogott meg és a humora. Ami eléggé magabú humor volt. Ha jó kedélye volt, akkor szeretett ká-

ott mellette menni, nézelődni, észrevenni dolgokat, és ezt Pali nagyon jól csinálta, én ezért nagyon tiszteltem. Örültem is, amikor egy társaságba kerültünk, hála Istennek nem csak a szakmai körökben, hanem evezünk is, szinte minden nyáron. Úgy láttam,

romkodni. Aki ismeri, tudja, egymillió ember közül megismerni a Palinak a stílusát. Így kezdtünk el ismerkedni és barátkozni. És az szörnyű élmény volt, amikor 63 évesen elment. Ismeretségünk 10 éve alatt sok helyre eljuttottam, főleg ahol mintákat néztünk.

Közösségi házakat Franciaországban, háromszor is voltam az ő segítségével. És hát azok az utazások, azok a beszélgetések, amiket vele folytattam! Tudatos szakemberré tett. Ugyanakkor, Derecskén van egy ilyen szó, hogy mifajta. Mifajta ember lett belőlem. Mifajta emberré váltam. Biztosan megvolt hozzá az alap, elvégezni az ember az egyetemet, gyakorol, végzi a dolgát, éli a saját életét. Én egy alkotó ember vagyok, most 26-ik éve egy zenekarral valósítom meg, amit másutt nem tudok, nekem ez az önkifejezés. Elég érzékeny ember vagyok, és azt gondolom, tudatosabb emberré a Pali mellett váltam. Aki őszinte, az meg is mondja, úgy van fontos helyzetekkel, hogy na, ehhez Pali mit szólna. Egy minőséget nyertem a Palinak a barátságából, és nagyon örülök neki, hogy a jó Isten lehetővé tette, hogy megismerhettem. Egyébként véletlenek nincsenek, véletlenek azért vannak, hogy ne legyenek. A fia, a Marcinak a barátsága, az meg szinte magától értetődött. És nagyon örülök, hogy egyelőre úgy alakulnak a dolgok, ahogy alakulnak. Mert olyan, mintha egy felhőn ülne Pali, lógatná a lábát, és akkor pipa mellől időnként odaszólna, hogy ez most jó vagy nem jó. Mikor mosolyog, mikor nem. Mintha még mindig velünk.

Ez egy iskola volt, ami a hetvenes években Nyitott házak mozgalommal kezdődött és idáig jutott, ami most van. És még egy nagyon fontos dolgot szeretnék. Mindenütt, minden szakmának, ágazatnak, meg ennek a magyar társadalomnak is az kéne, ami a mi szakmánknak is, ami már Pali miatt is parancsoló kötelesség: hogy a folyamatosság, az meglegyen.

Szabó István: Beke Pállal 15 évvel ezelőtt találkoztam, középiskolás lehettem, Csengerben voltam egy rendezvényen, ahol ő egy konferencián vett részt, és akkor valahogy beszélgetésbe keveredtünk, és hazafele arra jöttünk, ahol én laktam, és ott megálltunk még egy bejárásra abban az épületben, amit mi működtettünk, ha az emlékeim nem csalnak. Neki nagyon megtetszett, hogy fiatalok vagyunk, és kézbe vettük egy nagy épületnek, mozinak a működtetését. Azt mi teljesen önkéntesen, önerőből csináltuk,

mert ahhoz pénzünk nem volt. Aztán valahogy ez a kapcsolat tovább gyűrűzött, valószínűleg az Ő akaratából, mert mi még akkor nem is nagyon tudtuk, hogy ki Ő igazából, csak azt, hogy egy jó fej figura, aki szeret a fiatalokkal foglalkozni. Aztán egyszer keresett bennünket, hogy egy nemzetközi csoportot hozna, megmutatná nekik, amit mi csinálunk. És onnantól kezdődött a kapcsolat szorosabbra fűződnie. Egyre több olyan rendezvényre meghívott bennünket, ahol ennek a gondolkodásnak, az alulról jövő kezdeményezésnek az országos jelentőségéről volt szó. Az alulról jövő kezdeményezésről, a közösségi alapon való gondolkodásról voltak eszmecserek. Nem mondom, hogy viták, mert ott mindenki nagyjából ugyanazt gondolta. Kialakult egy kapcsolat, azt lehet mondani, hogy havi rendszerességgel volt valami közös ügyünk. Volt tanulmányút külföldre. Elindult a Civil Közösségi Házak Magyarország Egyesülete. Abban vállaltam szerepet. Az országjárás ott volt, megismertetni azt a fajta gondolkodást, amit, kiderült, ő egész életen át igyekezett képviselni. Megismertem ezeken az együttléteken, hogy ő milyen alkalmazásokkal próbálta egy-egy kistépelülést ezeket a gondolatokat tovább vinni. Ami érdekes volt számomra benne, hogy olyan embereket tudott maga köré gyűjteni, akik meghatározói voltak később a mi munkánknak is. Akár a fia, a fiának a kapcsolat rendszere. Balácsi Karcsi, akiről kiderült, egy konferencián találkoztam vele, nem is tudtam, hogy a Palival egy közösségben a népfőisko-

lai dolgokkal foglalkozik. Ő nekem a főiskolán volt tanárom. És jöttem rá, derült ki számomra, hogy ők nagyon jó barátok. És arra jöttünk rá igazából, hogy ez a kör igazából nagy kör, de mégis szűk. Mert, hogy úgy mond, ezen a téren is kicsi a világ. Aztán a Közösségi Házak Magyarországi Egyesülete kapcsán volt az, hogy nagyon sok időt töltöttünk együtt, hiszen az országjárás meghatározó volt annak a közösségnek az életében. Az egy nagyon nagy feladat is volt együtt. Végigjárni, alapvetően ezeket a gondolatokat elhinteni azoknak a közművelődési szakembereknek vagy településeknek, ahol ezek a gondolatok még nem tudtak gyökeret verni. Néha furcsán is néztek ránk, hogy lehet így, ebből a szempontból megközelíteni egy közösségnek a működését.

Bár az ifjúsági civil területtől messzebbre kerültem, de az összes tevékenység, amiben benne vagyok, az valahogy mind arról szól, hogy az együttműködés, a közösségi szerepvállalás, a közös gondolkodás, a közös cselekedet. Az együttműködés hatékonysága áthatja akár a vállalkozói, akár az önkormányzati tevékenységet. Itt meg most előttünk áll egy olyan feladat, hogy annak a gondolkodásnak, amit Ő képviselt, megvalósulhat az országos lefedettsége. Ezt fogja tudni elősegíteni a megyei módszertani hálózat. A rendszer újragondolása és elindítása megyei szinteken. Ez is annak a munkának az eredménye, amit ő végzett, elindított és képviselt. Az baj, hogy ő ennek már nem lehet részese, de azt gondolom, hogy amit tapasztalna, annak örülne.

Gyermekönkormányzatok

„MI AZ, AMI A KÖZÖS SZEKÉRBE BEFOGATHATÓ”

BEKE PÁLRÓL – EMLÉKEIM SZERINT

Emlékeim szerint 1991-ben kezdtünk közösen dolgozni, egyrészt a Közösségfejlesztők Egyesülete, másrészt a később létrejövő Közösségszolgálat Alapítvány keretein belül. Pali igazi csapatjátékos volt. Az a fajta személyiség, akinek voltak határozott elképzelései, melyeket tágabb és szűkebb értelemben vett munkatársakkal együtt szeretett megvalósítani. A csapat lelke, irányítója volt, szeretett megmondó ember lenni. Egész pályafutása alatt olyan emberek társaságát kereste, akikkel lehetett „fecsegni”. Talán ezt a kifejezést használta legtöbbször: „Üljünk le, és fecsegjünk egy jót!” Ez kötetlen formában való beszélgetést jelentett. A munkamódszere is olyan sajátos, egyedi volt, mint ő maga. Az időnként hosszúra nyúlt baráti beszélgetésekből leszűrte magának valamit, ezekből jöttek létre a koncepciók, a könyvek, a programok. A gondolkodási folyamat végén megjelent valami olyan konkrét termék, ami őt jellemezte. Akár a Méltóságkereső, akár a „Mindannyiunk művelődési otthona”. Ő ezt többnyire tudatosan csinálta. A mai napig is nagyon sokat gondolok rá akkor, amikor szakmáról gondolkodom, és amikor Lakiteleken járok. Itt sokszor találkoztunk.

Szerintem a szakmában sokan nem értették őt. Pedig nem volt semmi bonyolult abban, amit mondott vagy csinált. Volt valami szelidség a személyiségében, ami sok

Közösségszolgálat Alapítvány 1994. Dobogókő

embert irritált. Pedig nem kereste a konfliktust, megpróbált befogadó, empátikus lenni. Nincs arról tudomásom, hogy egyáltalán haragudott volna valakire. Ha nagyon feldühítették, legfeljebb azt mondta, hogy „le van ..., nem érdekel”. Ezzel az ügyet letudta. De hogyha valaki hozzá tudott tenni, adni ahhoz, amit ő gondolt, függetlenül attól, hogy szimpatikus volt az illető vagy nem, azt elfogadta, befogadta. Van számtalan olyan emlék, amikor nagyon emberi módon, barátsággal fölkarolt egy olyan bajba jutott kollégát, akivel éppen nem egy platformon gondolkodtak. Mellé állt és azt mondta, „ez hülyeség, amit vele csinálnak”. Amellett, hogy volt határozott elképzelése, időnként

talán túlságosan is ragaszkodott hozzá, azért meggyőzhető volt, és a koncepcióin, elvein képes volt módosítani. A szakma egy része úgy kezelte, mint egy megosztó személyiséget, én ezt egyáltalán nem így gondolom. Inkább integráló személyiség volt, minden ellenkező híresztelés ellenére. Mert bármilyen pozitív gondolatot, amely a közösségi művelődés irányába tartott, magáévá tett. Meggyőződése volt, hogy csak a települési közösségekkel, „a dolgozónép okos gyülekezetében”, közös bölcsességgel lehet a problémákat megoldani, nem pedig fölülről, direktívákkal vagy kormányhatározatokkal. Többek között ez az a bölcsesség, amit megtanultam tőle. Példaértékű volt az a toleran-

megtanulják a demokráciát, a civil kurázsit, a bátorságot, szembe mernek menni a hatalommal vagy az önkénnyel vagy esetenként az erőszak lefinomított formáival. Nem csak hirdette, hanem e szerint is élt. Amit fontosnak tartott, igyekezett a munkája során a gyakorlatba is átültetni. És a derűs személyisége! Soha nem értettem, hogy lehet őt nem szeretni. Mikor ő egy jámbor ember volt, aki nem akart ártani senkinek.

Ügyeket képviselt. Lehet, hogy időnként tévedett, esetleg rossz helyre tette a hangsúlyokat, de képes volt a másképpen gondolkodókkal, a más koncepciót képviselőkkel is vitázni az ügy érdekében, amíg a vita tárgyyszerű volt, nem ment át személyeskedésbe.

Nagyon beszédesnek tartom az egyik könyvének a címét: Méltóságkereső. Elvárta azt, hogy eszerint kezeljék őt, de tiszteletben tartotta mások méltóságát is. Példaértékűnek tartom azt az attitűdöt, ahogy a problémákhoz hozzáállt, azt a széles látókört, ahogyan a közművelődés fogalmát megközelítette.

Amikor a Magyar Művelődési Intézet igazgatója volt, pozícióját nem a hatalmi vágyak kiélésére használta, hanem eszköznek tekintette elképzelései megvalósításához. Vezetőként is ember tudott maradni. Bármilyen pozícióban volt, az emberi viszonyulásokat tekintette

cia, empátia, az az ügyszeretet, az a nyugodt kedély, ami benne lakozott. Ugyanakkor én azt is tudom, hogy a lelke mélyén bántotta, ha a szakma ellene fordult, nem fogadták el nézeteit. De azért ezen túl tudta magát tenni.

Ami szerintem fontos – és ezt nem nagyon szokták még a baráti vagy ismerősi körben sem hangsúlyozni –, hogy ő igen-igen rugalmas volt szakmai gondolkodásában. Volt egy karakteres egyesületpárti és francia modellt követő elképzelése a közművelődési intézményrendszer működéséről. Ő az intézményt nem kifejezetten egy költségvetési szervként, egy tudás vagy műveltségleosztó centrumként képzelte el, hanem partnerségben, együttműködésben a közösségekkel. Nagyon szerette a francia mintában azt, hogy a közösségek alkalmazzák a népművelőt. Soha nem mondta azt, hogy nem kell népművelő, nem kell szakember. Ezt elferdítették egyesek, és szívesen revolvereztek rá ilyen tekintetben. Nagyon sok gondolatkísérlete volt abba az irányba, hogy hogyan lehetne azt a fontos célt elérni, hogy minden területen, településen legyen valamilyen közösségi mozgás, művelődés.

Ő a művelődést a közművelődéstől soha nem választotta el.

Nagyon fontosnak tartotta, hogy a gyerekek, a diákok az önkormányzatiságban megélik a demokráciát, és pontosan felfogta, megértette, hogy ez milyen fontos lesz a későbbiek folyamán a felnövekvő generációk számára. Ő kezdettől fogva nemzetben gondolkodott, ezt mindenki tudta, többek között ezt is bűnének rótták fel egyesek. Úgy tartotta, hogy a nemzet akkor lesz életképes, normális, és akkor lesz élhető a társadalom, hogyha a gyerekek már az iskolában

fontosnak. Úgymond, mi az, ami a közös szekerbe befogható.

Mi konkrét ügyek mentén találkoztunk. Egyrészt sokat beszélgettünk, másrészt, ahova lehetett, hívtuk – a regnáló rendszertől függetlenül, akár igazgatóként, akár szabadúszóként – előadást, képzést, órát tartani azokban a témákban, amikben úgy gondoltuk, hogy hozzá tud tenni a kollégák szakmai ismereteihez, jártasságához. Alaposan ismertük, tudtuk, hogy mit akar és mit nem.

Beszélgéseink fő témái a megyei feladatellátás, a közművelődés, a népművelés voltak, amelyekben én az életem nagy részében dolgoztam. Az előéletemről is tudott valamit, hogy a művelődési házban milyen koncepciók mentén tettem a dolgom. Számított a véleményemre, mindig ki tudta szűrni a maga számára azt, ami beleilleszhető volt abba, amit ő elképzelt. Az sem titok, hogy nagyon sok mindenben, alapkérdésekben is egyet értettünk, csupán módszerekben, megvalósításban lehetett különbség. Nem a közösség fejlesztésében mint módszerben vitatkoztunk, hanem a konkrét gyakorlati megvalósításban, ha úgy tetszik a technológiákban. Elismerte, hogy amit mi csinálunk, az jó. Nyilván ezért hallgatott ránk, ezért hívtott bennünket fórumokra, együttgondolkodásra. Érdekelte,

hogyan mit csinálunk. Ha most letélt ránk, és látja a tudástárat vagy a Hungarikum programot, a népfőiskolai programot vagy a falugondnoki hálózatot, és hogyha látja, hogy a szakma ebbe az irányba mozdult el, szerintem, akkor ő nagyon boldog, merthogy ezt szerette volna.

Azt szerette volna, amit a minap felolvastam Polyák Berci tollából. A településeken helyi aktivitások induljanak el, civil kezdeményezések induljanak be, legyen az emberekben civil kurázi, akarjanak valamit tenni. Ne mi mondjuk meg nekik, hogy mit kell helyben tenniük. Le-

gyen a közművelődési szakember, animátor olyan, aki a helyi mozgásoknak a gerjesztője, bátorítója, támogatója, föléjük ernyőt nyújt, segíti ezeket, ahol lehet. És amikor kell, akkor kilép, és azt mondja: most már magatok is képesek vagytok rá. Ilyen, jó néhány alkalom volt az elmúlt időszakban. Sokszor gondoltam rá, hogy a nevével is fémjelezni kellene egy szervezetet vagy mozgalmat, csoportosulást. Tett annyit a közművelődésért, őrlődött, „fecségett” annyit, hogy megérdemli. Gondolom, nagyon sokan nem értenének ezzel egyet, de ami engem il-

let, szívesen tartozom azokhoz, akik ezt a szikrát meggyújtották, beindították, és aztán hol pislákol, hol jobban ég, de valami megvalósul belőle. Ez az, ami mindenféleképpen a kor nagyon nagy kihívása: a helyi társadalmakat megmozdítani, emberhez méltó, személyes kapcsolatokat teremteni, szervezni, ápolni.

Ha két azonos nemű ember leül egymással szembe, akkor vagy elkezdenek vetekedni, vagy kiegészítik egymást, vagy rögtön egy hullámhosszra hangolódnak és vitatkoznak, kötekednek egymással, néha játékosan, néha komolyabban. Nekünk ilyen volt a kapcsolatunk. Én szerettem az aurájában lenni Beke Palinak. Ismerős a kiszólása? Most is itt cseng a hangja a fülemben, hogy – Na, mi van...? Amikor találkoztunk, akkor mindig történt valami. Volt bennünk valami közös, ami átszínezte szakmai gondolkodásunkat is, és volt valami megmagyarázhatatlan szimpátia.

Közösség és művelődés. A helyi aktivitásokon keresztül gondolom összetartozónak ezt a két fogalmat. Nem hiszek abban, hogy „kívülről” lehet közösséget művelni, művelődni. Csak akkor lehet, ha bevonódik

Koppánymonostor, MAG-ház avatás, 2008.

az ember, ha sikerélményei vannak, ha megdicsérik, ha csinált valami fontosat. Ez a közösségfejlesztés lényege.

Újra kell építeni a társadalmakat. Mert, hogy ez így nem működik. Tudni illik, képtelen ez a populáció újratermelni saját magát, és most nem csak a magyarságról beszélnek, hanem Európáról is. Az európai kultúra kihalásra van ítélve, legalább is a demográfiai adatok szerint. Mindenki, aki tágabban látja a közösségi művelődést, annak tudnia kell, hogy fontos, amit csinál, ha csak picike lépéssel is tud hozzátenni, akkor is hozzátesz. Ki kevesebbet, ki többet.

Ez adja a lényegét. Ezt Beke Pali is nagyon jól tudta.

A legfontosabb az lenne, hogy legyenek intézményes garanciák a folyamatok tovább vitelére. Ki kell találnunk, hogy mit akarunk – ebben teljes mértékben egyetérttek Balog Zoltán miniszter úrral –, aki azt mondta, hogy először programok kellene, ki kell tűzni a célokat, a prioritásokat. És utána, ehhez alakítani az infrastruktúrát, a tevékenységi szerkezetet. Ezt Beke Pali is így gondolta volna. Legyenek határozott célkitűzések, ha úgy tetszik prioritások, amikre azt mondom, hogy ezt, meg ezt, meg ezt szeretném.

Védnöki avatóbeszéd Koppánymonostoron

Beke Pál emlékpád avatás Lakiteleken

Ehhez hozzá kell rendelni pénzt, paripát, fegyvert, katonát. A katona nagyon fontos, ő az a személy, aki mozgatja a folyamatokat. Az intézményes garanciák azt jelentik, hogy vannak olyan standardok, amelyek mentén haladni lehet. Ha a szakmá-

ban dolgozók leülünk egymással és ezt alaposan végigjárjuk, és ahogy Örkény mondja: „nem hagyjuk, hogy a gondolataink elkalandozzanak”, akkor azon az úton járunk, amelyen Pali mindannyiunk méltóságát kereste.

IMRE KÁROLY több mint harminchárom éve dolgozik népművelőként. Munkáját Soltvadkerten kezdte, majd a Keceli ÁMK közművelődési igazgatóhelyetteseként dolgozott 1991-ig. Rövid ideig a kecskeméti katona József Gimnáziumban tanított, s emellett a diákok kulturális, közművelődési munkáját irányította, segítette. 1992-től 1999-ig a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Pedagógiai és Közművelődési Intézetének igazgatóhelyettese, majd a Közművelődési Intézet megalakulása óta igazgatója. Vezetése alatt az intézet több olyan fejlesztést és programot indított, amely a közművelődési szakma megújulását szolgálta, s ezáltal országos elismertséget és szakmai körökben megbecsültséget szerzett. Vezetői munkája mellett felnőttképzésben oktató, valamint közösségépítő, -fejlesztő tevékenységet folytat. 2011-ben Bessenyei György-díjjal tüntették ki.

B. GELENCSÉR KATALIN (Adony, 1941) gödöllői művelődéstörténész, ny. docens, ELTE Pedagógiai Pszichológiai Kar Andragógiai Tanszék. Az ELTE BTK-án szerzett 4 szakon diplomát, doktori fokozatot. 47 évi munkaviszonya alatt 17 évig népművelő közigazgatási munkát végzett, 30 évig az ELTE művelődéstörténet tanára volt. Tíz kitüntetéséből az ELTE Rektori Tanács Pro Universitate Emlékérem Ezüst fokozat, Bessenyei György-díj, Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje a legmagasabb.

SZÓKINCSTÁR

A MŰVELŐDÉSI KEDV ÖSZTÖNZÉSÉRE

Ez az írás *egyénnek* tekinti azt a felnőtt embert, aki nem ura élethelyzetének, sodródik a létben. Bár önző módon csak magára gondol, nem tekinti magát sorsa felelősének. Nem tesz erőfeszítéseket annak irányítására, kudarcaiért rendre másokat okol, történik vele az élete.

Személyiségként értelmezi azt a felnőttet, aki határozott értékrenddel, céltudatosan szervezi különböző szintű és irányú kapcsolatait, tevékenységeit, törődik szűkebb-tágabb környezete emberi viszonyaival, szolidáris mások céljaival, segíti azok megvalósítását, gondolja kapcsolatait, a lehetőségekről, az alternatívákról képes társadalmi összefüggésekben ítélni.

A közösségi művelődés eredményes szervezéséhez a fogalmak tartalmának, jelentésének ismerete ajánlott.

BIZALOM

A bizalom kialakulásának személyi fejlődési fázisai:

Ösbizalom, amely az anya és csecsemő meghitt, szeretettel teli kapcsolatából alakul ki. Az élet alakításában az elfogadottság biztonságának háttéréből kezdeményezőbbé, kudarcűrőbbé, szolidárisabbá teszi a növekvő fiataalt és az érett felnőttet is.

Az önbizalom az egész életen át folyamatosan alakuló, fejlődő, sokrétegű, sokirányú érzelmi viszony, bázisa a szülők, mások méltányoló elismerése, a reális önszeretet, önismeret, következménye a személyiség

nyitottá válása, érdeklődés mások céljai, élete, bajai iránt. Az önbizalom forrása az ön- és mások szeretetének, örömeinek. József Attilával szólva: „hiába fűröszöd önmagadban, csak másban moshatod meg arcodat”.

Az önbizalomhiányban vagy túltengésben élő egyén sérülékeny, agresszívvé válhat, visszahúzódhat, nem mer kezdeményezni, ott is ellenfelet, ellenséget keres, ahol erre semmi oka. Előítéletei, én-centrikussága önmaga és a közösség nehézsége.

A bizalom a személyiség érzelmi viszonya önmagához, másokhoz, a környezethez, a létezés értelméhez, örömeihez. Lelkiállapot, őszinteségen alapuló viszony, jóra való hajlandóság, segítőkészség. A körülmények kedvező alakulásában való hit, bizakodás, rokonszenv, mások céljaival, terveivel való egyetértés, helyeslés, támogatás, segítőkészség, együttműködés. Bizakodás, hit az emberi szándékok tisztességében, jóhiszeműség, optimizmus, reménykedés. Meggyőződés a társas, a közösségi lét pozitív többlétéiről, megléte öröm, hiánya boldogtalanság forrása.

MEGBÍZHATÓSÁG

Hitelt érdemlő, szava hihető, ígéretét tartó, jó-akarátú személyiség jellemzője. Feltétele az érett személyiség, a bizalom alapjának nem csak szóbeli, hanem mindennapi, tevékenységbeli megvalósítása. A közösség jó működésének feltétele.

KÖZBIZALOM

A „köz” szótó finnugor eredetű. Léte közkincs. Tartalma jellemzően a közakarat, a közcél, a közös érdek, a közös norma, értékrend hiánytalan, fegyelmezett megvalósulásának hite, elvárása mindenkitől, jellemzője a közmegebecsülés, az egyetértés, a támogatás, az együttműködés, a segítségnyújtás biztos várhatósága. Lényege hűség az adott szavakhoz, az adott térség népességének többségi bizalma a köztestület, a közintézmény, civil szervezet vagy képviselő pozitív, rövid vagy hosszú távú terve, ígérete iránt. Hatása nemzetek, kisebb-nagyobb közösségek, egyének életének – hirtelen vagy tartósan dinamizáló – ereje lehet. A ciklikus választási rendszerben élő nemzetek tagjai, közösségei gyakran csalódnak, mert az ígéretük győzelem esetén csak részben vagy egyáltalán nem valósulnak meg. Ilyenkor a közbizalom eltűnik, helyét apátia, közömbösség, a közösség ügyeivel foglalkozók iránti előítéletes megvetés veszi át.

BIZALMATLANSÁG

Lelkiállapot, sok-sok csalódottságból kialakult negatív érzés, az őszintétlenség következményeitől féltő előítélet, iszony, aggály, gyanakvás, kétely, kétkedés, a következtetlenségtől és a következményektől való félelem.

Tartózkodás, óvatosság, fenntartás, hitetlenség, szkepticizmus, kimértség, pesszimizmus, bizonytalanság.

VILÁGOSTÓL – KRÍMIG

EGY MAGYARBARÁT OROSZ HUSZÁRTISZT EMLÉKEIBŐL

A magyar 1848–49. évi szabadságharc kulturális emlékezetünk romantikához kapcsolódó legdicsebb szakasza. Ebben a tudatunkban megformálódó világképben meghatározó szerepet játszottak a romantika magyar képviselői. Petőfi és Arany költészete mellett Jókai világtéremtő írói fantáziája, ahogy A kőszívű ember fiaiban (1869) megteremtette a magyar hazafiság korabeli emlékművét. A regényben, majd a belőle készült Várkonyi Zoltán rendezte filmben (1964) feledhetetlen képek, jellemrajzok formálják elképzelésünket erről a korszakról, a magyarok hősiességéről. A három Baradlay fiú közül Ödön a szentpétervári udvarnál szolgált. Egy villanásra feltűnik a cári udvar ragyogása, s a farkaskaland a téli orosz sztyeppén. Ennyit látunk Jókai regényén keresztül az orosz világából.

Most egy elhivatott orosz-latin szakos tanár fordítói és kötet-szerkesztői segítségével e könyvben megfordul a perspektíva. Egy másik nézőpontból, az osztrák monarchia segítségére érkező orosz csapatok húsz évig szolgáló huszártisztjének visszaemlékező feljegyzéseiből tárul fel a korabeli, tizenkilencedik századi Magyarország, a romantika korának esemény- és életmódtörténete (Cs. Jónás Erzsébet: Így látták az oroszok a magyar 1848-at).

1849-ben Andrej Mihajlovics Fatyjejev (1814-1866) az orosz csapatokkal érkezett Magyarországra. Részt vett abban a hadjáratban, amellyel az orosz cár Bécsnek segít-

ve letörte a „lázadókat”, közös erővel verték le a magyar forradalmat és szabadságharcot.

Fatyjejev az ezredével keresztülmárisított az akkori Magyarországon, a Felvidéktől Erdélyig. Szemtanúja volt a világosi fegyverletételnek, megtapasztalta, hogyan viselkednek a magyarok, akik már belekóstoltak a függetlenség ízébe, de a két szövetséges monarchia sokszoros túlereje előtt megadásra kényszerültek.

Horváth Iván nyugalmazott egyetemi docens egy nem mindennapi munkával lepte meg az olvasóközönséget. Andrej Fatyjejev Világostól – Krímig című kötete (Budapest, Noran Libro, 2011. 422 p.) egy magyarbarát orosz huszártiszt emlékeiből áll. A szerző orosz katona volt, aki tizenegy művéből négyet a magyaroknak szentelt, akiről empátiával és szeretettel írt.

Horváth Iván: Talán abból kelle-ne kiindulni, hogy hála és köszönet annak a Zsatkovics Kálmánnak, aki 1886-ban az Egyetértés hasábjain közzétette Andrej Fatyjejevnek a világosi fegyverletételről szóló könyvét. Ezt a művet újra kiadták – két emlékirat egyik darabjaként – a szabadságharc centenáriuma kapcsán, 1949-ben, és egy véletlen folytán – a bölcsészkaron tanítottam – ez a munka kezembe akadt a történeti könyvtárban. Benne a szerző párbeszédese dolgozza föl az eseményeket, mintegy kérdezget egy Petrov nevű obsitost, a hadjárat résztvevőjét, és az obsitos mesél. Ennek a könyvtári jelenetnek, ami-

ről beszélek, huszonöt éve. Attól kezdve, szép lassan összeszedtem, összegyűjtöttem a most Világostól – Krímig című kötetként megjelent Fatyjejev írásokat. Ezek oroszul együtt, egy kötetben nem jelentek meg. Fatyjejev művei, elbeszélései, karcolatai, életképei, levele – egy szem levele, vagy legalábbis eddig ismert levele – különböző folyóiratokban jelentek meg az akkori Oroszországból.

– Fatyjejev katonatiszt volt és író? Vagy inkább katonatiszt, s mellette író?

H. I: Válaszolhatnám rá, hogy talán a katonák között író volt, az írók között katona. Most ezzel saját magamat idéztem, amely véleményemtől már eltávolodtam egy kicsit, de azért van benne igazság. Nem lehet azt mondani, hogy abban a nagy generációban, amiben Tolsztoj, Lermontov, Csehov, Puskin, Dosztojevszkij írtak, ismert lenne a neve. Az oroszok között is alig-alig ismerik őt, a névről sajnálatos módon Fatyjejevre gondolnak, a szovjet korszak ismert írójára. De nekünk magyaroknak nagy kincs mindaz, amit ő nálunk látott, rólunk jegyzett fel, a messziről jött, hadat viselő ember friss szemével.

Két neves történészünk – Katona Tamás és Rosonczy Ildikó – szerkesztésében a cári intervencióról egy vas-kos kötet jelent meg húsz-harminc évvel ezelőtt, de ebben elsősorban a cári hadsereg stratégiáinak, tábornokainak a visszaemlékezései olvashatók. Andrej Fatyjejev középrangú tiszt volt, törzskapitányi rangban szolgált,

ő testközelből tapasztalt meg mindent a váci ütközettől kezdve egészen a világiosi fegyverletételig. A hétköznapi dolgokat, a szenvedést, nélkülözést, az egyszerű katona életét tudta megfigyelni és leírni. És – ezt érdemes hangsúlyozni – valami hihetetlen szeretettel és szimpátiával beszél rólunk.

Fatyejev könyvét kordokumentumnak nevezném. Jelzésértékű, hogy a magyar szabadságharc leveréséről írott leghosszabb lélegzetű művét a *Hadtörténelmi Közlemények* főszerkesztője, neves történészünk Hermann Róbert közvettette. Lábjegyzeteiben pedig helyre igazította, ha Fatyejev pontatlan volt dátumokban vagy helység megnevezésekben. Vagy például, amikor Nagy Sándor József tábornok nevét pontatlanul írta. Ez a közzététel mutatja, hogy történetileg is fontos műről van szó.

Fatyejev a mi Kemény Zsigmondunkkal egy évben született, 1814-ben, és 1866-ban már meg is halt. Fontos pont az életében a '49-es cári intervenció.

– *A stílusáról még egy fél mondatot...*

H. I.: Finom tollú író. Az eseményeket, az embereket nagyon megfigyeli, jól bemutatja, ábrázolja. Olyan részleteket ír le, amik csak pontos megfigyelés alapján lehetségesek. Olvashatunk magunkról, 1849-ben.

„Magyarországon főleg a rozsozt vetik, az alföldi részen a kukoricát, amelynek vetése során nincs szükség különösebb fáradságra. A roz és a búza néha olyan magas, hogy meghaladja az ember magasságát, a kukorica pedig néhol, mint például Debrecen körül, akkora méreteket ér el, hogy akár egy lovon ülő ember is elbújhat benne. Jól ismert egy eset, ami a maga idejében nagy port vert fel: a Debrecen melletti csata idején a főhadiszállás segéd tisztjei és futár tisztjei nem tudtak előkeríteni egy lovas hadosztályt, amelyet a döntő pillanatban fel kellett volna használni, hogy megtámadja a magyar frontvonal bal szárnyát, mert a parancsnoka, hogy az ellenséges tűz elől elrejtse, egy kukoricásba vezényelte.”

„Az egész nép hősiesség kiállítású; itt-ott egy-egy közönséges pásztor-

embert meg lehet bámulni. Elmeje mellette sokszor egy ezred katonaság, ő meg úgy áll ott botjára támaszkodva, mintha oda volna cövekelve, és pipázik. Magas, széles mellű, vállára szűr van vetve, inge mindig tiszta és derekán szíjjal van leszorítva. Hatalmas csizmái térdig érnek, fején széles karimájú fekete kalap, a szalag mellé tűzött sástollal, hosszú haja közepén van elválasztva, és fürtökben omlik vállaira. Szakállja mindig le van beretvélva, mintha az inspektor készülne vizsgálatot tartani, csak hosszú bajusza van kacskaringósan kikenve s hegyes végével lefelé lóg. Különös kenőcse van a népek a bajuszára, és mindenki kikeni, feni bajuszát. A magyart, uram, rögtön fel lehet ismerni arcvonásairól. Duzzadt arca van, nem éppen nagy, de legtöbbször barna, sőt fekete szemű, fekete haja. A tekintete eleinte vadnak látszik, de lelkülete barátságos.”

„Sok városban fordultam meg, de bizony csak úgy kutyafuttában. Háborús időben nem alkalmas a katonaságnak a városban tanyázni, legkevésbé a lovasságnak. Mi mindig a mezőkön táboroztunk. Annyit azonban mondhatok, hogy a városok tiszták, szépek, de a lakosság egészen más, mint a parasztok. A java része civil ruhában jár, vannak azonban sokan, akik nemzeti öltözéket viselnek, mely a mi huszáraink ruházatához hasonlít. Az is megesik, hogy a cipész vagy csizmadia mentében megdölgönyben foltozza a lábbelit. A nagyurakról nem is szólok. Egyszer, amikor már visszafelé jöttünk, egy városban, nem tudom mi okból, összegyűltek volt az urak és ekkor az utcán sokat láthattam közülük. Volt itt aztán mit nézni, uram: a ruhákon drágakövekből készült kettős gombok, az aranyozott zsinórozás úgy ragyogott, hogy a szemem majd megvakította; a fejükön tollal éke-

sített cobolykalpag volt, a tarsolyok gyönggyel kivarrva, kardjuk gyémánttal behintve. A szegényeknél a zsinórozás sárga, piros, fehér vagy fekete selyemből áll, gyakran posztóból, de mindig egyenlő mintára.

Néhol a nők kis zekét hordanak a szoknya fölött és piros cipőt magas patkós sarokkal.

Nagyon szeretik a magyarok ezt az öltözetet, náluk még a rendőrség is huszároltóztetben jár.

Az különös, hogy az emberek nyáron is két felöltőt viselnek, a dolmány testhez áll, a mentét, vagy bő atillát meg csak panyókára vetik. Ezt azért teszik, uram, mert ha a nappalok forrók is, éjjelre hűvös lesz, s így ha valaki véletlenül el is késik valahol, van mivel védenie magát a hideg ellen. Beszélnek, hogy olyan királyuk is volt, kit Attilának hívtak. A hasonló nevű öltönyt róla nevezték el. Nekem legalább egy úr így mondta.”

„A ...magyar nép igen alkalmas a katonai szolgálatra, s kedve is van hozzá azért, mert: először a szolgálati idő nemigen hosszú, mindössze tizenkét év, másodsor, mert habár a legutóbbi lázadásig osztrák szolgálatban voltak, mindazáltal a németekkel nem vegyültek össze, a gyalog valamint a huszárezredek tisztán magyarokból voltak összeállítva, jobbra Magyarországon, ott-hon tartózkodtak és végre a magyar ember szereti, becsüli katonáját, különösen a huszárt, nem úgy, mint az orosz. A köznép nótája is borról, szerelemről, pálinkáról és a huszárról szól. Mikor ez a lázadás támadt, kevés katonaság volt a hazában, mert az osztrák java részét kivitte harcolni az olasz ellen, de csakhamar annyi újoncot szedtek össze a magyarok, hogy a régi mintájára új ezredek alakíthattak, s mindenüvé egy-egy régi katonát állítottak al-tisztnek. Rövid idő alatt százezernyi rendes sereg állott harckészen.”

Horváth Iván PhD docens, az ELTE Idegennyelvi Továbbképző Központjának volt igazgatója, nyugdíjasként is ott dolgozik. 2003-2006 között Moszkvában, a Kulturális, Tudományos és Tájékoztatói Központ igazgatóhelyetteseként az oroszországi finnugor régiókkal való kapcsolattartás során kulturális programokat, magyar művészeket, írókat, költőket, zenészeket, filmeket juttatott el fővárosaikba.